

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
TARPTAUTINĖS TEISĖS KATEDRA

JEVGENIJUS KUZMA
MAGISTRATŪROS NEAKIVAIZDINIŲ STUDIJŲ TARPTAUTINĖS TEISĖS
PROGRAMA

**NETARPTAUTINIS GINKLUOTAS KONFLIKTAS IR JO DALYVIŲ
TEISINĖS PADĖTIES PROBLEMOS**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas -
Doc. dr. Justinas Žilinskas

Vilnius, 2007

Turinys

Įvadas	3
1 Tarptautinės teisės normų, reguliuojančių netarptautinius ginkluotus konfliktus, kodifikavimas	7
1.1 Tarptautinės teisės normų, reguliuojančių netarptautinius ginkluotus konfliktus, kodifikavimo etapai	7
1.2 1949m. Ženevos konvencijos ir netarptautinis ginkluotas konfliktas	11
1.3 1977m. Ženevos konvencijų II papildomas protokolai ir netarptautinis ginkluotas konfliktas.....	17
2 Netarptautinio ginkluoto konflikto samprata, požymiai bei režimai	27
2.1 Netarptautinio ginkluoto konflikto samprata ir požymiai	27
2.2 Netarptautinio ginkluoto konflikto atskyrimas nuo vidinių neramumų bei nepaprastosios padėties	33
2.3 Netarptautinis ginkluotas konfliktas ir terorizmas	37
2.4 Netarptautinio ginkluoto konflikto režimai (rūšys)	40
3 Netarptautinio ginkluoto konflikto dalyviai ir jų teisinis statusas	47
3.1 Asmenys, aktyviai dalyvaujantys ginkluotame konflikte	47
3.1.1 kombatanto ir karo belaisvio statuso taikymo problemos netarptautiniame ginkluotame konflikte	48
3.2 Netarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsauga	54
3.2.1 civilių gyventojų apsauga	55
3.2.2 asmenys, sudėję ginklus (hors de combat)	60
3.3 sužeistųjų ir ligonių apsauga	62
4 Ginkluotos kovos vedimo taisyklės netarptautinio ginkluoto konflikto metu	65
Išvados ir pasiūlymai	73
Literatūros sąrašas	76
Santrauka	86
Summary	87

Įvadas

Darbo aktualumas. Žmonijos istorija – tai karų istorija su labai trumpais visuotinės taikos laikotarpiais. Mokslininkų yra paskaičiuota, kad per pastaruosius du tūkstančius metų pasaulyje įvyko 15 000 įvairių ginkluotų konfliktų¹, tad, atsižvelgiant į šiuos duomenis, būtų naivu tikėtis, kad vieną dieną žmonės nustos kariavę arba karas bus kokiu nors būdu uždraustas. Jeigu tarptautinės teisės normomis neįmanoma uždrausti ginkluotų konfliktų, tai pagrindine tarptautinės humanitarinės teisės (toliau visame darbe – THT) užduotimi tampa tokių ginkluotų konfliktų humanizavimas bei kuo efektyvenė ginkluotų konfliktų aukų apsauga.

Visus ginkluotus konfliktus THT skirsto į tarptautinius, t.y. vykstančius tarp dviejų ar daugiau suverenių valstybių, ir netarptautinius, t.y. vykstančius vienos valstybės teritorijoje. Pabrėžtina, kad tarptautinės bendruomenės dėmesys šiems skirtingų rūšių ginkluotiems konfliktams yra skirtingas. Akivaizdu, jog absoliuti dauguma THT normų buvo skirta tarptautiniams ginkluotiems konfliktams reguliuoti. Ginkluoti susirėmimai tarp tam tikros valstybės ginkluotųjų pajėgų ir kitų organizuotų ginkluotų grupių valstybės viduje, vykdavo visais laikais, tačiau netarptautiniai ginkluoti konfliktai, priešingai nei tarptautiniai, iki XX a. vidurio nebuvo aiškiai sureguliuoti THT normomis. Netarptautinio ginkluoto konflikto dalyvių veiksmai ilgą laiką nebuvo ribojami jokiomis THT normomis ir ginkluota kova vykdavo laisvai pasirenkant kariavimo priemones bei būdus, o karinių operacijų taikiniai tapdavo tiek kombatantai, tiek civiliai gyventojai.

Tik XX a. viduryje buvo imtasi pirmųjų teisinių priemonių netarptautiniams ginkluotiems konfliktams sureguliuoti. 1949 m. buvo priimtose keturios Ženevos konvencijos, iš kurių beveik 500 straipsnių buvo skirta tarptautiniams ginkluotiems konfliktams, tačiau tik bendrasis 3 str., kurį sudaro bendro pobūdžio humaniško elgesio reikalavimai, taikomas netarptautinių konfliktų atvejams. Tokio reiškinio priežastis yra aiški – pačių valstybių nenoras, kad šie santykiai būtų sureguliuoti THT, kadangi buvo manoma, kad tarptautinis dėmesys ir siekiai sureguliuoti vidaus ginkluotus konfliktus pažeis kiekvienos iš jų suverenitetą, o suverenios valstybės principas yra laikomas vienu iš pagrindinių tarptautinės teisės principų. Todėl bet koks tarptautinis dėmesys valstybės viduje vykstantiems procesams iš karto susidurdavo su stiprių valstybių pasipriešinimu, motyvuojant tuo, kad vidaus reikalai yra pačių valstybių reikalas, kurie turi būti tvarkomi savarankiškai kiekvienos valstybės. Ženevos konvencijų bendrąjį 3 str. prapletė bei papildė 1949 m. Ženevos konvencijų Papildomas protokolais dėl netarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (toliau visame darbe - II protokolas), kuris yra laikomas pagrindiniu THT aktu, skirtu netarptautiniams ginkluotiems konfliktams, ir kuris iš dalies užpildo minėto straipsnio spragas, kadangi pats turi esminių trūkumų dėl to, kad neteko beveik pusės straipsnių, palyginus su Tarptautinio Raudonojo Kryžiaus Komiteto (toliau visame darbe – TRKK) pateiktu projektu, o likę straipsniai buvo sutrumpinti dėl 1974 – 1977 m. Ženevos konferencijoje vykusių debatų ir visoms valstybėms priimtino kompromiso siekimo. Toks II protokolo sutrumpinimas paliko daug neaiškumų ir neišsprendė svarbių netarptautinio ginkluoto konflikto dalyvių teisinės padėties problemų. Ypač neaiški yra asmenų, aktyviai dalyvaujančių ginkluotame konflikte, teisinė padėtis, taip pat daug reikšmingų spragų buvo

---

¹ Капустин А. Я., Мартыненко Е.В. Международное гуманитарное право. М., 1991 г. С. 55;

palikta netarptautinio ginkluoto konflikto aukų teisinės apsaugos sistemoje bei šio konflikto ginkluotos kovos vedimo taisyklėse.

Siekiant įgyvendinti THT tikslus, t.y. humanizuoti netarptautinį ginkluotą konfliktą bei užtikrinti šio konflikto aukų efektyvias apsaugos priemones, reikia tiksliai išsiaiškinti kas yra netarptautinis ginkluotas konfliktas bei kokios jo rūšys, taip pat kokios THT normos yra taikomos tokių konfliktų, bei tokių situacijų, kurios nepatenka į II protokolo taikymo sritį, atžvilgiu, taip pat atriboti netarptautinius ginkluotus konfliktus nuo terorizmo, nepaprastosios padėties bei kitų reiškinių, su kuriais jie yra dažnai tapatinami. Nemažiau svarbu išsiaiškinti kokia yra II protokolo ir Ženevos konvencijų bendrojo 3 str. tarpusavio sąveika. Taip pat svarbu nustatyti kaip yra reguliuojami tokie ginkluoti konfliktai, kurie turi ir tarptautinio, ir netarptautinio ginkluoto konflikto bruožų, t.y. internacionalizuoti ginkluoti konfliktai.

Pabrėžtina, kad netarptautinio ginkluoto konflikto problema tampa vis aktualesnė, kadangi tokių konfliktų skaičius nuolat didėja, o tarptautinių – mažėja, ir pastarieji jau negali būti laikomi pagrindine šiuolaikinių ginkluotų konfliktų rūšimi. Ši teiginį pagrindžia atlikti tyrimai, kurie nustatė, kad po Antrojo pasaulinio karo iš 200 didžiausių vykusių ginkluotų konfliktų 85% buvo netarptautinio pobūdžio.²

Tokiu būdu netarptautiniai ginkluoti konfliktai tampa pagrindine šiuolaikinių ginkluotų konfliktų rūšimi, jie yra žiauriausia ir dažnai nekontroliuojama ginkluotos prievartos panaudojimo forma. Netarptautinių ginkluotų konfliktų skiriamieji bruožai yra etniniai valymai, plėšimai, mirties bausmės, išprievartavimai, neteisėta prekyba ginklais, terorizmas, o tuo pačiu ir THT normų ignoravimas bei sistemingas jų pažeidinėjimas. Labai dažnai į neteisėtas ginkluotas pajėgas įstoja samdiniai bei nusikaltėliai, kuriems nusikaltimai bei prievarta yra gyvenimo būdas ir vienintelis pragyvenimo šaltinis. Į netarptautinį ginkluotą konfliktą plačiai įtraukiami civiliai gyventojai, kurie sudaro apie 80% visų tokio konflikto aukų.³ Būtent jie, o ne asmenys tiesiogiai dalyvaujantys karo veiksmuose, labiausiai nukenčia netarptautinių ginkluotų konfliktų metu. Civilių aukų skaičius didėja kiekvienais metais, kadangi nei vienas vidinis konfliktas neapseina be nekaltų civilių kankinimo ir žudymo, o jie tampa tiesioginiais taikniais ginkluotu būdu sprendžiant etnines, religines, politines bei ekonomines problemas, toks sistemingas civilių žudymas, prievartavimas ir priverstinis jų perkėlimas tampa įprastu kovos vedimo metodu, siekiant kuo greitesnės prieš kapituliacijos.⁴ Netarptautinio ginkluoto konflikto metu civiliai susilieja su kovotojais, kurie gyvena jų namuose, ima juos ikaitais bei naudoja juos, kaip „gyvuosius skydus“ siekdami apsaugoti nuo priešų atakų; neapsaugoti net vaikai, kurių per pastarąjį dešimtmetį buvo nužudyta apie 2 mln.⁵ Taip pat būtina pabrėžti, kad netarptautinio ginkluoto konflikto kariaujančių pusių tarpusavio santykiai paremti pykčiu ir neapykanta, o kariavimo metodai ir būdai yra ypač žiaurus, ko nepastebima, arba yra žymiai mažiau tarptautiniuose ginkluotose konfliktuose. Netarptautiniai ginkluoti konfliktai Čėčėnijoje, Ruandoje, Jugoslavijoje, Angoloje savo žiaurumu bei siaubingais padariniais sukretė pasaulį, dar kartą primindami tarptautinei bendruomenei apie šių konfliktų

² А.В. Кортунов, Россия и реформы ООН. М., 1995, С.31;

³ Проблемы защиты гражданского населения в условиях вооруженных конфликтов.

<http://www.kavkazimage.com/modules/news/article.php?storyid=76>; prisijungimo laikas: 2007 – 05 – 12;

⁴ ООН и защита гражданских лиц в вооруженном конфликте. <http://www.un.org/russian/hr/civilians/index.html>ж prisijungimo laikas: 2007 – 05 – 12;

⁵ Ten pat.

sukeliamas problemas, į kurias jau nebegalima žiūrėti atsainiai ir kurių teisiniam sureguliuojimui būtina skirti ypatingą dėmesį.

Darbo hipotezė. Netarptautinio ginkluoto konflikto teisinis reguliavimas turi esminių trūkumų, todėl reikalauja tolimesnio tobulinimo.

Darbo objektas. Netarptautinio ginkluoto konflikto teisinis reguliavimas bei tokio ginkluoto konflikto dalyvių teisinė padėtis.

Darbo dalykas. Netarptautinio ginkluoto konflikto samprata, požymiai bei rūšys, tokio ginkluoto konflikto atskyrimo nuo kitų ginkluotos prievartos panaudojimo formų kriterijai bei atskirų kategorijų asmenų, dalyvaujančių netarptautiniame ginkluotame konflikte, teisinės padėties turinys bei problemos, taip pat netarptautinio ginkluoto konflikto aukų teisinės apsaugos garantijos.

Darbo tikslas. Šio darbo tikslas yra nustatyti ir išanalizuoti netarptautinio ginkluoto konflikto teisinio reguliavimo probleminius aspektus ir atskleisti tokio ginkluoto konflikto dalyvių teisinės padėties turinį bei problemas, taip pat išnagrinėti šių problemų sprendimo kryptis ir būdus.

Darbo uždaviniai:

1. apibrėžti netarptautinį ginkluotą konfliktą ir išskirti pagrindinius jo bruožus bei atskleisti jų turinį;
2. išnagrinėti pagrindines tarptautinės humanitarinės teisės normas, reguliuojančias netarptautinius ginkluotus konfliktus, atskleisti jų turinį bei pateikti jų teisinį įvertinimą, išskiriant bei įvertinant jų privalumus ir trūkumus;
3. atskirti netarptautinius ginkluotus konfliktus nuo kitų ginkluotos prievartos panaudojimo formų, su kuriomis pastarasis yra dažnai tapatinamas;
4. išskirti netarptautinio ginkluoto konflikto pagrindines rūšis bei nustatyti, kokios tarptautinės humanitarinės teisės normos taikomos skirtingoms netarptautinio ginkluoto konflikto rūšims, taip pat kokios tarptautinės humanitarinės teisės normos taikomos ginkluotiems konfliktams, kurie turi ir tarptautinio, ir netarptautinio ginkluoto konflikto požymių;
5. atskleisti atskirų kategorijų asmenų, dalyvaujančių netarptautiniame ginkluotame konflikte, teisinės padėties turinį bei išsiaiškinti jos turinyje slypinčias pagrindines problemas ir pateikti galimus šių problemų sprendimus;
6. išanalizuoti netarptautinio ginkluoto konflikto aukų teisinės apsaugos sistemą;
7. palyginti tarptautinio ir netarptautinio ginkluoto konflikto dalyvių teisinę padėtį siekiant nustatyti jos skirtumus bei šių skirtumų priežastis ir pasekmes;
8. nustatyti kokios tarptautinės humanitarinės teisės normos, drausdamos bei apribodamos tam tikras kariavimo priemones ir metodus, nustato netarptautinio ginkluoto konflikto ginkluotos kovos vedimo taisykles bei atskleisti šių apribojimų turinį.

Darbe naudojami metodai. Darbe yra naudojami tokie teoriniai metodai:

Mokslinės literatūros analizė. Šis metodas pasirinktas todėl, kad norint tinkama kryptimi atlikti tyrimą, būtina žinoti, kokios sritys jau analizuotos moksliniais metodais, kokie rezultatai gauti, kokios išvados padarytos.

Sisteminės analizės metodas. Jis naudojamas siekiant visapusiškai atskleisti netarptautinio ginkluoto konflikto teisinio reguliavimo mechanizmą bei jo probleminius aspektus ir padeda geriau suprasti ir analizuoti tokio ginkluoto konflikto dalyvių teisinės padėties problemas.

Lyginamasis metodas. Jo pagalba galėsime palyginti tarptautinio ir netarptautinio ginkluoto konflikto dalyvių teisinę padėtį siekiant nustatyti jos skirtumus bei šių skirtumų priežastis ir pasekmes.

Istorinis metodas. Šis metodas bus naudojamas analizuojant tarptautinės humanitarinės teisės normų, reguliuojančių netarptautinius ginkluotus konfliktus, evoliuciją, jų priėmimo procesą bei priežastis.

Lingvistinis metodas. Šis metodas padės atskleisti tam tikrų sąvokų problematiką, jas suprasti bei pateikti tam tikrų sąvokų apibrėžimus.

Teleologinis (arba teisės akto leidėjo ketnimo) metodas. Šis metodas leido daryti išvadas dėl tam tikrų tarptautinės teisės normų turinio ir, atsižvelgiant į jų tikslus, taikymo.

Apibendrinimo metodas. Darbo eigoje juo naudojamosi nustatant dėsningumus, apibendrinant, sisteminant kitų metodų (literatūros, dokumentų analizės) pagalba gautus duomenis.

Taip pat darbe naudojamas empirinis *dokumentų analizės metodas*, kuris yra būtinas tiriant esamą tarptautinės humanitarinės teisės aktų, reguliuojančių netarptautinius ginkluotus konfliktus, bazę.

Temos ištyrimo lygis. Atlikus mokslinės literatūros analizę paaiškėjo, kad Lietuvoje konkrečiai tokia tema yra beveik nenagrinėta, kadangi pagrindinis mokslinės literatūros ir žurnalistinio pobūdžio publikacijų dėmesys yra skirtas tarptautinio ginkluoto konflikto analizei, o netarptautinis ginkluotas konfliktas tik paminimas tokios analizės kontekste, trumpai aptariant jo sampratą ir bruožus bei apsiribojant trumpa II protokolo nuostatų analize. Deja, Lietuvos teisės mokslininkų darbų, skirtų vien tik netarptautinio ginkluoto konflikto teisinio reguliavimo problematikai bei jo dalyvių teisinės padėties problemų analizei, kol kas nėra. Taip pat nėra jokių mokslinių darbų, skirtų internacionalizuoto ginkluoto konflikto teisinio reguliavimo problematikai.

Todėl darbe didžiąja dalimi bus remiamasi užsienio autorių (Ž. Abi – Saabas, I. Detter, Y. Dinsteinas, F. Kalshovenas, Ž. Piktė, M. Sassoli, B. Mbatna, V. Solfas, R. J. Dupuy, D. Šindleris, A. G. Gregorjevas, A. I. Peršicas, J. I. Semionovas, D. G. Stiuartas, A. I. Gušeris, A. V. Gerasimovas, T. Pfanneris, H. P. Gasseris, E. V. Saunina, F. F. Martensas, I. P. Blišenko, A. I. Poltorakas, R. Baksteris, K. Raitas, A. Cassese ir kt.) darbais, kuriuose daugiau ar mažiau yra nagrinėjama netarptautinio ginkluoto konflikto teisinio reguliavimo problematika. Darbe taip pat bus analizuojami tarptautinės teisės aktai, kurie vienaip ar kitaip yra susiję su darbo tema: 1945 m. Jungtinių Tautų Chartija, 1949 m. Ženevos konvencijos dėl karo aukų apsaugos ir šių konvencijų papildomi protokolai, 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, 1966 m. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas, 1980 m. Jungtinių Tautų konvencija dėl tam tikrų įprastinių ginklų, kurie gali būti laikomi pernelyg žalojančiais arba veikia nesirinktinai, naudojimo uždraudimo arba apribojimo ir šios Konvencijos papildomi protokolai, kai kurios Jungtinių Tautų rezoliucijos bei kt.

Darbe taip pat bus plačiai naudojamosi TRKK publikacijomis, Ženevos diplomatinių konferencijų ataskaitomis, tarptautinių teismų praktika bei publikacijomis internete, kurias ne visas galima pavadinti moksliniais darbais, tačiau kartu negalima ir sumenkinti jų kaip gana kokybiškos informacijos šaltinio.

1 Tarptautinės teisės normų, reguliuojančių netarptautinius ginkluotus konfliktus, kodifikavimas

1.1 Tarptautinės teisės normų, reguliuojančių netarptautinius ginkluotus konfliktus, kodifikavimo etapai

Nors ginkluoti susirėmimai tarp tam tikros valstybės ginkluotųjų pajėgų ir kitų organizuotų ginkluotų grupių, kurios sukyla prieš tos valstybės teisėtą vyriausybę, vykdavo visais laikais, o pastaruoju metu jų skaičius pastoviai auga, tačiau tokio pobūdžio ginkluoti konfliktai iki XX a. vidurio nebuvo aiškiai sureguliuoti tarptautinės teisės normomis. Absoliuti dauguma THT normų buvo skirta reguliuoti tarptautinius ginkluotus konfliktus, t.y. konfliktus, kylančius tarp atskirų suverenių valstybių. Tokias normas arba karo taisykles galima aptikti jau Hamurabio ir Manų įstatymuose,⁶ tai buvo tam tikri karo įstatymai, kurių monarchai laikėsi tarpusavio santykiuose. Tuo tarpu, jokie karo papročiai ir įstatymai nebuvo taikomi reguliuojant santykius tarp monarcho ir prieš jį sukilusių jo pavaldinių. Laikui bėgant, situacija nesikeitė, ir valdovai ar vyriausybės galėjo laisvai taikyti nacionalinės baudžiamosios teisės normas sukilėlių atžvilgiu ir galėjo tai daryti be jokių apribojimų. Dažniausiai buvo taikomos žiaurios represijos bei negailestingos bausmės sukilėliams, siekiant numalšinti sukilimą. Tuo tarpu, sukilėliai, būdami už THT normų reguliavimo ribų, visiškai nesilaikė jos normų ir jas ignoruodami, į represijas atsakydavo dar žiauresnėmis represijomis, visa tai paversdavo toki ginkluotą konfliktą itin žiauriu ir ir reikalaujančiu daugybės aukų.

Taigi, kaip jau buvo minėta, THT normos buvo skirtos reguliuoti santykius, kylančius tarptautinio ginkluoto konflikto metu, apeinant netarptautinius ginkluotus konfliktus, t.y. konfliktus, vykstančius valstybės viduje. Tokio reiškimo priežastis yra aiški – pačių valstybių nenoras, kad šie santykiai būtų sureguliuoti THT, kadangi buvo manoma, kad tarptautinis dėmesys ir siekiai sureguliuoti vidaus ginkluotus konfliktus pažeis kiekvienos iš jų suverenitetą, o suverenios valstybės principas yra laikomas vienu iš pagrindinių tarptautinės teisės principų. Pagal šį principą valstybės pačios savarankiškai nustato ir tvarko savo politinę ir ekonominę sistemą, pačios rūpinasi savo vidaus ir užsienio politiką, tarptautinėje arenoje su kitomis valstybėmis bendrauja kaip lygus su lygiu, ir niekam nevalia įtakoti ar kitaip paveikti ir kištis į valstybės suverenius reikalus. Todėl bet koks tarptautinis dėmesys valstybės viduje vykstantiems procesams iš karto susidurdavo su stipriu valstybių pasipriešinimu, motyvuojant tuo, kad vidaus reikalai yra pačių valstybių reikalas, kurie turi būti tvarkomi pačios valstybės. Todėl, pasiūlymui, kad THT normos turėtų reguliuoti ir ginkluotus konfliktus, vykstančius valstybės viduje, dauguma valstybių nepritarė ir juos atmetė. Be to, valstybių manymu, netarptautinio ginkluoto konflikto reguliavimas THT normomis reikštų tai, kad neteisėtų ginkluotų grupių nariai, laikydamiesi šių THT normų, taptų tarptautinės teisės subjektais. Tokia situacija taip pat netenkino valstybių.

Tačiau, įpusėjus XX a., valstybės suvokė, kad netarptautiniai ginkluoti konfliktai pasiglemžia ne mažiau, o kartais ir daugiau, nekaltų civilių gyventojų gyvybių, jų metu materialinės vertybės naikinamos tokiu pačiu

---

⁶ Čiočys P.A. Tarptautinė humanitarinė teisė, - Vilnius, Generolo J. Žemaičio Lietuvos karo akademijos leidybos centras, 2002. P 32;

mastu, kaip ir tarptautinio ginkluoto konflikto metu. Piletinių karų pasekmės (pavyzdžiui, pilietinis karas Ispanijoje (1936-1939 m.)) buvo dar baisesnės už daugumos tarptautinių ginkluotų konfliktų pasekmes. Taip pat būtina pabrėžti, kad netarptautinio ginkluoto konflikto kariaujančių pusių tarpusavio santykiai paremti pykčiu ir neapykanta, o kariavimo metodai ir būdai yra ypač žiaurūs, ko nepastebima, arba to yra žymiai mažiau tarptautiniuose ginkluotose konfliktuose. Šią sąvybę akcentavo dar F. F. Martensas, teigdamas, kad karas, vykstantis tarp vienos tautos, visada iššaukia kovotojų širdyse daug daugiau neapykantos bei aistros, negu karas tarp skirtingų ir svetimų tautų, ir todėl vidiniuose ginkluotose konfliktuose karo papročiais ir įstatymais žymiai sunkiau sutramdyti smurtą.⁷ Labai dažnai į neteisėtas ginkluotas pajėgas įstoja samdiniai bei nusikaltėliai, kuriems nusikaltimai bei prievarta – tai gyvenimo būdas ir vienintelis pragyvenimo šaltinis. Netarptautinių ginkluotų konfliktų skiriamieji bruožai yra etniniai valymai, plėšimai, mirties bausmės, išprievartavimai, neteisėta prekyba ginklais, terorizmas ir kt. Labiausiai nuo šių konfliktų nukenčia civiliai, kurių aukų skaičius didėja su kiekvienais metais, kadangi nei vienas vidinis konfliktas neapseina be nekaltų civilių kankinimo ir žudymo, jie tampa tiesioginiais taikniais ginkluotu būdu sprendžiant etnines, religines, politines bei ekonomines problemas. Preliminariai yra paskaičiuota, kad šiuolaikiniuose netarptautiniuose ginkluotose konfliktuose 80% visų aukų sudaro civiliai.⁸ Šis skaičius nėra tikslus, kadangi nėra tokios organizacijos, kuri skaičiuotų ir fiksuotų tikslų civilių aukų skaičių, taigi, kaip pasakė Jungtinių Tautų Organizacijos (toliau visame darbe – JTO) generalinis sekretorius K. Annanas: „šiuolaikinių nežmoniškų konfliktų aukos yra ne tik anoniminės, bet ir, tiesiogine ta žodžio prasme, nesuskaičiuojamos.“⁹ Taip pat netarptautinius ginkluotus konfliktus lydi rimti ir sisteminiai žmogaus teisių pažeidimai. Visos šios bei daugybė kitų priežasčių privertė susimastyti atskiras valstybes bei visą tarptautinę bendruomenę ir padaryti išvadą, kad tokie konfliktai yra žiauriausia ir nekontroliuojama ginkluotos prievartos panaudojimo forma, kas ir paskatino vis daugiau valstybių praplėsti THT normų takymą ir šių konfliktų atžvilgiu bei leisti tarptautinei bendruomenei teisiškai juos sureguliuoti.

Visą tarptautinės teisės normų, reguliuojančių netarptautinį ginkluotą konfliktą, kodifikavimo procesą, autoriaus nuomone, sąlyginai ir labai supaprastintai galima skirstyti į tris etapus:

1. Pirmą etapą galima charakterizuoti kaip tam tikrą atspirties tašką tolimesniam tarptautinės teisės kodifikavimui, tai tarsi THT normų, skirtų reguliuoti netarptautinius ginkluotus konfliktus, kodifikavimo užuomazgos. Pirmiausia, reikėtų paminėti JAV prezidento A. Linkolno patarėjo teisėkūros klausimais F. Libero 1863 m. parengtą Instrukciją Jungtinių Valstybių sausumos armijos vadams karo lauke, kuri buvo skirta vidaus konfliktams reguliuoti ir, nors ji mažai tepadėjo, nes vėliau kilusių konfliktų metu vėl dominavo žiaurumas ir žvėriškumas, ji tapo pavyzdžiu rengiant vėlesnius tarptautinius dokumentus.¹⁰ Taip pat didelis postūmis tarptautinei bendruomenei sureguliuoti vidaus ginkluotus konfliktus THT normomis buvo pilietinis karas Ispanijoje (1936 – 1939 m.), nors jokių

⁷ Защита прав человека в условиях внутренних вооруженных конфликтах. <http://www.optim.su/bh/2002/2/rgoncharov/rgoncharov.asp>; prisijungimo laikas: 2007 – 05 – 12;

⁸ Проблемы защиты гражданского населения в условиях вооруженных конфликтов. <http://www.kavkazimage.com/modules/news/article.php?storyid=76>; prisijungimo laikas: 2007 – 06 – 01;

⁹ ООН и защита гражданских лиц в вооруженном конфликте. <http://www.un.org/russian/hr/civilians/index.html>; prisijungimo laikas: 2007 – 06 – 10;

¹⁰ Čiočys P.A. Tarptautinė humanitarinė teisė, - Vilnius, Generolo J. Žemaičio Lietuvos karo akademijos leidybos centras, 2002. P 179 - 180;

svarbių teisės aktų ir konvencijų nebuvo priimta. Pilietinio karo žiaurumas, aukų skaičius bei neregėti kariavimo metodai sukūrė tarptautinę bendruomenę, privertė imtis priemonių, siekiant sutramdyti pilietinio karo žvėriškumus bei nors kažkaip sutramdyti kariaujančias puses bei sureguliuoti jų elgesį, kadangi ignoruoti konflikto buvo tiesiog neįmanoma.¹¹ Buvo bandyta sureguliuoti padėtį transformuojant pilietinį karą Ispanijoje į tarptautinį ginkluotą konfliktą ir taip sureguliuoti konflikto dalyvių elgesį, tačiau Ispanijos vyriausybė su tuo nesutiko, manydama, kad toks žingsnis „įteisins“ sukilėlius ir pavers juos tarptautinės teisės subjektais.¹² Tokios nuomonės buvo ir SSRS, o kalbant apie tokias valstybes kaip Prancūzija, Didžioji Britanija bei JAV, tai jos laikėsi neutraliteto ir nesikišimo į kitų valstybių vidaus reikalus,¹³ nors Didžioji Britanija manė, kad sukilėlių pripažinimas „kariaujančia puse“ ir toks valstybių įsikišimas į Ispanijos vidinį konfliktą yra negalimas, kadangi, po tokio neteisėto kitų valstybių įsikišimo, ginkluotas konfliktas Ispanijoje jau nebebūtų pilietiniu karu.¹⁴ To pasekoje 1937 m. buvo sudarytas Niono susitarimas, kuris buvo naudingas sukilėliams, kadangi šio susitarimo dalyviai išpareigojo neteikti jokios paramos teisėtai Ispanijos vyriausybei.¹⁵ Taigi, apibendrinus, galima teigti, kad nei konflikto dalyviai, nei trečiosios valstybės nepasirinko vieno iš dviejų tradicinių variantų, t.y. arba ignoruoti konfliktą ir palikti jį reguliuoti Ispanijos vidaus teisės normomis, arba kvalifikuoti jį kaip tarptautinį konfliktą ir tokiu būdu jį sureguliuoti, o pasirinko trečiąjį variantą. Tai buvo toks tarpinis variantas, kadangi Ispanijos vyriausybė pradėjo taikyti vidaus ginkluotam konfliktui tam tikras THT normas, kurios yra taikomos tarptautiniams ginkluotiems konfliktams, taip pat iš dalies apribojo savo kariavimo būdus ir priemones, nors sukilėlių teisinis statusas nepakito, ir jiems, buvo taikoma ne THT, o Ispanijos nacionalinė teisė, sukilėliai buvo įpareigoti prisiimti tam tikrus tarptautinius – teisinius išpareigojimus, t.y. pirmiausiai tarptautinius – teisinius išpareigojimus, susijusius su civilių apsauga.¹⁶ Tokiu būdu, pilietinis karas Ispanijoje atkreipė tarptautinės bendruomenės dėmesį į netarptautinio ginkluoto konflikto sukiamas pasekmes ir į būtinybę jį sureguliuoti THT normomis. Nuo šio konflikto, vidaus ginkluoti konfliktai tapo savarankiški tarptautinio – teisinio reguliavimo objektai.

Kadangi kiti du THT kodifikavimo etapai bus išsamiai išnagrinėti kituose darbo skyriuose (1.2 ir 1.3), šioje vietoje, autoriaus nuomone, neverta į juos gilintis, o pakaks tik trumpai apžvelgti.

2. Antrasis etapas prasidėjo 1949 m. TRKK iniciatyva, kai po Antrojo pasaulinio karo tarptautinė bendruomenė ryžosi peržiūrėti THT normas, reguliuojančias tarptautinius ginkluotus konfliktus, o pirmiausiai normas, reguliuojančias tokių konfliktų aukų apsaugą (sužeistųjų, ligonių, belaisvių, civilių ir kitų). Taigi 1949 m. rugpjūčio 12 d. 59 valstybių atstovai, dalyvavę Ženevos diplomatinėje

¹¹ Plačiau apie pilietinį karą Ispanijoje žr: Гражданская война и интервенция в Испании. <http://militera.lib.ru/h/shtal/05.html>; prisijungimo laikas: 2007 – 05 – 14;

¹² Григорьев А.Г. Международное право в период вооруженных конфликтов. М., 1992 г. С 132;

¹³ Политика „невмешательства“ демократических правительств Европы (1935—1937 гг.).

<http://www.diphis.ru/index.php?option=content&task=view&id=138>; prisijungimo laikas: 2007 – 05 – 14;

¹⁴ Григорьев А.Г. Международное право в период вооруженных конфликтов. М., 1992 г. С 133;

¹⁵ Гражданская война и интервенция в Испании. <http://militera.lib.ru/h/shtal/05.html>; prisijungimo laikas: 2007 – 05 – 14;

¹⁶ Григорьев А.Г. Международное право в период вооруженных конфликтов. М., 1992 г. С 133;

konferencijoje priėmė keturias Ženevos konvencijas.¹⁷ TRKK 1948 m. pateikė pranešimą, rekomenduodamas žadamomis priimti konvencijomis visa apimtimi sureguliuoti ir netarptautinius ginkluotus konfliktus, tokius kaip pilietiniai karai, religiniai ir kiti panašūs konfliktai, kylantys valstybės viduje¹⁸ ir tokį pasiūlymą pateikė Ženevos konferencijoje, kas sukėlė valstybių nevienodą reakciją, kurią galima sąlyginai suskirstyti į kelias tam tikras pozicijas. Vienos valstybės (Norvegija, Danija, Meksika bei socialistinės valstybės) palaikė TRKK pasiūlymą. Kitos valstybės (Birma, Didžioji Britanija, Graikija ir kitos) atmetė TRKK pasiūlymą, motyvuodamos tai savo susirūpinimu, kad tokiu THT normų reguliavimu bus pažeistas jų suverenitetas bei nacionalinis saugumas, nors ir kai kurios iš jų buvo linkusios paremti TRKK pasiūlymą, tačiau tik tuo atveju, jeigu tos konvencijos bus taikomos vidaus ginkluotiems konfliktams tik tada, kai teisėta vyriausybė pati oficialiai pripažins sukilėlius kariaujančia puse. Ir trečioji grupė valstybių (Prancūzija, Ispanija, JAV) manė, kad konvencijos galėtų būti taikomos ir netarptautiniams ginkluotiems konfliktams, jeigu sukilėliai konflikto metu yra organizuoti, kontroliuoja dalį valstybės teritorijos ir laikosi atitinkamų tarptautinės teisės normų bei principų¹⁹. Visų valstybių kompromiso rezultatu tapo žymiusis 3 str., kuris yra bendras visoms keturioms Ženevos konvencijoms, priimtoms 1949 m. Ženevoje vykusioje konferencijoje. Kitaip tariant, konferencijos dalyviai neignoravo netarptautinių ginkluotų konflikto problemos ir pratesė tai, kas buvo pradėta XX a. trisdešimtais metais, t.y. kas buvo pradėta pirmajame etape. Kadangi apie 3 str. bus kalbama 1.2 darbo skyriuje, tai šiuo metu pakaktų pasakyti, kad Ženevos konvencijų 3 str. sudaro tik kelios THT normos ir principai, kurių privalo laikytis netarptautinio ginkluoto konflikto dalyviai, kuriuos jis įpareigoja humaniškai elgtis su asmenimis, kurie nedalyvauja ginkluotame konflikte (pavyzdžiui, civiliai), o taip pat ir su tais, kurie dėl tam tikrų priežasčių (pavyzdžiui, dėl sužeidimo) jau nebedalyvauja konflikte. Apibendrinus, galima pasakyti, jog Ženevos konvencijų 3 str. yra vienintelis antrojo etapo privalumas, kadangi visos keturios konferencijoje priimtos Ženevos konvencijos buvo skirtos tarptautiniams ginkluotiems konfliktams.

3. Kadangi trečias etapas, autoriaus nuomone, yra mums dar svarbesnis ir bus išsamiau išnagrinėtas 1.3 skyriuje, tad, šiuo atveju, užtektų paminėti, kad trečiasis kodifikavimo etapas yra susijęs su diplomatine konferencija, kurioje ir toliau buvo vykdoma THT normų, reguliuojančių ginkluotus konfliktus, analizė ir tobulinimas, ir kuri vyko 1974 – 1977 m. Ženevoje. Šios konferencijos darbo rezultatas yra 1949 m. rugpjūčio 12 d. Ženevos konvencijų du papildomi protokolai²⁰, vienas iš kurių buvo skirtas netarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugai, ir kuris praplečia ir detalizuoja jau minėtą trečiąją Ženevos konvencijų straipsnį. Šis protokolas yra svarbiausias THT teisės aktas,

---

¹⁷ 1949 m. rugpjūčio 12 d. Ženevos diplomatinėje konferencijoje buvo priimtos keturios Ženevos konvencijos: Ženevos konvencija dėl sužeistųjų ir ligonių padėties veikiančiose armijose pagerinimo; Ženevos konvencija dėl sužeistųjų, sergančiųjų ir skestančiųjų ginkluotųjų pajėgų narių jūroje padėties pagerinimo; Ženevos konvencija dėl elgesio su karo belaisviais; Ženevos konvencija dėl civilių apsaugos karo metu. Žr. <http://www.urm.lt/index.php?1737553053>; prisijungimo laikas: 2007 – 06 – 02;

¹⁸ Pictet J. Commentaries on the Geneva Conventions of 12 August 1949. Vol. III: Geneva Convention relative to the Treatment of Prisoners of War. ICRC. Geneva. 1960. P. 31;

¹⁹ Žr. Final Record of the Diplomatic Conference of Geneva of 1949; 4 vote. Berne, Federal Political Department, 1949;

²⁰ 1977 m. Ženevos konferencijos metu buvo priimti protokolai: 1949 m. Ženevos konvencijų Papildomas protokolas dėl tarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (I protokolas) ir 1949 m. Ženevos konvencijų Papildomas protokolas dėl netarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (II protokolas). Žr. <http://www.urm.lt/index.php?1737553053>; prisijungimo laikas: 2007 – 06 – 02;

reguliuojantis netarptautinių ginkluotų konfliktų dalyvių elgesį bei apsaugantis šio konflikto aukas. Tačiau, darbo eigoje pamatysime, kad ir toks netarptautinių ginkluotų konfliktų reguliavimas yra toli gražu netobulas ir reikalauja tolimesnio THT egzistuojančių teisės normų bei principų tobulinimo ir unifikavimo bei naujų THT teisės normų kūrimo.

1.2 1949 m. Ženevos konvencijos ir netarptautinis ginkluotas konfliktas

*„Teisė – tai visada rizikingas bandymas
protu sutramdyti jėgą ir nukreipti ją į meilės
vagą. Bet tam būtina nuolatinė kova.“²¹*

E. Munjė

Iš daugybės istorijos pavyzdžių žinome, kad tautos arba nacijos valios išreiškimas yra labai sudėtingas procesas. Šią valią žmonės išreiškia kaip taikiomis priemonėmis, taip ir ginkluotos kovos būdu. Liūdna patirtis byloja, kad vis dažniau tautos linkusios išreikšti savo valią būtent ginkluotos kovos priemonėmis, tokiu būdu tautos valios išreiškimas vienos valstybės viduje tampa netarptautiniais ginkluotais konfliktais, kurie, kaip tai bebūtų liūdna, tampa tautos valios išreiškimo priemone. Esant tokioms situacijoms, valstybėms tenka sunkus ir svarbus uždavinys – užtikrinti prisiimtų įsipareigojimų įgyvendinimą ginant žmogaus teises ir užkertant kelią šių teisių pažeidimams. Kai konfliktas tampa atvira ginkluota kova, nei viena iš kariaujančių pusių nepajėgi vidaus teisės normomis sureguliuoti tarpusavio santykius. Praktikoje dažnos situacijos, kai sukilėliai atsisako pripažinti ir paklusti kitos kariaujančios pusės priimtiems teisės aktams ir bando veikti savarankiškai. Tada kyla pagrįstas klausimas, kokia teisė turi reguliuoti tokio pobūdžio ginkluotų konfliktų dalyvių tarpusavio santykius, jeigu nei viena iš šalių nepripažįsta kitos šalies teisės ir jai atsisako paklusti? Ir ar gali, o jeigu taip, tai kokių būdu tarptautinės teisės normos gali reguliuoti šių konfliktų dalyvių tarpusavio santykius? Būtent tam, kad tokių ginkluotų konfliktų santykiai neliktų už teisinio reguliavimo ribų, buvo priimtas THT normų kompleksas, kuriame iš netarptautinių ginkluotų konfliktų šalių reikalaujama atitinkamo humanitarinių garantijų minimumo laikymosi. Visą šio minimumo esmę galima apibūdinti tokiu teiginiu: „Elkis taip, kad tavo veiksmų pasekmės būtų suderintos su žmogaus gyvybės išsaugojimu.“²² Juolab, autoriaus nuomone, šio imperatyvo savanoriškas laikymasis atitinka visų šių konfliktų pačių dalyvių interesus.

Pagrindinis THT uždavinys kylant ginkluotam konfliktui – maksimalus konflikto humanizavimas. Tačiau, priklausomai nuo ginkluoto konflikto pobūdžio, t.y. kyla tarptautinis ar netarptautinis ginkluotas konfliktas, taikomos skirtingos THT normos. Tokiu būdu, visa THT yra tarsi suskaidoma į dvi dalis: vienos THT dalies normos yra taikomos tik tarptautiniams ginkluotiems konfliktams, kitos, žymiai siauresnės THT dalies normos taikomos tik netarptautiniams ginkluotiems konfliktams. Toks skirstymas, autoriaus nuomone, yra nenatūralus ir nereikalingas bei praktikoje atrodantis dirbtinai sukurtas, kadangi nesvarbu, ar ginkluotas konfliktas būtų tarptautinis, ar netarptautinis, jų aukos išlieka tos pačios ir joms reikalinga tokia pati apsauga. Teorijoje toks

²¹ Першиц А.И., Семенов Ю.И. Современные войны. Гуманитарные проблемы. М. 1990г. С. 11;

²² Ханс Йонас. Принцип ответственности. Франкфурт. 1979, С. 32;

„nepageidaujamas“²³ ir „sunkiai motyvuojamas“²⁴ skirstymas sulaukė daug kritikos, kadangi jis neatitinka ir sumenkina visą THT humanitarinį tikslą, kuris negali būti pasiektas tomis aplinkybėmis, kuriomis vyksta dabartiniai ginkluoti konfliktai.²⁵ Tad, tokio skirstymo tarptautinės teisės teorijoje kritikų ir priešininkų buvo nemažai, todėl buvo pateikiami pasiūlymai sujungti šias THT sritis, kad THT normos būtų taikomos visiems ginkluotiems konfliktams. TRKK 1948 m. pateikė pranešimą, rekomenduodamas žadamomis priimti Ženevos konvencijomis visa apimtimi sureguliuoti ir netarptautinius ginkluotus konfliktus, tokius kaip pilietiniai karai, religiniai ir kiti panašūs konfliktai, kylančius valstybės viduje²⁶, t.y. pasiūlė atsisakyti ginkluotų konfliktų skirstymo, o tiesiog žadamomis priimti Ženevos konvencijomis sureguliuoti visus ginkluotus konfliktus. Tačiau, kaip matome iš 1949 m. Ženevos konvencijų turinio, ši iniciatyva nebuvo palaikyta.

Fakto, kad karas yra karas, kur jis bevyktų, ir, kad vidaus ginkluoti konfliktai sukelia tokias pačias, jeigu ne didesneas, žmonių kančias, daugiausia civiliams gyventojams, suvokimo procesas buvo prieštaringas ir ilgas. Pagrindinis THT normų reguliuojančių netarptautinius ginkluotus konfliktus kodifikavimo priešininkų argumentas buvo tas, kad toks kodifikavimas legalizuos visas sukilėlių veiklos formas, o patys sukilėliai taps tarptautinės teisės subjektais, o tai paskatins anarchiją bei lems valstybės žlugimą, taip pat nemažai argumentų buvo išsakyta ir dėl valstybės suvereniteto pažeidimo ir keliamas grėsmės nacionaliniam saugumui. Tačiau tokių konfliktų sukeltos pasekmės, t.y. vis augantis aukų skaičius, ypač civilių tarpe, neregėto masto materialinių vertybių sunaikinimai, terorizmas ir kt., taip pat būtinybės bet kokioms aplinkybėms apsaugoti žmogaus teises suvokimas vis dėlto paskatino tarptautinę bendruomenę THT normomis sureguliuoti tokius ginkluotus konfliktus. Todėl atrodo visai logiška, kad iškart po metų po 1948 m. JTO priimtos Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos buvo priimtos THT normos reguliuojančios netarptautinius ginkluotus konfliktus.

Tai įvyko 1949 m. rugpjūčio 12 d. Ženevoje vykusioje tarptautinėje konferencijoje, kurioje buvo priimtos keturios Ženevos konvencijos. Galima išskirti tris reikšmingiausias šios konferencijos pasiekimus:²⁷

- buvo priimta nauja konvencija – ketvirtoji Ženevos konvencija dėl civilių apsaugos karo metu;
- buvo priimtas bedrasis visoms konvencijoms 3 str., apsaugantis netarptautinio ginkluoto konflikto aukas;
- kontrolės mechanizmo sukūrimas, kuris daugiausiai yra susijęs su TRKK veikla;

Iš visų šių pasiekimų mus labiausiai domina trečiasis Ženevos konvencijų straipsnis, kadangi tai buvo pirmasis bandymas kodifikuoti THT normas, skirtas reguliuoti vidaus ginkluotus konfliktus, ir kurio nuostatos tapo jus cogens normomis, t.y. imperatyviomis tarptautinės teisės normomis.²⁸ Visų keturių konvencijų bedrasis 3 str. yra tarsi „mini konvencija“, kuriuose išreikšti pagrindiniai humaniško principai.²⁹ Trečiasis Ženevos konvencijų straipsnis sulaukė su tam tikrų valstybių – konferencijos dalyvių pasipriešinimo,

²³ „Sunku suformuluoti teisėtus kriterijus, kuriais remiantis būtų galima atskirti tarptautinius karus nuo vidaus, ir nepageidaujama turėti karo teisės taisyklės dviem konflikto tipams.“ Žr. Detter I., *The Law of War*. Cambridge University Press. London. 2000. P. 49;

²⁴ Warbick C. and Rowe P. *The International Criminal Tribunal for Yugoslavia: The decision of the Appeals Chamber on the interlocutory appeal on jurisdiction in the Tadic case*. *International & Comparative Law Quarterly*. Vol. 45. London. 1996. P. 698;

²⁵ Reisman W. and Silk I. *Which law applies to the Afghan conflict?* *American Journal of International Law*. Vol. 82. N.Y. 1988. P. 465;

²⁶ Pictet J. *Commentaries on the Geneva Conventions of 12 August 1949*. Vol. III: Geneva Convention relative to the Treatment of Prisoners of War. ICRC. Geneva. 1960. P. 28;

²⁷ Женевские конвенции от 12 августа 1949 г.: от дипломатической конференции 1949 г.

к порогу нового тысячелетия. <http://www.justbel.info/1999-3/art26.htm>; prisijungimo laikas: 2007 – 05 – 12;

²⁸ Першиц А.И., Семенов Ю.И. *Современные войны. Гуманитарные проблемы*. М., 1990. С. 64;

²⁹ Čiočys P.A. *Tarptautinė humanitarinė teisė*, - Vilnius, Generolo J. Žemaičio Lietuvos karo akademijos leidybos centras, 2002. P 181;

priežastys buvo tos pačios ir autoriaus jau minėtos – valstybės saugumas, suvereniteto pažeidimas ir nenoras leisti kitiems kištis į savo vidaus reikalus, tad valstybės dalyvės ilgai negalėjo pasiekti konsensuso. Iš Ženevos konvencijų bendrojo 3 str. TRKK pateikto projekto buvo išbrauktos tokios sąvokos, kaip „pilietiškas karas“, „kolonijinis konfliktas“, „religiniai karai“, kadangi šios sąvokos galėjo turėti įtakos 3 str. taikymo apimčiai, nes netarptautinis ginkluotas konfliktas 3 str. prasme galėjo neatitikti šių sąvokų, ir 3 str. automatiškai negalėtų būti taikomas tų konfliktų atžvilgiu, be to kolonijiniai karai buvo laikomi valstybių vidaus kompetencijos sritimi.³⁰ Taip 1949 m. diplomatinėje konferencijoje 3 str. kūrėjams iškilo dilema: ar pareikalauti iš abiejų netarptautinio ginkluoto konflikto dalyvių laikytis naujų taisyklių ir duoti tikslų šalies, kovojančias su teisėtos vyriausybės pajėgomis, apibūdinimą, t.y. pareikalauti iš teisėtos vyriausybės pripažinti ginkluoto konflikto buvimą, ar sukurti bendro pobūdžio normas, kurias galėtų taikyti visi ginkluoto konflikto dalyviai visų konflikto dalyvių atžvilgiu.³¹ Galutinis 3 str. variantas buvo kompromisas, kuriame atsispindėjo abu ketinimai, jos nuostatos yra visuotinai privalomos, tačiau konflikto dalyviai gali sudaryti specialius susitarimus platesnio turinio dėl kitų Konvencijos nuostatų.³²

Taip atsirado žymusis visų keturių Ženevos konvencijų bendrasis 3 str., kurio priėmimas išties tapo revoliuciniu įvykiu, kadangi THT normomis buvo susiaurintas taip branginamas valstybių suverenitetas, ir pačios valstybės leido tarptautinei bendruomenei kištis į jų vidaus reikalus ir tarptautinės teisės normomis sureguliuoti tas sritis, kurios visada buvo laikomos išimtinė valstybių vidaus kompetencijos dalimi. Taip pat 3 str. svarbus tuo, kad tarptautinės teisės apsauga buvo suteikta tokioms kombatantų kategorijoms, kurios anksčiau tokios apsaugos neturėjo.³³ 3 str. suteikiamų garantijų įgyvendinimo užtikrinimą lemia tai, jog kiekviena Konvencijos valstybė – dalyvė, nepriklausomai nuo to, ar ji pati yra netarptautinio ginkluoto konflikto dalyvė, ar tiesiog trečioji šalis, gali reikalauti, kad kitos Konvencijos dalyvės, esančios netarptautinio ginkluoto konflikto šalimis, laikytųsi 3 str. reikalavimų. Taip pat svarbu paminėti ir tai, kad 3 str. įpareigoja laikytis jo nuostatų abi konflikto šalys, t.y. tiek vyriausybinės, tiek opozicines ginkluotąsias pajėgas.³⁴ Šiame straipsnyje, kuris kartais yra vadinamas „mini konvencija“, yra išvardintos taisyklės, kuriuose išreikšti pagrindiniai humaniško principai³⁵ ir kurių privaloma laikytis netarptautinio ginkluoto konflikto metu; jis suteikia tarptautinės teisės apsaugą ir užtikrina humanišką elgesį „su asmenimis, aktyviai nedalyvaujančiais karo veiksmuose, įskaitant ir ginkluotųjų pajėgų narius, sudėjusius ginklus, taip pat tapusius hors de combat dėl ligos, sužeidimų, sulaikymo arba kokios nors kitos priežasties, [...] nepaisant jų rasės, odos spalvos, religijos arba tikėjimo, lyties, kilmės arba turtinės padėties ar kitų panašių skirtumų.“³⁶ Kaip matome iš straipsnio teksto, 3 str. įtvirtinti reikalavimai yra minimalūs ir bendro pobūdžio, kadangi įtvirtinamos tik

³⁰ Мбатна Б. Неждународный вооруженный конфликт и международное гуманитарное право. Автореферат диссертации. М. 1985, С. 12;

³¹ Полвека Женевским конвенциям. http://evolutio.info/index.php?option=com_content&task=view&id=335&Itemid=51; prisijungimo laikas: 2007 – 05 – 10;

³² Ten pat.

³³ Полторац А.И., Савинский Л.И. Вооруженный конфликты и международное право, М., 1976 г., с. 178;

³⁴ Учебное пособие по контролю за соблюдением прав человека - Глава XVI, Контроль за соблюдением прав человека во время вооруженных конфликтов. <http://www1.umn.edu/humanrts/russian/monitoring/Rchapter16.html>; prisijungimo laikas: 2007 – 06 – 11;

³⁵ Čiočys P.A., Tarptautinė humanitarinė teisė, - Vilnius, Generolo J. Žemaičio Lietuvos karo akademijos leidybos centras, 2002 .P 181;

³⁶ Žr. 3str. Ženevos konvencija dėl civilių apsaugos karo metu, 1949 m.//Valstybės žinios, 2000, Nr. 63;

humaniško elgesio garantijos, tačiau, kad toks elgesys būtų užtikrintas, straipsnio tekste toliau išvardinami draudžiamieji veiksmai, kuriuos nevalia atlikti šių asmenų atžvilgiu.³⁷

- a) kėsintis į gyvybę ir asmenį, ypač įvairiais būdais žudyti, luošinti, žiauriai elgtis bei kankinti;
- b) imti įkaitus;
- c) žėisti žmogaus orumą ypač niekinamu ir žeminančiu elgesiu;
- d) nuteisti ir vykdyti bausmes be prieš tai teisėto teismo paskelbto nuosprendžio, suteikiant visas teismines garantijas, kurias pripažįsta kaip būtinas visoms civilizuotoms tautoms.

Nešališka humanitarinė organizacija, tokia kaip Tarptautinis Raudonojo Kryžiaus komitetas, gali pasiūlyti konflikto šalims savo paslaugas.³⁸ Ši 3str. nuostata, autoriaus nuomone, nors ir labai glaustai suformuluota, yra labai svarbi, kadangi leidžia įsikišti į netarptautinį ginkluotą konfliktą trečiajai šaliai, t.y. tarptautinei organizacijai, kuri gali suteikti efektyvią pagalbą šio konflikto aukoms. Norėtusi paraginti TRKK savo pagalbą siūlyti kuo dažniau ir efektyviau, kadangi tokiu būdu jis gali padėti tūkstančiams vidaus ginkluotų konfliktų aukų ir pasiekti svarbiausią THT tikslą – humanizuoti tokį netarptautinį ginkluotą konfliktą. Ginkluoto konflikto šalys turi bent jau įvertinti TRKK siūlomą pagalbą ir išklausti pateiktus pasiūlymus, o priimti ją ar ne – tai jau jų reikalas. Praktikoje tokia pagalba dažniausiai yra priimama, kadangi humanitarinė pagalba vidaus ginkluotų konfliktų aukoms atitinka šių konfliktų dalyvių interesus.

Išanalizavus bendrojo visų Ženevos konvencijų trečiojo straipsnio tekstą galima rasti nemažai šio straipsnio trūkumų. Vienas iš jų yra tas, kad 3 str. nerandame netarptautinio ginkluoto konflikto apibrėžimo, tad lieka neaišku, kokių būdu šiuos konfliktus atskirti nuo kitų prievartos formų, vidaus neramumų, riaušių ar viešosios tvarkos pažeidimų.³⁹ Apibrėžimo nebuvimas, autoriaus nuomone, yra visiškai suprantama, kadangi 1949 m. Ženevos konferencijų dalyvių tikslas ir nebuvo apibrėžti netarptautinį ginkluotą konfliktą, o suteikti jo aukoms minimalius apsaugos garantus. Be to, buvo siekiama apimti visus valstybės viduje vykstančius ginkluotus konfliktus, ir aiškių kriterijų nustatymas galėtų tapti kitoms valstybės atsisakymo taikyti 3 str., motyvuojant tuo, kad jų teritorijoje vykstantis konfliktas neatitinka 3 str. išvardintų kriterijų. Tad apibrėžimas buvo paliktas tolimesniam svarstymui ir atsispindėjo Ženevos konvencijų II papildomame protokole.

Kitas 3 str. trūkumas yra labai susijęs su netarptautinio ginkluoto konflikto apibrėžimo nebuvimu, ir tai yra labai neaiškiai apibrėžta jo taikymo sritis. Dėl to irgi kyla svarbus klausimas: kokios minimalios sąlygos leidžia konstatuoti, kad netarptautinis ginkluotas konfliktas egzistuoja,⁴⁰ t.y. kada ginkluotas konfliktas tampa jau ne vidaus valstybės problema, o tarptautinės teisės objektu? Kadangi apie netarptautinį ginkluotą konfliktą 3 str. prasme bus plačiau kalbama 2.4 darbo skyriuje, tad šiuo atveju šį trūkumą apžvelgsime trumpai. Galima teigti, kad 3 str. taikomas tokiems netarptautiniams ginkluotiems konfliktams, kurių metu tarp teisėtos vyriausybės ir organizuotų sukilėlių ginkluotųjų pajėgų ar kitų tokių organizuotų grupių vyksta intensyvi,

³⁷ Žr. 3str. Ženevos konvencija dėl civilių apsaugos karo metu, 1949 m.//Valstybės žinios, 2000, Nr. 63;

³⁸ Ten pat.

³⁹ Čiočys P.A. Tarptautinė humanitarinė teisė, - Vilnius, Generolo J. Žemaičio Lietuvos karo akademijos leidybos centras, 2002.P 181;

⁴⁰ Ten pat.

ilgalaikė ir atvira ginkluota kova.⁴¹

Dar norėčiau pridurti, kad neaiškiai apibrėžta 3 str. taikymo sritis yra ne tik trūkumas, bet tuo pačiu ir teigiamas šio straipsnio bruožas, nes ja stengiamasi apimti visus netarptautinius ginkluotus konfliktus, vykstančius valstybių viduje, nevaržant straipsnio taikymo sferos įtvirtintais formaliais tokio konflikto bruožais ir kriterijais, kadangi nuo to tik susiaurėtų straipsnio taikymo sritis. Tokiu pavyzdžiu galėtų būti Ženevos konvencijų II papildomas protokolas, kadangi jame įtvirtinti netarptautinio ginkluoto konflikto apibrėžimas ir aiškūs konflikto bruožai susiaurino jo taikymo sritį, lyginant su 3 str. taikymo sritimi.⁴² Dabar gi galima reikalauti laikytis 3 str. nuostatų ir tais atvejais, kai vidaus ginkluotas konfliktas yra panašus į netarptautinį ginkluotą konfliktą 3 str. prasme, net nesigilinant į faktinį situacijos įvertinimą.

Kalbant toliau apie 3 str. trūkumus, reikėtų paminėti, kad jame išvardintos taisyklės yra suformuluotos pačia bendriausia forma.⁴³ Svarbūs klausimai išspręsti ne visiškai aiškiai, todėl paliekamos jo nuostatų plačios interpretavimo galimybės. Šis straipsnis yra normatyvinio pobūdžio, tačiau šis pobūdis tarsi išblėsta, kadangi vos ne vienintelis reikalavimas jame - humaniškai elgtis. Be to, jį sudaro vos keletas taisyklių, skirtų nedalyvaujančių karo veiksmuose, ligonių bei sužeistųjų apsaugai. Su šiuo trūkumu yra susijęs ir kitas 3 str. trūkumas. Reikalas tas, kad netarptautiniai ginkluoti konfliktai nevyksta pagal klasikinio karo taisyklės, o pagrįsti netradiciniais kariavimo metodais, maskavimusi ir netikėtais veiksmais, tad, dėl bendrai suformuluotų straipsnio taisyklių, kyla sunkumų, siekiant adekvačiai jį taikyti ir vykdyti tarptautinę jų laikymosi kontrolę.⁴⁴ Taip pat, 3 str. civiliai nėra nurodomi, kaip tiesioginis apsaugos objektas, taip pat nėra nuostatų draudžiančių pulti civilius gyventojus ir objektus, ir tai yra, autoriaus nuomone, didelis šio straipsnio trūkumas, kadangi būtent civiliai labiausiai nukenčia nuo netarptautinių ginkluotų konfliktų, tampa tiesioginiais puolimo taikiniais ir represalijų objektais. Be to, 3 str. pasigendame nuostatų, skirtų netarptautinių ginkluotų konfliktų ginkluotos kovos vedimo taisyklėms.

Trečiasis straipsnis baigiasi nuostata, kad “minėtų nuostatų taikymas nedarys įtakos juridiniam konflikto šalių statusui.”⁴⁵ Ši nuostata reiškia, kad ginkluotų opozicinių grupių tarptautinis teisinis statusas lieka nepakitęs ir nebus užtikrintas jų oficialus tarptautinis pripažinimas, ir tai, autoriaus nuomone, yra didelis 3 str. trūkumas, kadangi, pasibaigus netarptautiniam ginkluotam konfliktui, jie bus perduoti nacionaliniam teismui ir bus teisiami, kaip paprasti nusikaltėliai ir teroristai, o bausmės tikrai bus vienos iš griežčiausių. Kaip sakė Ž. Piktė: “Lemiamas žingsnis, siekiant sulygtinti patekusių į nelaisvę sukilėlių ir karo belaisvių teisinę padėtį, nebuvo žengtas.”⁴⁶ Tas, aišku, yra labai paranku valstybėms, kurios ir siekė, kad sukilėliai jokiais būdais nebūtų pripažinti tarptautinės bendruomenės, kaip kariaujančioji pusė, ir netaptų tarptautinės teisės subjektais. Kaip rodo praktika, valstybės, nepaisant to, kad 3 str. taikymas nekeičia netarptautinių konfliktų dalyvių

⁴¹ Prosecutor v. Tadić. IT – 94 – 1 – AR72, Decision on the Defence Motion for Interlocutory Appeal on Jurisdiction. Hague. 2 October 1995. para 70;

⁴² Развитие и принципы международного гуманитарного права. (Курс, прочитанный в июле 1982 г. Жаном Пикте в Страсбургском университете в рамках информационной сессии, организованной Международным институтом прав человека). <http://justbel.info/2000-3/art24.htm>; prisijungimo laikas: 2007 – 06 – 03;

⁴³ Čiočys P.A. Tarptautinė humanitarinė teisė, - Vilnius, Generolo J. Žemaičio Lietuvos karo akademijos leidybos centras, 2002. P 182;

⁴⁴ Ten pat.

⁴⁵ Žr. 3str. Ženevos konvencija dėl civilių apsaugos karo metu, 1949 m.//Valstybės žinios, 2000, Nr. 63;

⁴⁶ Развитие и принципы международного гуманитарного права. (Курс, прочитанный в июле 1982 г. Жаном Пикте в Страсбургском университете в рамках информационной сессии, организованной Международным институтом прав человека). <http://justbel.info/2000-3/art24.htm>; prisijungimo laikas: 2007 – 06 – 03;

teisinio statuso, vis vien linkusios neigti netarptautinio ginkluoto konflikto buvimą jos teritorijose.

Peržvelgus visas keturias 1949 m. Ženevos konvencijas, pastebime, kad beveik 500 straipsnių skirti tarptautiniams ginkluotiems konfliktams ir tik bendrasis 3 str. taikomas netarptautinių konfliktų atvejams.⁴⁷ Tad iš to seka kitas, akivaizdus 3 str. trūkumas – teisinių garantijų, įtvirtintų 3 straipsnyje, be abejo, apimtis yra siauresnė, palyginus su tarptautinio ginkluoto konflikto dalyvių teisinių garantijų apimtimi. Ne veltui 3 straipsnyje yra sakoma, kad “konflikto šalys savo ruožtu, sudarydamos specialius susitarimus, privalo stengtis įgyvendinti visas arba dalį toliau pateikiamų”⁴⁸ Ženevos konvencijų nuostatų. Tačiau, autoriaus nuomone, tokių susitarimų sudarymas bus labiau tikėtinas tada, kai konfliktas įgis tam tikrus tarptautinio ginkluoto konflikto bruožus, kadangi mažai tikėtina, kad teisėta vyriausybė sudarinės tokius susitarimus su sukilėliais, kurių ji net nelaiko kariaujančia puse, o paprastais nusikaltėliais. Tai, be abejo, yra didelis viso netarptautinio ginkluoto konflikto teisinio reguliavimo trūkumas, kadangi nėra svarbu, ar šaudo, žudo ir naikina vienos valstybės teritorijoje ar ne, ir kas tokio naikinimo subjektai, tačiau šių ginkluotų konfliktų žmonėms sukeltos kančios yra vienodos, aukos yra tos pačios, ir joms reikalinga tokia pati teisinė apsauga. Ši trūkumą galima iš dalies pateisinti, kadangi 3 str. buvo tik pirmas žingsnis, pradedant reguliuoti netarptautinius konfliktus THT normomis, todėl, akivaizdu, kad netarptautinio konflikto aukoms iš karto ir negalėjo būti suteiktos tokios pačios teisinės garantijos, kaip ir tarptautinio konflikto dalyviams.

Baigdamas šią dalį, norėčiau pabrėžti, kad 3 str. atsilieka nuo 1966 m. Politinių ir pilietinių teisių pakto nuostatų. Taip šio pakto 4 str. yra nustatyta, kad “susidarius nepaprastajai padėčiai, dėl kurios iškyla grėsmė tautos išlikimui ir apie kurią yra oficialiai paskelbta, valstybės, šio Pakto Šalys, gali imtis priemonių, kuriomis nuo jų įsipareigojimų pagal šį Paktą nukrypstama tik tiek, kiek tai reikalinga dėl padėties kritiškumo, jeigu tokios priemonės nėra nesuderinamos su kitais tarptautinės teisės nustatytais jų įsipareigojimais ir jeigu jos nesukelia diskriminacijos vien dėl rasės, odos spalvos, lyties, kalbos, religijos ar socialinės kilmės.”⁴⁹ Tokiu būdu, nepaprastosios padėties, “dėl kurios iškyla grėsmė tautos išlikimui”⁵⁰, atveju, t.y. ir netarptautinio ginkluoto konflikto atveju šio Pakto nuostatos turi būti taikomos, ir valstybės negali atsisakyti jų taikyti, motyvuojant tokio konflikto buvimu, priešingai, jos tiesiogiai skirtos būti taikomos tokių konfliktų metu.

Dar reiktų paminėti, kad kai kurios valstybės, siekdamos išvengti tarptautinės bendruomenės dėmesio ir THT įsikišimo į jos vidaus reikalus, iki paskutinio momento neigia netarptautinio ginkluoto konflikto buvimą savo teritorijoje, užkirsdamos netarptautinio konflikto aukoms kelią pasinaudoti netgi tomis minimaliomis apsaugos garantijomis, kurios įtvirtintos bendrame Ženevos konvencijų 3 tsr.

Visi, aukščiau išvardinti, 3 str. trūkumai akivaizdžiai parodo šio straipsnio netobulumą, tad 1977 m. buvo priimtas Ženevos konvencijų II papildomas protokolai, kuris praplečia ir detalizuoja jau minėtą Ženevos konvencijų 3 straipsnį.

⁴⁷ Čiočys P.A. Tarptautinė humanitarinė teisė, - Vilnius, Generolo J. Žemaičio Lietuvos karo akademijos leidybos centras, 2002. P 182;

⁴⁸ Žr. 3str. Ženevos konvencija dėl civilių apsaugos karo metu, 1949 m.//Valstybės žinios, 2000, Nr. 63;

⁴⁹ Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas, 1966-12-19, Niujorkas// Valstybės žinios, 2002-08-02, Nr. 77-3288;

⁵⁰ Ten pat.

1.3 1977 m. Ženevos konvencijų II papildomas protokolais ir netarptautinis ginkluotas konfliktas

Kadangi 1949 m. Ženevos konvencijos buvo skirtos reguliuoti tarptautinius santykius, atsirandančius kylant tarptautiniams ginkluotiems konfliktams, t.y. ginkluotiems konfliktams tarp dviejų ar daugiau valstybių, tai beveik visos jų nuostatos ir buvo skirtos reguliuoti tokio pobūdžio konfliktus, ir teisinių garantijų, skirtų tokių konfliktų aukoms, apimtis, suprantamai, buvo platesnė, negu nuostatų, skirtų netarptautinių ginkluotų konfliktų aukoms. Suprasdama tai, kad tokia netarptautinių konfliktų aukų apsauga buvo aiškiai nepakankama ir reikalauja tolimesnio tobulinimo, JTO Generalinė Asamblėja 1968 m. priėmė 2444 rezoliuciją, kurioje ragino tarptautinę bendruomenę taikyti pagrindinius humaniško principus visuose ginkluotuose konfliktuose ir prašė JTO Generalinį Sekretorių, bendradarbiaujant su TRKK apsvarstyti galimybę priimti naują tarptautinę konvenciją ar kitus atitinkamus tarptautinės teisės aktus, siekiant visų rūšių ginkluotų konfliktų kombatantams ir civiliams užtikrinti geresnes apsaugos teisinės priemones.⁵¹ Skatinimas tarptautinei bendruomenei praplėsti ir užtikrinti visų ginkluotų konfliktų aukų apsaugą atsispindėjo ir kituose JTO Generalinės Asamblėjos rezoliucijose, t.y. 1969 m. gruodžio 16 d. 2597 (XXIV), 1970 m. gruodžio 9 d. 2674 (XXV), 2675 (XXV) rezoliucijose,⁵² kuriuose teigiama, kad visos pagrindinės žmogaus teisės turi būti apsaugotos visose ginkluotose konfliktuose, taip pat, vykdant karines operacijas, raginama imtis visų atsargumo priemonių, siekiant apsaugoti civilius gyventojus nuo galimo pavojaus.⁵³ Be to, JTO Ekonominė ir Socialinė Taryba, siekiant apsaugoti moteris ir vaikus nepaprastosios padėties ir ginkluotų konfliktų metu, 1515 (XLVIII) rezoliucija kreipėsi į Generalinę Asamblėją su prašymu parengti tokio pobūdžio deklaracijos projektą.⁵⁴ Toks dėmesys civiliams gyventojams buvo visiškai suprantamas, nes būtent nepaprastosios padėties ir ginkluotų konfliktų metu civiliai patirdavo daugiausiai kančių, buvo ir yra nežmoniško elgesio aukomis. Tokia deklaracija buvo priimta 1974 m.,⁵⁵ kurioje dar kartą patvirtinamos 1948 m. Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos, 1966 m. Politinių ir pilietinių teisių pakto bei 1966 m. Ekonominio, socialinio ir kultūrinių teisių pakto nuostatos, skirtos apsaugoti vaikų ir moterų, atsidurusių ginkluotos kovos vedimo zonoje. Deklaracijos 5 str. visos represijų ir nežmoniško elgesio su moterimis ir vaikais formos yra įvardijamos kaip nusikaltimai (įkalinamas, kankinimai, sušaudymai, kolektyvinės bausmės ir kt.).⁵⁶

Visos šios rezoliucijos paskatino tarptautinę bendruomenę sugrįžti prie netarptautinių ginkluotų konfliktų problemos ir pratęsti pradėtą 1949 m. Ženevos konferencijos, kurioje buvo priimtas bendras visų Ženevos konvencijų 3 str., skirtas netarptautiniams konfliktams, darbą praplečiant jo nuostatas ir siekiant priimti atskirą

⁵¹ Резолюция ГА ООН 2444 (XXIII) об уважении прав человека в период вооруженных конфликтов от 19 декабря 1968 г. http://www.un.org/russian/ga/23/docs/res23_2.htm; prisijungimo laikas: 2007 – 06 – 02;

⁵² Žr. <http://www.un.org/documents/resga.htm>; prisijungimo laikas: 2007 – 06 -02; visos JTO GA rezoliucijas galima rasti JTO interneto svetainėje <http://www.un.org/>;

⁵³ Резолюция ГА ООН 2675 (XXV) об основных принципах защиты гражданского населения в период вооруженных конфликтов от 9 декабря 1970 г. http://www.un.org/russian/ga/25/docs/res25_2.htm; prisijungimo laikas: 2007 – 06 – 02;

⁵⁴ Резолюция ЭСС ООН 1515 (XLVIII) о защите женщин и детей в чрезвычайных обстоятельствах или во время войны, борьбы за мир, национальное освобождение и независимость от 28 мая 1970 г. <http://www.un.org/russian/documen/ecosoc/ecosocres.htm>; prisijungimo laikas: 2007 – 06 – 03;

⁵⁵ Декларация о защите женщин и детей в чрезвычайных обстоятельствах и в период вооруженных конфликтов. (Провозглашена резолюцией 3318 (XXIX) Генеральной Ассамблеи от 14 декабря 1974 года)

<http://www.un.org/russian/documen/declarat/armed.htm>; prisijungimo laikas: 2007 – 06 – 03;

⁵⁶ Ten pat.

tarptautinės teisės aktą, skirtą netarptautiniams ginkluotiems konfliktams. Toks darbas vyko 1974 – 1977 m. Ženevos diplomatinėje konferencijoje. Kadangi Ženevos konvencijų 3 str. nebuvo netarptautinio ginkluoto konflikto apibrėžimo, ir tai sudarydavo daug keblumų, susijusių su jo taikymu, tai konferencijos dalyviai pasiryžo tiksliai apibrėžti tokį konfliktą ir įtvirtinti tam tikras tokio konflikto egzistavimo sąlygas, t.y. jį charakterizuojančius bruožus, kurie padėtų nustatyti tokio konflikto egzistavimą ir apibrėžtų viso naujo teisės akto taikymo ribas. Kuriant netarptautinio ginkluoto konflikto apibrėžimą teko ilgai ieškoti kompromiso, kadangi buvo pateikta labai daug pasiūlymų, pradedant tokiais, kad apskritai turi būti priimtas vienas teisės aktas (protokolas), skirtas visiems ginkluotiems konfliktams, ir baigiant pasiūlymais priimti protokolą, kuris skirtas tik netarptautiniams konfliktams, be to pasiūlymai vyravo nuo labai plataus konflikto apibrėžimo, kurio intensyvumas yra labai žemas ir apima beveik visus neramumus ir įtampas situacijas, susidarančias valstybės viduje, iki siauro konflikto apibrėžimo, kurio intensyvumas prilyginamas tarptautiniams ginkluotiems konfliktams.⁵⁷ Kuriant netarptautinio ginkluoto konflikto apibrėžimą konferencijos dalyviai pasiskirstė į tris grupes:⁵⁸

- pirmoji ekspertų grupė netarptautinio ginkluoto konflikto buvimą siejo su pačios valstybės, kurioje ir vyksta toks konfliktas, jo egzistavimo patvirtinimu, t.y. kaip ir 3 str. atveju, valstybė turi pati oficialiai pripažinti, jog jos teritorijoje vyksta netarptautinis ginkluotas konfliktas. Ši iniciatyva nebuvo palaikyta, kadangi valstybės visada yra linkusios neigti tokio konflikto egzistavimą, siekiant užkirsti kelią tarptautinei bendruomenei kištis į jos vidaus reikalus. Tad, jeigu ši iniciatyva būtų palaikyta, būsimojo dokumento gerieji ketinimai nebūtų įgyvendinti, kadangi, valstybės atsisakymas pripažinti konflikto buvimą jos teritorijoje užkirstų kelią dokumento taikymui;
- antroji ekspertų grupė siūlė įtvirtinti situacijos laisvojo vertinimo galimybę, nepriimant jokio oficialaus netarptautinio ginkluoto konflikto apibrėžimo, t.y. buvo pasiūlyta situacija, kokia egzistavo ir Ženevos konvencijų 3 str. taikymo atveju. Kaip jau buvo minėta, netarptautinio konflikto apibrėžimo nebuvimas buvo ir yra Ženevos konvencijų 3 str. trūkumas, kurį buvo siekiama ištaisyti, o šis pasiūlymas padėties visiškai nekeisdavo, kadangi kokių nors aiškių kriterijų, kurie padėtų situaciją valstybės viduje kvalifikuoti kaip netarptautinį ginkluotą konfliktą, nebuvimas paliktų kelią tokio laisvojo situacijos vertinimo piktnaudžiavimams;
- trečioji ekspertų grupė laikėsi nuomonės įtvirtinti aiškų netarptautinio ginkluoto konflikto apibrėžimą su jį apibūdinančiais požymiais (konfliktuojančių pusių organizuotumas, konflikto intensyvumas ir trukmė, ginkluotos kovos buvimas ir kt.), kuriems esant situaciją, susiklosčiusią valstybės viduje, bus galima vadinti netarptautiniu ginkluotu konfliktu. Tokie bruožai padėtų objektyviai įvertinti situaciją, esančią valstybės viduje, ir konstatuoti netarptautinio ginkluoto konflikto buvimą ar nebuvimą tos valstybės teritorijoje. Taigi, jeigu faktinė situacija valstybės viduje atitiks netarptautinio ginkluoto konflikto reikalavimus, tokia situacija automatiškai bus vertinama kaip netarptautinis ginkluotas

⁵⁷ Акты дипломатической конференции по вопросу о подтверждении и развитии гуманитарного права, применяемого в период вооруженных конфликтов. Краткие отчеты пленарных заседаний Конференции (CDDH/ SR.10). М., 1978. С. 91 – 95;

⁵⁸ А.В. Герасимов. Внутренние вооруженные конфликты в современном мире. Политико – правовой анализ. <http://www.samoupravlenie.ru/16-24.htm>; prisijungimo laikas: 2007 – 06 – 15;

konfliktas, ir dokumentas, kurį siekiama priimti, bus automatiškai taikomas tokių situacijų atžvilgiu. Tokiu būdu, bus pagerinta situacija, kuri egzistavo Ženevos konvencijų 3 str. taikymo atveju, be to nereikės, kad valstybė, kurios teritorijoje vyksta konfliktas, oficialiai pripažintų konflikto buvimą. Be to, reikalavimai konflikto intensyvumui padės atskirti netarptautinį ginkluotą konfliktą nuo tarptautinių konfliktų bei kitų vidinių neramumų ir įtampos situacijų, taip nustatant jo ribas. Galutinis diplomatinės konferencijos rezultatas (Ženevos konvencijų II papildomas protokolai) ir buvo šios ekspertų grupės nuomonių kompromisas.

Dar reikėtų paminėti, kad 1974 – 1977 m. Ženevos diplomatinės konferencijos dalyviai siekė ne tik priimti naują tarptautinės teisės aktą, skirtą netarptautiniams konfliktams, bet ir apsaugoti 1949 m. Ženevos konvencijų 3 str. nuostatas, tapusias jus cogens normomis, ir užtikrinti jo tolimesnį savarankišką taikymą.⁵⁹ Konferencijos dalyviai suvokė, kad žadamo priimti teisės akto taikymo apimtis bus siauresnė, negu 1949 m. Ženevos konvencijų bendrojo 3 str.⁶⁰, kadangi, jeigu faktinė situacija valstybės viduje neatitiks netarptautinio konflikto reikalavimų, šis teisės aktas nebus taikomas, tad buvo siekiama apsaugoti 3 str. nuostatas nuo detalizavimo įvairiais kriterijais ir bruožais, kadangi tai susiaurintų jo taikymo sritį. Būsimą tarptautinės teisės aktą, skirtą netarptautiniams ginkluotiems konfliktams, buvo žadama priimti kaip atskirą dokumentą, kuris nekeistų 3 str. taikymo sąlygų. Trumpiau tariant, bet kokių atveju 3 str. lieka galioti ir bus taikomas, t.y. jeigu faktinė situacija atitiks netarptautinio konflikto keliamus reikalavimus, tai bus taikomas ir žadamas priimti teisės aktas (Ženevos konvencijų II papildomas protokolai), ir Ženevos konvencijų 3 str., o jeigu neatitiks – tokiu atveju bus taikomas tik Ženevos konvencijų 3 str.

Taigi, 1977 m. birželio 8 d. buvo priimtas 1949 m. rugpjūčio 12 d. Ženevos konvencijų papildomas protokolai dėl netarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos, kuris neteko beveik pusės straipsnių, palyginus su TRKK pateiktu projektu, o likę staipsniai buvo sutrumpinti⁶¹ dėl 1974 – 1977 m. Ženevos konferencijoje vykusių debatų ir kompromiso siekimo, kas, autoriaus nuomone, yra didelis II protokolo praradimas ir trūkumas, bet visgi laikomas svarbiu THT pasiekimu, kadangi tai buvo pirmas atskiras tarptautinės teisės aktas, tiesiogiai skirtas reguliuoti santykiams, atsirandantiems netarptautinio ginkluoto konflikto metu. II protokolo 1 str. akivaizdžiai parodo, kad 1974 – 1977 m. Ženevos diplomatinės konferencijos uždaviniai buvo įgyvendinti, t.y.:⁶² 1) apibrėžti netarptautinį ginkluotą konfliktą ir įtvirtinti tokio konflikto skiriamuosius bruožus; 2) nustatyti tokio konflikto ribas, t.y. nustatyti tokio konflikto intensyvumo reikalavimus; 3) užtikrinti, kad Ženevos konvencijų 3 str. liktų savarankiškas ir nebūtų pakeistos jo taikymo sąlygos.

II protokolo priėmimas buvo logiškas 30 metų įtempto darbo rezultatas. Tai trumpas 28 str. dokumentas, kuris praplečia bendras 1949 m. Ženevos konvencijų 3 str. nuostatas, tokiu būdu užtikrindamas dar didesnes netarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos garantijas. II protokolo preambulė aiškiai primena 1949 m.

⁵⁹ Аби-Сааб Р. Гуманитарное право и внутренние конфликты. Истоки и эволюция международной регламентации. Международный Комитет Красного Креста. Перевод с французского. Москва., 2000 г. Романов В. А. С. 185 – 187;

⁵⁹ Развитие и принципы международного гуманитарного права. (Курс, прочитанный в июле 1982 г. Жаном Пикте в Страсбургском университете в рамках информационной сессии, организованной Международным институтом прав человека). <http://justbel.info/2000-3/art24.htm>; prisijungimo laikas: 2007 – 06 – 03;

⁶¹ Ten pat.

⁶² Аби-Сааб Р. Гуманитарное право и внутренние конфликты. Истоки и эволюция международной регламентации. Международный Комитет Красного Креста. Перевод с французского. Москва., 2000 г. Романов В. А. С. 178 – 180;

Ženevos konvencijų bendrojo 3 str. nuopelnus žmogaus teisėms ir nurodo, kad būtent jis ir jame įtvirtinti humanitariniai principai yra II protokolo pagrindas⁶³. Pirmą kartą THT, skirtos netarptautiniams ginkluotiems konfliktams, istorijoje II protokolas kodifikuoja draudimą pulti civilius gyventojus bei naudoti prievartą prieš civilius, taip pat įtvirtina ir kitas netarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos priemones, tuo dar labiau humanizuodamas tokius konfliktus ir tokiu būdu įgyvendindamas savo pagrindinį tikslą - „užtikrinti geresnę tokių ginkluotų konfliktų aukų apsaugą“⁶⁴, kuris įtvirtintas II protokolo preambulėje. Kaip jau buvo anksčiau minėta, II protokolas yra taikomas automatiškai, jo apsauginės normos negali būti sustabdomos ar kitaip atidedamas jų taikymas, jų laikymasis yra privalomas abiem konflikto dalyviams bet kokiomis aplinkybėmis. Tokios II protokolo nuostatos, be abejo, užtikrina dar didesnę netarptautinių konfliktų aukų apsaugą ir apriboja tokių konfliktų dalyvių galimybes elgtis netarptautinio konflikto metu nevaržomai. Be jokios abejonės, valstybei paliekama teisė naudoti jėgą, siekiant atstatyti tvarką ir teisingumą savo teritorijoje, kadangi tarptautinėje teisėje nėra ir negali būti draudimo naudoti jėgą netarptautiniuose ginkluotuose konfliktuose, analogiško draudimui naudoti jėgą ar grasinat ja, sprendžiant ginčus tarp suverenių valstybių, įtvirtinto Jungtinių Tautų Chartijos 2 str.;⁶⁵ ji tik nurodo, kokiais metodais tvarka turi būti atstatyta. Po II protokolo priėmimo jau nebebuvo galima teigti, kad sukilėliai yra neatsakingi už civilių gyventojų saugumą. Kadangi „tarptautiniai žmogaus teisių dokumentai suteikia pagrindinę žmogaus asmens apsaugą“⁶⁶, tai, be jokios abejonės, II protokolas tapo svarbiausiu THT teisės šaltiniu, skirtu reguliuoti netarptautinius ginkluotus konfliktus.

Nesiekdamas sumenkinti II protokolo svarbos, vis dėlto norėčiau paminėti vieną II protokolo trūkumą, o būtent tai, kad atmetus visus formalius II protokolo straipsnius, lieka vos 15, kurie yra tiesiogiai skirti netarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugai, kai 1949 m. Ženevos konvencijų Papildomame protokole dėl tarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (toliau visame darbe - I protokolas) tokių straipsnių yra daugiau negu 80, kurie yra platesni ir suformuluoti aiškiau bei nuosekliau. Aišku, ne kiekybėje esmė, tačiau skirtumas yra per didelis, kad į jį nekreiptume dėmesio, juolab, kad tai nebuvo jau pirmasis bandymas kodifikuoti šią THT sritį. Tad, akivaizdu, kad egzistuoja būtinybė ir toliau unifikuoti bei kurti naujas tarptautinės teisės normas, skirtas reguliuoti šiai ypač aktualiai THT sričiai, ir norėtusi, kad tas svarbus žingsnis, kurį žengė tarptautinė bendruomenė, priimdama II protokolą, nebūtų paskutinis, kadangi šis, nors ir be galo svarbus dokumentas, turi nemažai trūkumų, kurie bus atskleisti darbo eigoje, bei neatitinka šių dienų reikalavimų. Tarsi patvirtindami teiginį, kad ši sritis nėra iki galo kodifikuota arba, kad jos apskritai neįmanoma nuosekliai sureguliuoti THT normomis dėl valstybių pasipriešinimo, apie kurį jau buvo kalbėta anksčiau, II protokolo kūrėjai preambulės pabaigoje pareiškė, „kad nenumatytais galiojančių teisės normų atvejais žmogų ir toliau gina humaniškumo principai ir visuomeninės sąžinės reikalavimai“⁶⁷ siekdami bent jau taip praplėsti netarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugą. Tačiau, autoriaus nuomone, tai yra per daug optimistiška II

⁶³ 1949 m. Ženevos konvencijų Papildomas protokolas dėl netarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (II protokolas), 1977m. //Valstybės žinios, 2000. Nr.63. Žr. preambulę;

⁶⁴ Ten pat.

⁶⁵ 1945 m. Jungtinių Tautų Chartija //Valstybės Žinios, 2002, Nr. 15;

⁶⁶ 1949 m. Ženevos konvencijų Papildomas protokolas dėl netarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (II protokolas), 1977m. //Valstybės žinios, 2000. Nr.63;

⁶⁷ Ten pat.

protokolo kūrėjų nuostata, kadangi vargu ar galima palikti tokius svarbius klausimus be atitinkamo teisinio reguliavimo, vien apeliuojant į kovojančių pusių sąžinę.

Kadangi apie kai kuriuos II protokolo straipsnius smulkiau bus kalbama kitose darbo dalyse, šiuo atveju norėčiau trumpai apžvelgti svarbiausius II protokolo straipsnius, siekiant supažindinti su jo turiniu bei atlikti trumpą jo straipsnių analizę.

II protokolo 1 str. akivaizdžiai parodo, kad 1974 – 1977 m. Ženevos konferencijos uždaviniai, apie kuriuos buvo kalbama šiek tiek anksčiau, buvo įgyvendinti. II protokolo 1 straipsnyje aiškiai patvirtinamas teiginys, kad „protokolas, išplečia ir papildo 3 straipsnį, bendrą 1949 m. rugpjūčio 12 d. Ženevos konvencijoms, nepakeisdamas jo taikymo sąlygų“⁶⁸, t.y. II protokolo kūrėjai išsaugojo 3 str., kaip atskirą jus cogens normą, kuri turi būti taikoma tais atvejais, kai faktinė situacija valstybėje neatitinka II protokolo reikalavimų. Taip pat jame įtvirtinamas netarptautinio ginkluoto konflikto apibrėžimas su jį konkretizuojančiais bruožais, apie kuriuos bus kalbama darbo 2.1 skyriuje, ir jeigu faktinė situacija valstybėje atitiks šiuos bruožus, bus konstatuojama, kad toje valstybėje vyksta netarptautinis ginkluotas konfliktas, ir II protokolas bus automatiškai taikomas tokio konflikto atžvilgiu, be to, bus taikomas ir bendrasis 1949 m. Ženevos konvencijų 3 str. II protokolo 1 str. nustatytos netarptautinio ginkluoto konflikto ribos, t.y. reikalavimai intensyvumui. Iš II protokolo 1 str. mes matome, kad protokolas pats nustato savo taikymo ribas ir apima visus ginkluotus konfliktus, nepatenkančius į I protokolo taikymo sritį,⁶⁹ t.y. neapima tarptautinių ginkluotų konfliktų, kurie yra netarptautinių ginkluotų konfliktų intensyvumui keliamų reikalavimų aukščiausia riba. Žemiausia riba, nuo kurios faktinė situacija valstybėje jau nebevadina netarptautiniu ginkluotu konfliktu ir kurios atžvilgiu II protokolas nėra taikomas yra nustatyta II protokolo 1 str. 2 p. - vidiniai neramumai ir įtampos situacijos, kaip antai: riaušės, atskiri ir stichiniai prievartos veiksmai bei kiti panašūs veiksmai,⁷⁰ tačiau kokio nors tikslesnio ir išsamesnio tokių situacijų apibūdinimo ar apibrėžimo mes II protokolo 1 str. neberandame. II protokole įtvirtinti reikalavimai netarptautiniams ginkluotiems konfliktams parodo, kad II protokolas yra skirtas aukšto intensyvumo netarptautiniams konfliktams reguliuoti, kadangi tie reikalavimai konflikto intensyvumui yra gana aukšti. Baigdamas II protokolo 1 str. analizę, norėčiau pridurti, kad jame kalbama tik apie ginkluotus konfliktus, kurie vyksta „kokios nors aukštosios susitariančios šalies teritorijoje tarp jos ginkluotųjų pajėgų ir disidentų ginkluotųjų pajėgų arba kitų organizuotų ginkluotų grupių“⁷¹, tačiau nėra nieko pasakyta apie ginkluotus konfliktus, kurie vyksta tam tikros valstybės teritorijoje tarp jos organizuotų ginkluotų grupių ir kuriuose nedalyvauja teisėtos vyriausybės ginkluotos pajėgos. Tai, autoriaus nuomone, yra reikšmingas II protokolo trūkumas, nes dėl šios priežasties daugybė tokio pobūdžio ginkluotų konfliktų nepatenka į II protokolo reguliavimo sritį. Pabaigai, norėčiau patvirtinti teiginį, kad II protokolo 1 str. iš esmės galima laikyti netarptautinio ginkluoto konflikto koncepcija.⁷²

⁶⁸ 1949 m. Ženevos konvencijų Papildomas protokolas dėl netarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (II protokolas), 1977m. //Valstybės žinios, 2000. Nr.63;

⁶⁹ Ten pat.

⁷⁰ Ten pat.

⁷¹ Ten pat.

⁷² Čiočys P.A. Tarptautinė humanitarinė teisė, - Vilnius, Generolo J. Žemaičio Lietuvos karo akademijos leidybos centras, 2002. P 182;

II protokolo 2 str. 1 p. yra kalbama, kad jis yra „taikomas be jokio nepalankaus išskyrimo“⁷³ ir diskriminacijos nukentėjusių nuo ginkluoto konflikto atžvilgiu, t.y. įtvirtintas karo aukų diskriminaciją draudžiantis principas. Svarbus yra II protokolo 2 str. 2 p., kuriame sakoma, kad „pasibaigus ginkluotam konfliktui, visi asmenys, kurių laisvė buvo atimta arba apribota dėl konflikto priežasčių, taip pat tie, kurių laisvė buvo atimta ar apribota dėl tų pačių priežasčių po konflikto, yra saugomi [...] iki laisvės atėmimo ar apribojimo pabaigos.“⁷⁴ Čia kalbama apie opozicinių ginkluotų pajėgų dalyvius, kurie pateko į nelaisvę. Kadangi apie juos bus kalbama 3.1 darbo dalyje, šioje vietoje norėčiau trumpai aptarti tik kelis svarbius momentus. Šiame II protokolo punkte yra sakoma, kad, nepaisant to, kad netarptautinis ginkluotas konfliktas yra pasibaigęs, sukilėliai yra toliau laikomi nelaisvėje ir bus perduodami teismui, kai tarptautinių ginkluotų konfliktų kombatantai, patekę į nelaisvę, pasibaigus karo veiksmams, yra nedelsiant paleidžiami ir repatrijuojami.⁷⁵ Apskritai II protokolas nesuteikia sukilėliams kokio nors tarptautinio statuso, ir tokių terminų kaip „kombatantas“ ar „belaisvis“ jame nerasime, kadangi II protokolo prasme sukilėliai tokiais nelaikomi. Tad nuo 1949 m. Ženevos konvencijų 3 str. laikų niekas nepasikeitė, t.y. sukilėliams nebuvo suteiktas koks nors tarptautinis statusas ir pripažinimas, tad pasibaigus ginkluotam konfliktui, juos galima buvo teisti už tai, kad jie dalyvavo ginkluotame konflikte, kadangi teisėta vyriausybė juos laikė ir, turbūt laikys, nusikaltėliais ir teroristais, o ne kombatantais, kurie vykdo savo vadų įsakymus. Visa tai, autoriaus nuomone, yra didelis II protokolo trūkumas.

II protokolo 3str. yra įtvirtintos valstybės suvereniteto apsaugos priemonės, taip pat patvirtinama išskirtinė valstybių teisė pačioms tvarkyti savo vidaus reikalus, palaikyti tvarką ir teisingumą, jeigu tai ir bus daroma jėgos panaudojimo pagalba, kadangi, kaip jau buvo anksčiau minėta, to daryti tarptautinė teisė nedraudžia ir negali uždrausti. Taip šiame straipsnyje griežtai draudžiamas bet koks kitų valstybių tiesioginis ar netiesioginis įsikišimas į ginkluotą konfliktą, kuris vyksta tos valstybės teritorijoje.⁷⁶

II protokolo 4 str. praplečia 1949 m. Ženevos konvencijų bendrą 3 str. ir įtvirtina pagrindines apsaugos garantijas ir įpareigojimus, kurių turi laikytis konflikte dalyvaujančios šalys. Taip pat jame įtvirtinami humaniškumo ir karo aukų diskriminaciją draudžiantis principai. Šio straipsnio tikslas – apsaugoti visus asmenis, kuriuos palietė vidaus ginkluotas konfliktas, o tiksliau tuos, „kurie tiesiogiai nedalyvauja ar nebedalyvauja karo veiksmuose, nepaisant to, apribota ar ne jų laisvė.“⁷⁷ Ir nesvarbu, koku būdu asmuo dalyvavo karo veiksmuose, ir ar jis priklausė teisėtos vyriausybės ar disidentų ginkluotoms pajėgoms, ši apsauga vis tiek turi būti taikoma tokio asmens atžvilgiu. Svarbu, kad asmuo nebedalyvautų kariniuose veiksmuose, nes asmenims, aktyviai dalyvaujantiems ginkluotame konflikte nėra numatytos jokios apsaugos priemonės ir jie nepatenka į šio straipsnio taikymo sritį, kas vėl gi, autoriaus nuomone, yra II protokolo trūkumas. Apskritai, vienintelė nuostata, apsauganti asmenis, aktyviai dalyvaujančius ginkluotame konflikte,

⁷³ 1949 m. Ženevos konvencijų Papildomas protokolas dėl netarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (II protokolas), 1977m. //Valstybės žinios, 2000. Nr.63;

⁷⁴ Ten pat.

⁷⁵ Žr. 118 str. 1949 m. Ženevos konvencija dėl elgesio su karo belaisviais//Valstybės žinios, 2000, Nr.63;

⁷⁶ 1949 m. Ženevos konvencijų Papildomas protokolas dėl netarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (II protokolas), 1977m. //Valstybės žinios, 2000. Nr.63;

⁷⁷ Ten pat.

yra įtvirtinta II protokolo 4 str. 1 p. pabaigoje: „Draudžiama duoti įsakymą nepalikti nė vieno gyvo.“⁷⁸ Visos kitos gi II protokolo nuostatos yra skirtos apsaugoti tuos asmenis, kurie tiesiogiai nedalyvauja ar nebedalyvauja ginkluotame konflikte. Šį teiginį patvirtina ir II protokolo nuostata, kurioje teigiama, kad „civiliai naudojami šios dalies teikiama apsauga tol, kol jie tiesiogiai nedalyvauja karo veiksmuose.“⁷⁹ Atkartodamas ir papildydamas bendrąjį Ženevos konvencijų 3 str. II protokolo 4 str. 2 p. skelbia, kad „draudžiami ir toliau bus visur ir visada tokie veiksmai: (autorius paryškinti tie draudžiami veiksmai, kurių nebuvo Ženevos konvencijų bendrajame 3 str.)

- a) kėsinimasis į gyvybę, sveikatą ir fizinę ar psichinę asmens gerovę, ypač nužudymas, taip pat žiaurus elgesys - kankinimas, luošinimas ar bet kokios kūno bausmės;
- b) kolektyvinės bausmės;**
- c) įkaitų ėmimas;
- d) teroristiniai aktai;**
- e) pasityčiojimas iš žmogaus orumo, ypač įžeidžiamas ir žeminamas elgesys, išžaginimas, priverstinė prostitucija ir bet koks nepadorus kėsinimasis;
- f) vergovė ir prekyba vergais;**
- g) plėšimas.“⁸⁰**

Taip pat, atkreipdami dėmesį į nepaprastai sunkią vaikų padėtį netarptautiniuose ginkluotuose konfliktuose, II protokolo kūrėjai įtvirtina reikalavimą teikti vaikams reikiamą globą ir pagalbą, įtvirtina jų teisę į mokslą, į tinkamą religinį ir dorinį auklėjimą bei uždraudžia verbuoti į ginkluotąsias pajėgas vaikus iki 15 metų.⁸¹

II protokolo 5 str. įtvirtintos apsaugos garantijos, skirtos asmenims, netekusiems laisvės dėl įvairių priežasčių, susijusių su netarptautiniu ginkluotu konfliktu⁸², t.y. čia yra kalbama apie sulaikytus konfliktuojančių pusių ginkluotos kovos dalyvius. Šio straipsnio analizė leidžia teigti, kad asmenų, patekusių į priešų nelaisvę tarptautinio ir netarptautinio ginkluoto konflikto metu, teisinis statusas yra skirtingas, kadangi netarptautinio ginkluoto konflikto atveju tokiems asmenims, t.y. sukilėliams, II protokolas nenumato jokio ypatingo teisinio statuso, t.y. belaisvio statuso, kas yra nustatyta tarptautinio ginkluoto konflikto atveju. II protokolas apsiriboja tik humaniško elgesio garantijomis tų asmenų atžvilgiu, kurie dėl tam tikrų priežasčių sudėjo ginklus ir nebedalyvauja karo veiksmuose. Šiame straipsnyje įtvirtinta, kad su sulaikytais turi būti elgiamasi humaniškai, jie turi būti gerbiami, aprūpinami maistu ir vandeniu, leidžiama gauti paramą, jiems turi būti teikiamos medicininės paslaugos, leidžiama atlikti religines apeigas, taip pat sulaikymo vietos neturi būti arti karo veiksmų.⁸³

II protokolo 6 str. yra įtvirtinti baudžiamojo persekiojimo kriterijai, ir dauguma šio straipsnio nuostatų yra perimta iš 1966 m. Politinių ir pilietinių teisių pakto. Skelbiama, kad nuosprendžio priėmimas ir bausmės vykdymas yra įmanomas tik tais atvejais, kai „tai padaryta teismo, suteikiančio pagrindines nepriklausomumo

⁷⁸ 1949 m. Ženevos konvencijų Papildomas protokolas dėl netarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (II protokolas), 1977m.

//Valstybės žinios, 2000. Nr.63;

⁷⁹ Ten pat. Žr. 13 str. 3p.;

⁸⁰ Ten pat. Žr. 4 str. 2p.;

⁸¹ Ten pat.

⁸² Ten pat.

⁸³ Ten pat.

ir nešališkumo garantijas“; kaltinamajam turi būti suteiktos „visos reikiamos teisės ir gynybos priemonės“, numatyta nekaltumo prezumpcija ir teisė apskųsti nuosprendį.⁸⁴ 6 str. 4 p. sakoma, kad draudžiama bausti mirties bausme asmenis iki 18 metų bei nėščias moteris ir mažamečių vaikų motinas. Čia reiktų pabrėžti, jog šių teisminių garantijų ribose valstybė, persekiojanti sukilėlius teismine tvarka, gali teisti juos pagal griežčiausius nacionalinės baudžiamosios teisės normas ir skirti jiems griežčiausias bausmes. Autoriaus nuomone, svarbiausias šio straipsnio yra 5 punktas. Ginkluoto konflikto pabaiga dažniausiai reiškia, kad buvę priešai turi grįžti prie normalaus gyvenimo, kurį jie gyveno prieš prasidedant ginkluotam konfliktui, grįžti prie taikaus gyvenimo valstybėje, kuri visai neseniai buvo jų kovos lauku. Tam būtina sudaryti kuo palankesnes sąlygas. Būtent II protokolo 6 str. 5 p. yra viena iš pagalbinių priemonių šiam tikslui pasiekti, nes ragina valdžios institucijas, pasibaigus karo veiksams, „kaip galima plačiau, taikyti amnestiją asmenims, dalyvavusiems ginkluotame konflikte, arba tiems, kuriems buvo atimta laisvė dėl priešasčių, susijusių su ginkluotu konfliktu, nepaisant to, buvo jie internuoti ar sulaikyti.“⁸⁵

II protokolo 7 str. praplečia Ženevos konvencijų bendrojo 3 str. 2p. nuostatas, tačiau atkartoja I protokolo 10 str., ir jame suteikiamos apsaugos garantijos ligoniams ir sužeistiesiems. Įtvirtinamas reikalavimas juos gerbti ir ginti bei elgtis humaniškai, taip pat reikalaujama suteikti jiems būtiną medicininę pagalbą, ir suteikiant medicininę pagalbą „nė vienas jų negali būti išskiriamas koku nors kitu pagrindu nei medicinos“,⁸⁶ t.y. draudžiama bet kokia diskriminacija. II protokolo 8 str. papildo 7 str. ir reikalauja po ginkluotų susirėmimų surinkti sužeistuosius, siekiant suteikti jiems būtiną medicininę pagalbą, ir mirusius, siekiant apsaugoti juos nuo apiplėšimų ir išniekinimų bei su pagarba deramai palaidoti.⁸⁷

Kadangi nuo netarptautinių ginkluotų konfliktų labiausiai nukenčia civiliai gyventojai, II protokolo kūrėjai atkreipė į tai dėmesį ir skyrė jiems ypatingas apsaugos garantijas, kurios išdėstytos II protokolo 13, 14, 15 ir 17 straipsniuose. Tai yra didelė pažanga nuo 1949 m. Ženevos konvencijų laikų ir yra didelis II protokolo privalumas. Civiliams suteikiama bendroji apsauga bei tiesiogiai įtvirtinamas draudimas laikyti juos puolimo objektais, taip pat draudžiami bet kokie smurto veiksmai bei grasinimas smurtu jų atžvilgiu, t.y. įtvirtinama taikių gyventojų apsauga nuo tiesioginės karinės prievartos; 14 str. draudžiama naudoti badą, kaip kovos metodą, 15 str. įtvirtinamas įpareigojimas imtis atsargumo veiksnių atakos metu, siekiant išvengti civilių gyventojų žūties, o 17 – įtvirtinamas draudimas „perkelti civilių gyventojų dėl priešasčių, susijusių su ginkluotu konfliktu, jei to nereikia civilių gyventojų saugumui ar dėl neatidėliotino karinio pobūdžio priešasčių“⁸⁸. Tačiau, kaip jau buvo anksčiau minėta, šia apsauga civiliai naudojasi, tik tol, kol patys nedalyvauja ginkluotoje kovoje, t.y. netampa sukilėliais, nes tokiu atveju jie prarastų visas teisinės apsaugos garantijas. Nesiekiant sumenkinti šios II protokolo apsaugos priemonių privalumą, norėčiau paminėti kelis svarbiausius II protokolo trūkumus šioje srityje. Pirmiausia, civilių apsaugai netarptautinių ginkluotų konfliktų metu II protokole skirti vos keli straipsniai, tuo tarpu tarptautinių ginkluotų konfliktų civilių apsaugai skirta 1949 m. Ženevos konvencija dėl civilių apsaugos karo metu ir I protokolo visa IV dalis, kodėl yra toks

⁸⁴ 1949 m. Ženevos konvencijų Papildomas protokolas dėl netarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (II protokolas), 1977m. //Valstybės žinios, 2000. Nr.63;

⁸⁵ Ten pat.

⁸⁶ Ten pat.

⁸⁷ Ten pat.

⁸⁸ Ten pat.

skirtumas yra sunkiai paaiškinama, nes koks bebūtų konfliktas civiliai labiausiai nuo jo nukenčia ir tarptautinė apsauga neturėtų būti susiaurinta remiantis vien ginkluoto konflikto rūšimi. Taip pat pasigendame civilio sąvokos, kas yra apibrėžta I protokolo 50 str., bei tam tikrų kriterijų, kuriais remiantis galima būtų asmenį laikyti civiliu, nenustatyta prezumpcija, kad asmuo yra laikomas civiliu, kai kyla abejonių dėl jo teisinio statuso ir kt.

II protokolo 15 ir 16 straipsniai yra reikšmingi tuo, kad jie įtvirtina tam tikras kovos vedimo taisykles netarptautinio ginkluoto konflikto metu. Taip 15 str. draudžia pulti užtvankas, atomines elektrines ir kitus pavojingus įrenginius, „net jei jie yra kariniai objektai, jeigu toks puolimas gali išjudinti pavojingas jėgas, dėl ko žūtų daug civilių gyventojų“, o 16 str. „draudžiami bet kokie kariniai aktai prieš istorijos paminklus, meno kūrinius ar bažnyčias, kurie sudaro kultūrinį ir dvasinį tautų paveldą.“⁸⁹ II protokolo 15str. yra susijęs su proporcingumo principu, kuris tam tikrais atvejais pateisina civilių gyventojų nuostolius puolimo metu, jeigu tie nuostoliai yra nežymūs, palyginus su visos karinės operacijos siekiamu tikslu ar rezultatu; tačiau puolimas yra draudžiamas, jeigu civilių nuostoliai bus per dideli siekiamo rezultato atžvilgiu.⁹⁰ 16 str. draudimas jau yra absoliutus, tas yra suprantama, kadangi taip siekiama išsaugoti kultūrinį tautos paveldą, o ginkluotų konfliktų metų istoriniai paminklai yra negailestingai naikinami. Šie straipsniai yra vieni iš nedaugelio, kurie nustato bent šiekias tokias kovos vedimo taisykles netarptautinio ginkluoto konflikto metu, kadangi šios taisyklės II protokole yra įtvirtintos pačia bendriausia prasme, nenuosekliai ir abstrakčiai, ko negalima pasakyti apie tarptautinius ginkluotus konfliktus, kur aiškiai yra suformuluotos taisyklės, skirtos apriboti kariavimo būdus ir priemones, draudžiančius naudoti tam tikrus ginklus, aiškiai atskiriančius civilinius ir karinius objektus ir pan. Tai yra II protokolo trūkumas, kadangi susidaro išpūdis, jog vidiniuose konfliktuose galima kariauti beveik be jokių suvaržymų, vos ne laisvai pasirenkant kariavimo metodus bei priemones. Atlikus II protokolo straipsnių analizę, galima aptikti šiuos straipsnius, kuriuose tokios taisyklės yra įtvirtintos:⁹¹ 4str. draudimas nepalikti nė vieno gyvo bei 4str. 2 p. įtvirtinti draudžiami veiksmai; 11 str. – draudimas pulti medicinos dalinius ir transportą, jeigu jie nėra naudojami karo veiksams; 12 str. – draudimas naudoti emblemą su raudonu kryžiumi ne pagal paskirtį, pvz., apgaulėi, siekiant suklaidinti priešininką ir taip užpulti netikėtai; 13 ir 14 str. – draudimas laikyti civilius puolimo objektu, smurto veiksmų ir grąšinimų draudimas bei draudimas naudoti badą, kaip kovos metodą; ir jau minėti 15 ir 16 str. Šios II protokolo spragos, ir ne tik, susijusios su ginkluotos kovos vedimo taisyklėmis, bet ir dauguma kitų II protokolo spragų, buvo užpildytos valstybių praktika, kuri susiformavo valstybėms pradėjus vadovautis atitinkamomis normomis, taikomomis tarptautinių ginkluotų konfliktų ginkluotos kovos vedimo taisyklėms reglamentuoti,⁹² t.y. netarptautinis ginkluotas konfliktas vyko pagal tarptautinio konflikto kovos vedimo taisykles. Šios perimtos taisyklės apėmė pagrindinius ginkluotos kovos vedimo principus, kuriuos sudaro normos, skirtos atskirti civilinius ir karinius

⁸⁹ 1949 m. Ženevos konvencijų Papildomas protokolai dėl netarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (II protokolas), 1977 m. //Valstybės žinios, 2000. Nr.63;

⁹⁰ Исследование об обычном международном гуманитарном праве: лучше понимать и полнее соблюдать нормы права во время вооруженного конфликта. Р. 34; [http://www.icrc.org/web/rus/siterus0.nsf/htmlall/6VKKBP/\\$FILE/Offprint_from_IRRC_857.pdf](http://www.icrc.org/web/rus/siterus0.nsf/htmlall/6VKKBP/$FILE/Offprint_from_IRRC_857.pdf); prisijungimo laikas: 2007 – 07 – 12;

⁹¹ 1949 m. Ženevos konvencijų Papildomas protokolai dėl netarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (II protokolas), 1977 m. //Valstybės žinios, 2000. Nr.63;

⁹² Исследование об обычном международном гуманитарном праве: лучше понимать и полнее соблюдать нормы права во время вооруженного конфликта. Р. 19; [http://www.icrc.org/web/rus/siterus0.nsf/htmlall/6VKKBP/\\$FILE/Offprint_from_IRRC_857.pdf](http://www.icrc.org/web/rus/siterus0.nsf/htmlall/6VKKBP/$FILE/Offprint_from_IRRC_857.pdf); prisijungimo laikas: 2007 – 07 – 12;

objektus, suteikti tam tikriems asmenims ir objektams specialiąją apsaugą, taip pat skirtos apriboti kariavimo metodus ir priemones.

II protokolo 18 str. numatyta, kad „Raudonojo Kryžiaus [...] organizacijos, gali pasiūlyti savo paslaugas siekdamas atlikti tradicines funkcijas ginkluoto konflikto aukoms“⁹³, t.y. į netarptautinį ginkluotą konfliktą yra įtraukiamos tarptautinės organizacijos siekiant palengvinti netarptautinio ginkluoto konflikto aukų padėtį. Šiuo straipsniu yra praplečiama Ženevos konvencijų bendrojo 3 str. 2 p. nuostata, kad „nešališka humanitarinė organizacija, tokia kaip Tarptautinis Raudonojo Kryžiaus komitetas, gali pasiūlyti konflikto šalims savo paslaugas“.⁹⁴ II protokolo 18 str. 2 p. numato humanitarinių akcijų, kurių tikslas padėti civiliams gyventojams, „kenčiantiems nuo ypač didelių nepriteklių dėl atsargų, būtinų jiems išgyventi“, galimybę; taip pat šios akcijos privalo būti „išimtinai humanitarinio ir nešališko pobūdžio ir vykdomos be jokio nepalankaus išskyrimo“⁹⁵, t.y. akcijos turi būti nesusijusios nei su viena konfliktuojančia puse, jos neturi būti karinio pobūdžio, taip pat draudžiama bet kokia diskriminacija. Kaip I protokolas, taip ir II protokolas reikalauja teisėtos vyriausybės sutikimo, kad humanitarinė pagalba būtų suteikta tiek civiliams, kurie gyvena teisėtos vyriausybės kontroliuojamoje teritorijoje, tiek tiems, kurie gyvena, teritorijoje, kurią faktiškai kontroliuoja sukilėliai, kurie formaliai neegzistuoja, nes nėra oficialiai pripažįstami, kaip kariaujančioji šalis. Tad, jeigu teisėta vyriausybė panorėtų, ji galėtų neleisti, kad tarptautinės organizacijos suteiktų humanitarinę pagalbą tiems civiliams, kurie gyvena sukilėlių kontroliuojamose teritorijose. Tokiu atveju, nors humanitarinė pagalba yra būtina tokioms civilių grupėms, tarptautinė organizacija negali veikti be tokio vyriausybės leidimo, kadangi tai bus palaikyta įsikišimu į netarptautinį ginkluotą konfliktą. Toks vyriausybės draudimas turi būti motyvuotai argumentuotas, jeigu taip nėra, ir civiliams gyventojams gresia badas, o tarptautinė organizacija, laikydama visų II protokolo 18 str. 2p. reikalavimų, gali iš esmės pagerinti situaciją, tai leidimas tokiai humanitarinei akcijai turi būti suteiktas, nors teisėta vyriausybė tokiais atvejais turi teisę kontroliuoti šią akciją, o humanitarinė organizacija privalo laikytis tos valstybės nacionalinės teisės normų bei laikytis atitinkamų saugumo reikalavimų.⁹⁶ Taip pat reikėtų paminėti, kad, skirtingai nuo I protokolo, II protokolas nenumato nuostatų, kuriuose būtų numatytos humanitarinių misijų personalo apsaugos bei pagarbos garantijos humanitarinių misijų atlikimo metu, taip pat nenumatyta jokie raginimo konflikto šalims imtis atitinkamų veiksmų, siekiant padėti kuo greičiau ir sklandžiau pristatyti civiliams jiems skirtą būtiną pagalbą.

II protokolo straipsnių analizės pabaigoje norėčiau dar paminėti II protokolo 25 str., kuriame nustatyta, kad II protokolo „denonsavimas įsigalioja tik praėjus šešiesiems mėnesiams, kai gaunamas denonsavimo dokumentas.“⁹⁷ Tai reiškia, kad valstybė negali iš karto denonsuoti II protokolo ir susidoroti su kita netarptautinio ginkluoto konflikto puse, nesilaikydama II protokolo nuostatų, nes jis vis dar bus taikomas tokio

⁹³ 1949 m. Ženevos konvencijų Papildomas protokolas dėl netarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (II protokolas), 1977m. //Valstybės žinios, 2000. Nr.63;

⁹⁴ Žr. 3 str. 2p. Ženevos konvencija dėl civilių apsaugos karo metu, 1949 m.//Valstybės žinios, 2000, Nr.63;

⁹⁵ 1949 m. Ženevos konvencijų Papildomas protokolas dėl netarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (II protokolas), 1977m. //Valstybės žinios, 2000. Nr.63;

⁹⁶ Исследование об обычном международном гуманитарном праве: лучше понимать и полнее соблюдать нормы права во время вооруженного конфликта. P. 20; [http://www.icrc.org/web/rus/siterus0.nsf/htmlall/6VKKBP/\\$FILE/Offprint_from_IRRC_857.pdf](http://www.icrc.org/web/rus/siterus0.nsf/htmlall/6VKKBP/$FILE/Offprint_from_IRRC_857.pdf); prisijungimo laikas: 2007 – 07 – 12;

⁹⁷ 1949 m. Ženevos konvencijų Papildomas protokolas dėl netarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (II protokolas), 1977m. //Valstybės žinios, 2000. Nr.63;

konflikto atžvilgiu šešis mėnesius, ir visi valstybės veiksmai, kuriais bus pažeidžiamos II protokolo teisės normos per tuos šešis mėnesius, bus laikomi tarptautinės teisės pažeidimais.

Dar vienas iš ryškiausių žmogaus teisių apsaugos netarptautinio ginkluoto konflikto metu skirtumų nuo tarptautinio ginkluoto konflikto apsaugos yra, kad tarptautiniame lygmenyje nėra jokių organizacijų ar procedūrų, kurios užtikrintų konflikto šalių prisiimtų įsipareigojimų laikymąsi ir įgyvendintų jų laikymosi kontrolę netarptautinių ginkluotų konfliktų atveju. Tai tik dar kartą patvirtina tai, kad tokie konfliktai yra laikomi valstybių vidaus reikalu, ir bet kokia kontrolė bus laikoma kišimusi į netarptautinį ginkluotą konfliktą, o t.y. į vidaus valstybės reikalus, o toks kišimasis yra griežtai draudžiamas II protokolo 3 str. Tačiau tarptautinė bendruomenė vis dėlto įvairiais būdais, pradedant nuo JTO bendradarbiavimo ir tarpininkavimo ir baigiant žiniasklaidos pagalba, gali ir turi paveikti netarptautinio ginkluoto konflikto šalis laikytis II protokolo nuostatų. Pabaigdamas šį skyrių, norėčiau pabrėžti, kad visi II protokolo trūkumai, netarptautinių ginkluotų konfliktų evoliucija ir pokyčiai, per daug formalūs ir dideli reikalavimai antiviriusybinėms pajėgoms, kad jos būtų pripažintos netarptautinio konflikto dalyvėmis, II protokolo nesugebėjimas reguliuoti konfliktų tarp dviejų organizuotų ginkluotų grupių, iš kurių nei viena nėra vyriausybės pajėgos, ar tiesiog II protokolo neratifikavimas, kuris irgi užkerta kelią protokolo taikymui, bei kitos priežastys nulemia tai, kad II protokolas tampa nebe pajėgus reguliuoti šiuolaikinius netarptautinius ginkluotus konfliktus, jo „nuostatos netaikomos daugumai šiuolaikinių vidaus konfliktų, nors jų metu ir naudojamas ginklas“⁹⁸ ir žūsta civiliai; tad tokiais atvejais bendrasis Ženevos konvencijų 3 str. yra vienintelė THT teisės norma, kuri yra taikoma tokių ginkluotų konfliktų atžvilgiu, ir kuri yra vienintelė minimali apsaugos garantija, likusi netarptautinių ginkluotų konfliktų aukoms.

2 Netarptautinio ginkluoto konflikto samprata, požymiai bei režimai

2.1 Netarptautinio ginkluoto konflikto samprata ir požymiai

Pračiąja prasme netarptautiniu ginkluotu konfliktu reikėtų laikyti bet kokius ginkluotus susirėmimus, karinę priešpriešą, bet kokią nesutarimų formą tarp konfliktuojančių pusių, kai sprendžiant tuos nesutarimus vienos valstybės teritorijoje yra panaudojama karinė jėga, siekiant tam tikrų politinių tikslų.⁹⁹ Tokiu būdu, iš vienos pusės vidaus ginkluotas konfliktas yra tam tikrą valstybės socialinio - politinio pobūdžio krizės forma, kurią sukėlė įvairūs kitokio pobūdžio konfliktai (ekonominiai, politiniai, religiniai ir kiti), o iš kitos pusės – tai socialinių grupių ginkluotas nesutarimų sprendimo būdas. Tokiems ginčų sprendimų būdams būdingi tokie požymiai:¹⁰⁰ didelis civilių gyventojų įtraukimas į konfliktą bei daugybė aukų jų gretuose, plačiai teroristinių kovos metodų naudojimas, materialinių vertybių sunaikinimas, nuožmus, stichinis, neprognozuojamas ir ilgalaikis konflikto pobūdis bei pakankamai didelis konflikto intensyvumas, kuris yra aukštesnis nei paprastų neramumų ar riaušių lygis, taip pat tokių konfliktų metu egzistuoja reali grėsmė, kad tokia ginkluota

⁹⁸ Čiočys P.A. Tarptautinė humanitarinė teisė, - Vilnius, Generolo J. Žemaičio Lietuvos karo akademijos leidybos centras, 2002.P 63;

⁹⁹ А.В. Герасимов, Внутренние вооруженные конфликты в современном мире. Политико – правовой анализ. <http://www.samoupravlenie.ru/16-24.htm>; prisijungimo laikas: 2007 – 06 – 15;

¹⁰⁰ Особенности современных локально-региональных конфликтов. http://militera.lib.ru/research/stepanova_ea/01.html; prisijungimo laikas: 2007 – 07 – 03;

priešprieša peraugt net į tarptautinį ginkluotą konfliktą. Tokių konfliktų priežastys yra labai įvairios: politinis nestabilumas valstybėje, ekonominio saugumo nebuvimas, trečiųjų šalių interesų ignoravimas, religiniai nesutarimai, žmogaus teisių pažeidimai ir mažumos teisių ignoravimas ir kitos. Ilgalaikis politinis nestabilumas šalyje nulemia valstybinės valdžios politinę krizę, kurios pasekoje atsiranda opozicinės grupės, kurios pradeda siekti savo politinių tikslų įgyvendinimo ginkluotos kovos pagalba, valstybinės institucijos, apimtos politinės krizės, į tokius ginkluotų opozicinių grupių veiksmus irgi atsako karine jėga, tokiu būdu stengdamosis stabilizuoti padėtį valstybėje.¹⁰¹ Be to, netarptautinis ginkluotas konfliktas gali būti tarptautinio ginkluoto konflikto pasekmė, kai po tokio konflikto įvairios grupuotės pradeda ginkluotą kovą, siekiant valdžios.

Jeigu tarptautiniams ginkluotiems konfliktams taikomos visos THT normos, tai netarptautinių ginkluotų konfliktų atžvilgiu yra taikomos tik kelios iš THT normų komplekso. Šias THT normas, skirtas reguliuoti netarptautiniams ginkluotiems konfliktams sąlyginai galima suskirstyti tokiu būdu:

- bendras 1949 m. Ženevos konvencijų 3 str.;
- 1954 m. Hagos konvencijos dėl kultūros vertybių apsaugos ginkluoto konflikto metu 19 str.;
- 1977 m. Ženevos konvencijų Papildomas protokolas dėl netarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (II protokolas);

Iš visų išvardintų tarptautinės teisės šaltinių tik II protokolas apibrėžia netarptautinį ginkluotą konfliktą ir įtvirtina jo skiriamuosius bruožus, kituose gi šaltiniuose (minėtuose 3 ir 19 str.) mes to nerandame. Todėl, remiantis šiuo II protokolo išskirtiniu bruožu, galima teigti, kas jau ir buvo minima anksčiau, kad egzistuoja skirtingi netarptautinių ginkluotų konfliktų režimai, kurių atžvilgiu, priklausomai nuo konflikto intensyvumo, bus taikomas II protokolas ir Ženevos konvencijų bendrasis 3 str. arba tik 3 str.¹⁰² Taikomų THT normų turinys keičiasi priklausomai nuo netarptautinio ginkluoto konflikto režimo, o tiksliau, priklausomai nuo jo intensyvumo ir ginkluotų veiksmų pobūdžio: kuo intensyvesnis ginkluotas konfliktas, tuo daugiau THT normų taikomos jo atžvilgiu, ir, atvirkščiai, jeigu konflikto intensyvumas žemas, tai jo atžvilgiu bus taikomos tik THT normos, užtikrinančias minimalias teisinės apsaugos priemones ir apsaugos garantijas. 1954 m. Hagos konvencijos dėl kultūros vertybių apsaugos ginkluoto konflikto metu 19 str. yra mažiau paminimas teisinėje literatūroje ir, autoriaus nuomone, nėra toks svarbus, kaip kiti paminėti teisės šaltiniai, tačiau, kadangi jis buvo priimtas tik po penkerių metų po Ženevos konvencijų, galima konstatuoti, kad šis straipsnis yra taikomas tais atvejais, kai taikomas ir bendrasis Ženevos konvencijų 3 str., kuris yra netarptautinių ginkluotų konfliktų teisinio reguliavimo centre ir jo nuostatos yra skirtos visiems netarptautiniams konfliktams ir yra taikomos visų, t.y. tiek žemo, tiek aukšto intensyvumo, konfliktų atžvilgiu. Aukšto intensyvumo konfliktams reguliuoti yra skirtas II protokolas, kuris yra automatiškai taikomas tokių konfliktų atžvilgiu, jeigu jo požymiai atitinka II protokole įtvirtintus reikalavimus. Tačiau, jeigu 3 str. yra skirtas visiems netarptautiniams konfliktams, ir, savaime aišku, jo nuostatos bus taikomos ir konfliktams, kuriuos reguliuoja II protokolas, t.y. papildys jį, tai II

¹⁰¹ Влияние деятельности наемников на осуществление права народов на самоопределение. С. 6; http://www.unhcr.ch/pdf/fs28_r.pdf; prisijungimo laikas: 2007 – 07 – 11;

¹⁰² Международные акты о правах человека. Сборник документов. - Москва: Издательство НОРМА, 2000г. С. 480 – 487;

protokolas nebegalės būti taikomas 3 str. reguliuojamiems netarptautiniams konfliktams, t.y. žemo intensyvumo konfliktams, kadangi tokie konfliktai neatitiks II protokolo 1 str. įtvirtintus formaliuosius reikalavimus. Kadangi apie netarptautinius ginkluotus konfliktus Ženevos konvencijų 3 str. prasme bus kalbama 2.4 darbo skyriuje, tad šioje darbo dalyje bus nagrinėjami netarptautiniai ginkluoti konfliktai II protokolo prasme.

Taigi, grįžtant prie netarptautinio ginkluoto konflikto apibrėžimo, reikėtų priminti, kad Ženevos konvencijų bendrajame 3 str. toks konflikto apibrėžtas nebuvo duotas, tad vienas iš 1974 – 1977 m. Ženevos diplomatinės konferencijos uždavinių ir buvo apibrėžti netarptautinį ginkluotą konfliktą. Jis yra įtvirtintas II protokolo 1 str. Pagal jį, netarptautiniu ginkluotu konfliktu yra laikomi visi į I protokolo 1str. taikymo sritį nepatenkantys ginkluoti konfliktai, kurie vyksta kokios nors valstybės teritorijoje tarp jos ginkluotųjų pajėgų ir disidentų ginkluotųjų pajėgų arba kitų organizuotų ginkluotų grupių, kurios, pakludamos atsakingai vadovybei, vykdo tokią jos teritorijos dalies kontrolę, kuri leidžia joms įgyvendinti nenutrūkstamus ir suderintus karo veiksmus bei taikyti II protokolą.¹⁰³ Pagal šį II protokolo straipsnį, netarptautiniais konfliktais nelaikomi vidiniai neramumai ir įtampos situacijos, tokios, kaip riaušės, paskiri ir stichiški prievartos veiksmai.¹⁰⁴ Netarptautinio ginkluoto konflikto apibrėžimas neapima išsivaduojamųjų kovų, kai tautos, siekdamos įgyvendinti tautų apsisprendimo teisę pagal JT įstatus, kovoja su svetimšalių okupacija, kolonijine ir rasine priespauda, nes tokios kovos yra laikomos tarptautiniais ginkluotais konfliktais ir yra įtvirtintos I protokolo 1 str. 4 p. II protokolo 1 str. matome, kad II protokolo kūrėjai išsaugojo Ženevos konvencijų bendrąjį 3 str., kaip atskirą jų cogens normą, kuri papildo II protokolą ir kuri turi būti taikoma tais atvejais, kai faktinė situacija valstybėje neatitinka II protokolo reikalavimų; jos taikymo sąlygos nebuvo pakeistos. Iš II protokole pateikto netarptautinių konfliktų apibrėžimo, matome kad II protokolas pats nustato savo taikymo ribas: aukščiausia riba yra tarptautinis ginkluotas konfliktas, o žemiausia – vidiniai neramumai, kurių atžvilgiu II protokolas nėra taikomas. Apibrėžime yra įtvirtinti netarptautinio ginkluoto konflikto bruožai, t.y. reikalavimai konflikto intensyvumui, kadangi tik faktinei valstybės situacijai atitikus šiuos reikalavimus, bus konstatuota, kad toje valstybėje vyksta netarptautinis ginkluotas konfliktas, ir II protokolas turi būti taikomas tokių ginkluotų konfliktų atžvilgiu; jeigu faktinė situacija neatitinka konflikto intensyvumui keliamų reikalavimų, taip gali būti gana dažnai, kadangi II protokolo reikalavimai yra gana aukšti, tai situacija nebus kvalifikuojama kaip netarptautinis ginkluotas konfliktas II protokolo prasme, ir jis nebus taikomas tokių konfliktų atžvilgiu, kadangi ginkluoto konflikto intensyvumas yra per žemas. Tad, toks aiškių netarptautinio konflikto bruožų įtvirtinimas II protokole akivaizdžiai susiaurino jo taikymo sritį, lyginant su Ženevos konvencijų bendro 3 str. taikymo sritimi.¹⁰⁵

Trumpai norėčiau aptart II protokolo taikymą, arba kas turėtų konstatuoti ar kvalifikuoti, kad valstybėje vyksta netarptautinis ginkluotas konfliktas II protokolo prasme. Kaip jau buvo minėta 1.3 darbo skyriuje, 1974 – 1977 m. diplomatinės konferencijos metu keletas valstybių palaikė nuomonę, kad tik valstybė turi teisę

¹⁰³ 1949 m. Ženevos konvencijų Papildomas protokolas dėl netarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (II protokolas), 1977m. //Valstybės žinios, 2000. Nr.63;

¹⁰⁴ Ten pat.

¹⁰⁵ Развитие и принципы международного гуманитарного права. (Курс, прочитанный в июле 1982 г. Жаном Пикте в Страсбургском университете в рамках информационной сессии, организованной Международным институтом прав человека). <http://justbel.info/2000-3/art24.htm>; prisijungimo laikas: 2007 – 06 – 03;

konstatuoti, kad jos teritorijoje vyksta netarptautinis ginkluotas konfliktas ir ji turi teisę spręsti ar II protokolas bus taikomas tokio konflikto atžvilgiu ar ne; bet koks kitas variantas, tam tikrų valstybių nuomone, reikštų įsikišimą į valstybės vidaus reikalus.¹⁰⁶ Šis teiginys buvo atmestas, kaip netinkamas, ir buvo įtvirtinta nuomonė, kad II protokolas bus taikomas, jeigu faktinė situacija valstybės viduje atitiks reikalavimus, įtvirtintus II protokole, t.y. bus taikomas automatiškai, nepriklausomai nuo valstybės kvalifikavimo ir II protokolo taikymo deklaravimo, kaip tai buvo teigiama.¹⁰⁷ Tačiau II protokolo taikymas yra bet koku atveju susijęs su tam tikros institucijos faktinės situacijos, susidariusios valstybės viduje, subjektyviu įvertinimu, tad, atmesdama teiginį, kad tik valstybė sprendžia ar II protokolas bus taikomas jų teritorijose vykstančių ginkluotų konfliktų atžvilgiu, 1974 – 1977 m. diplomatinė konferencija paliko bet kokiam kompetetingam organui konflikto kvalifikavimo teisę. Tokiu būdu, tai gali būti ir vyriausybė valstybės, kurioje vyksta toks konfliktas, ir patys sukilėliai, be to vienos pusės kvalifikavimas nebus privalomas kitai pusei. Tai gali būti kompetetinga tarptautinė organizacija, pavyzdžiui, jeigu JTO Saugumo Taryba konstatuoja netarptautinio ginkluoto konflikto buvimą vienos iš valstybių – narių teritorijoje. Tokia institucija gali būti ir nacionalinis ar tarptautinis teismas, kuris nagrinėdamas tam tikrą bylą, gali konstatuoti netarptautinio ginkluoto konflikto egzistavimą, remdamasis II protokolo 1 str., kaip, pavyzdžiui, Nikaragva v JAV byloje.

Nors II protokolo 1 str. apibrėžė, kas yra netarptautinis ginkluotas konfliktas, tarptautinės teisės teorijoje iki šiol nėra vieningos nuomonės šiuo klausimu. Vieni autoriai mano, kad netarptautiniu ginkluotu konfliktu galima kaikyti tik pielietinius karus¹⁰⁸, tačiau, kitų nuomone, termino „karas“ negalima vartoti, kalbant apie netarptautinius ginkluotus konfliktus¹⁰⁹; D. Šindleris apskritai atsisakė apibendrinančių formuluočių ir pats klasifikuoja netarptautinius ginkluotus konfliktus tokiu būdu¹¹⁰:

- pilietinis karas, klasikine tarptautinės teisės prasme, kaip aukšto intensyvumo netarptautinis ginkluotas konfliktas, kurio metu opozicinės pajėgos sukuria naują vyriausybę, kurią trečiasios valstybės gali pripažinti kaip kariaujančią pusę; ši aprašyta situacija, autoriaus nuomone, yra prilyginama tautų išsivadavimo kovoms, kurios yra laikomos tarptautiniu ginkluotu konfliktu I protokolo prasme;
- netarptautinis ginkluotas konfliktas Ženevos konvencijų bendro 3 str. prasme;
- netarptautinis ginkluotas konfliktas II protokolo prasme;

Tačiau, dauguma autorių sutinka su apibrėžimų, įtvirtintų II protokolo 1 str., ir tarptautinėje teisėje dažnai sutinkamas netarptautinių ginkluotų konfliktų apibrėžimas, kuris beveik pažodžiui atkartoja II protokolo 1 str. definiciją.¹¹¹

II protokolo 1 str. įtvirtinti netarptautinio ginkluoto konflikto bruožai, t.y. tam tikri kriterijai, kuriuos turi atitikti faktinė situacija valstybėje, kad ją būtų galima priskirti prie netarptautinių ginkluotų konfliktų. Tad,

¹⁰⁶ Аби-Сааб Р. Гуманитарное право и внутренние конфликты. Истоки и эволюция международной регламентации. Международный Комитет Красного Креста. Перевод с французского. Москва, 2000 г. Романов В. А. С. 178 – 180;

¹⁰⁷ Kocijmans P. H. Civil War and Civil Strife: Some Reflections on the Standard - Setting Process. — Essays in Honor of F. Kalshoven, p. 228, 233, 244;

¹⁰⁸ Арцибасов И. Н., Егоров С. Л. Вооруженный конфликт: право, политика, дипломатия, 1989, с. 42;

¹⁰⁹ А.В. Герасимов Внутренние вооруженные конфликты в современном мире. Политико – правовой анализ.

<http://www.samoupravlenie.ru/16-24.htm>; prisijungimo laikas: 2007 – 06 – 15;

¹¹⁰ Шиндлер Д. Международный комитет Красного Креста и права человека. - М.: МККК, 1994. С. 6;

¹¹¹ Словарь международного права. Москва, 1982, с. 25; Словарь по правам человека. Под ред. Альберта Джей Джонгмана и Алекса Пи Шмида. М., 1996г. С. 5;

remiantis II protokolo 1 str., kuriame šie bruožai yra tiesiogiai įtvirtinti, teksto analize galima išskirti šiuos netarptautinio ginkluoto konflikto bruožus:

1. Ginkluotas netarptautinio konflikto pobūdis. Šis požymis rodo, kad prieš kitą konflikto pusę yra naudojamas ginklas. Tai reiškia, kad ginkluota prievarta yra šio konflikto esmė, specifinis požymis, be kurio sąvoka „netarptautinis ginkluotas konfliktas“ netenka dalies savo turinio, savo specifikos, todėl negalima konflikto laikyti ginkluotu, jeigu nenaudojamas ginklas, nors ir atliekami tarptautinės teisės draudžiami veiksmai.¹¹²
2. Netarptautinis ginkluotas konfliktas vyksta tik vienos valstybės teritorijoje. II protokolą nėra taikomas reguliuoti tarptautinius ginkluotus konfliktus, o skirtas tokiems ginkluotiems konfliktams, kurie vyksta vienos valstybės teritorijoje, todėl tokie konfliktai ir yra vadinami „netarptautiniai“. Be to, tokie konfliktai ne tik kyla tam tikros valstybės teritorijoje, bet ten ir vyksta toje teritorijoje, neperžengdami jos ribų.
3. Netarptautiniame ginkluotame konflikte dalyvauja valstybės ginkluotosios pajėgos, kaip viena konflikto šalis, ir kitos opozicinės organizuotos ginkluotosios pajėgos, kaip kita konflikto šalis. Terminą „ginkluotosios pajėgos“ reikėtų suprasti pačia plačiausia prasme, siekiant apimti visas ginkluotąsias pajėgas, t.y. pasienio, policijos, kariuomenės bei kitus sukarintus dalinius, kadangi sukilėlių ginkluotosios pajėgos gali neatitikti, nacionalinėje teisėje termino „ginkluotosios pajėgos“ sampratos. Opozicinės ginkluotosios pajėgos kovoja, siekdami tam tikrų politinių tikslų: užimti valdžią, siekia didesnės autonomijos vienos valstybės teritorijoje arba tam tikros teritorijos atskyrimo ir naujos valstybės sukūrimo.¹¹³ Šioje vietoje norėčiau paminėti vieną II protokolo trūkumą, t.y., kad II protokolą yra skirtas reguliuoti tik tokius netarptautinius ginkluotus konfliktus, kurie vyksta tarp „aukštosios susitariančios šalies [...] ginkluotųjų pajėgų ir disidentų ginkluotųjų pajėgų arba kitų organizuotų ginkluotų grupių“¹¹⁴, t.y. II protokolą neapima tokių netarptautinių konfliktų, kurie vyksta tarp tam tikrų organizuotų ginkluotų grupių be vyriausybinių pajėgų dalyvavimo. Kalbant apie Ženevos konvencijų bendrąjį 3 str., tai galima teigti, kad jis gali būti taikomas ir tokių netarptautinių ginkluotų konfliktų atžvilgiu¹¹⁵, kadangi tai yra bendro pobūdžio THT norma, kurioje nėra tokių aiškių ir formalių reikalavimų netarptautiniams ginkluotiems konfliktams, kaip II protokole, ir, kuri gali būti taikoma visų netarptautinių ginkluotų konfliktų atžvilgiu.
4. Opozicinių ginkluotųjų pajėgų organizuotumas bei vadovybės, kuri atsako už šių pajėgų veiksmus, buvimas. Tai II protokolo reikalavimas, pirmiausiai skirtas sukilėlių ginkluotosioms pajėgoms, siekiant faktinę situaciją valstybės viduje kvalifikuoti, kaip netarptautinį ginkluotą konfliktą, kadangi pavieniai išpuoliai, nors ir ginkluoti, tačiau menkai organizuotų opozicinių grupių, nebus vertinami, kaip netarptautinis ginkluotas konfliktas. Sukilėliai neprivalo turėti tokios aiškos vidinės hierarchinės

¹¹² Čiočys P.A. Tarptautinė humanitarinė teisė, - Vilnius, Generolo J. Žemaičio Lietuvos karo akademijos leidybos centras, 2002. P 62;

¹¹³ А.В. Герасимов Внутренние вооруженные конфликты в современном мире. Политико – правовой анализ.

<http://www.samoupravlenie.ru/16-24.htm>; prisijungimo laikas: 2007 – 06 – 15;

¹¹⁴ Žr. 1 str. 1949 m. Ženevos konvencijų Papildomas protokolas dėl netarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (II protokolą), 1977m. //Valstybės žinios, 2000. Nr.63;

¹¹⁵ Д. Г. Стюарт К единому определению вооруженного конфликта в международном гуманитарном праве: анализ интернационализованного вооруженного конфликта. С. 137 http://www.sk-news.ru/mgp/doc/doc_06_02.pdf; prisijungimo laikas: 2007 – 08 – 23;

sistemos, kuri egzistuoja valstybės reguliariuose ginkluotose pajėgose, tačiau turi turėti vadovybę, koordinuojančią ir atsakančią už visų sukilėlių veiksmus bei atstovaujančią visų jų vardu. Sukilėliai privalo sugebėti planuoti bei koordinuoti savo veiksmus bei karines operacijas, kurios turi būti rengiamos reguliariai, ir kuriems vadovauja sukilėlių karo vadai. Čia dar reikėtų pabrėžti, kad nors II protokolas ir įpareigoja sukilėlius būti organizuotiems ir turėti savo vadovybę, tačiau, išanalizavus visą II protokolą, nerandame normų, numatančių tų pačių vadų atsakomybę už jų pavaldinių THT pažeidimus.

5. Netarptautinio ginkluoto konflikto karo veiksmų intensyvumas, nenutrūkstamumas ir suderinamumas. Tarp netarptautinio ginkluoto konflikto dalyvių turi vykti nepertraukiami ginkluoti susirėmimai. Tai neturi būti kažkokios pavienės atakos ar ginkluoti išpuoliai, o suplanuotos ir gerai organizuotos karinės operacijos, kurios turi būti vykdomos reguliariai. Valstybė, siekdama atkurti tvarką valstybėje bei stabilizuoti padėtį, turi pasitelkti kariuomenę, kadangi vien policijos pajėgomis to padaryti nepavyks. Opozicinės pajėgos, kaip jau buvo minėta, turi būti organizuotos bei vykdyti suderintas karines operacijas. Tokie ginkluotiems susirėmimams keliami reikalavimai pabrėžia aukštą netarptautinių ginkluotų konfliktų, kuriems yra taikomas II protokolas, intensyvumą ir atskiria juos nuo vidinių neramumų valstybėje, kurių atžvilgiu II protokolas nėra taikomas.
6. Netarptautinio ginkluoto konflikto metu opozicinės ginkluotosios pajėgos privalo kontroliuoti tam tikrą valstybės teritoriją. Tai yra labai svarbus netarptautinių konfliktų bruožas, kadangi toks reikalavimas opoziciniams pajėgoms dar labiau susiaurina ginkluotų konfliktų ratą, kuriems yra taikomas II protokolas, kadangi, pridėjus ir šį reikalavimą, dabar sukilėliai privalo turėti beveik visus valstybės požymius: organizuotumą, gyventojus ir teritoriją; o tai reiškia, kad II protokolas yra skirtas tokio aukšto intensyvumo netarptautiniams ginkluotiems konfliktams, kurie yra beveik prilyginami tarptautiniams.¹¹⁶ Valstybės teritorijos kontrolė yra labai sunkiai įgyvendinama tokio konflikto metu, kadangi, priešingai, negu vyriausybės ginkluotosios pajėgos, sukilėliai nuolat keičia savo dislokacijos vietą ir kovoja įvairiose valstybės teritorijos dalyse, tad, greičiausiai, šį bruožą reikėtų vertinti, kaip reikalavimą sukilėliams kontroliuoti tas teritorijas, kuriose yra jų, nors ir trumpalaikė, dislokacijos vieta. Be to, II protokolo 1 str. nėra nieko pasakyta apie kontroliuojamos teritorijos dydį, tad tai gali būti ir nedidelės teritorijos, pavyzdžiui, miesto efektyvi kontrolė. Šis reikalavimas dar labiau pabrėžia opozicinių pajėgų organizuotumą, kadangi tik kontroliuodami tam tikrą valstybės teritoriją, jie galės planuoti karines operacijas, vykdyti nepertraukiamus karo veiksmus bei juos koordinuoti, taip pat rūpintis sužeistaisiais, imti belaisvius bei efektyviai taikyti II protokolą, su kuo ir yra susijęs kitas, paskutinis netarptautinio ginkluoto konflikto bruožas.
7. Netarptautinio ginkluoto konflikto opozicinės ginkluotosios pajėgos turi sugebėti taikyti II protokolą. Šis reikalavimas, be abejo, yra taikomas ir vyriausybinių ginkluotųjų pajėgų atžvilgiu. Tokiu būdu, reikėtų nustatyti ar sukilėliai konkrečioje situacijoje, t.y. netarptautinio ginkluoto konflikto metu pajėgus taikyti II protokolą, o taiko jie jį iš tikrųjų ar ne, nėra reikalo nustatynėti. Tad, jeigu sukilėliai

---

¹¹⁶ Dupuy R. J. "The new humanitarian law of armed conflict". L., 1979, p. 269;

pajėgūs taikyti II protokolą, bet atsisako tai daryti, jo normos vis tiek bus taikomos ir jų atžvilgiu, kadangi, kaip jau buvo minėta, II protokolas yra taikomas automatiškai visų konflikto šalių atžvilgiu, ir veiksmai, kurie prieštarauja II protokolo nuostatomis bus vertinami, kaip THT pažeidimai. Sukilėlių nesugebėjimas taikyti šio protokolo yra susijęs su kitų reikalavimų, įtvirtintų II protokole, neatitikimu, t.y. jie to negali daryti dėl menko organizuotumo, dėl nesugebėjimo kontroliuoti tam tikrą valstybės teritorijos dalies ir kt. Kadangi, kaip jau buvo minėta, II protokole nėra nustatytas jo nuostatų įgyvendinimo kontrolės mechanizmas, todėl TRKK negali savarankiškai užtikrinti THT normų įgyvendinimą netarptautiniuose ginkluotuose konfliktuose, tačiau privalo aktyviai raginti konflikto šalis jų laikytis.¹¹⁷ Toks raginimas turi būti nukreiptas dviem netarptautinio ginkluoto konflikto šalims, kadangi nei viena iš jų nekontroliuoja visos valstybės teritorijos, ir toje teritorijoje, kurią kontroliuoja sukilėliai, tik jie, taikydami II protokolą, gali užtikrinti netarptautinių konfliktų aukų teisinių apsaugos garantijų įgyvendinimą. Tačiau sukilėliams nėra jokio juridinio stimulo taikyti II protokolą bei laikytis jo nuostatų, kadangi toks jo taikymas nekeičia sukilėlių tarptautinio juridinio statuso. Tokiu stimulu galėtų būti galimybė suteikti sukilėliams imunitetą nuo teismo persekiojimo vien už jų dalyvavimą netarptautiniame ginkluotame konflikte, toks imunitetas, be abėjo, negali būti suteikiamas asmenis, kurie yra kaltinami vykdę karo nusikaltimus.¹¹⁸ TRKK taip pat privalo skatinti netarptautinio ginkluoto konflikto šalis kuo dažniau sudarinėti specialius susitarimus, kurie yra numatyti Ženevos konvencijų bendrajame 3 str., kuriais jos gali praplėsti THT normų, taikomų netarptautiniams konfliktams, apimtį, be to, tai bus papildomas stimulus jų laikytis, nes toks laikymasis bus paremtas abipusiškumo principu.

Iš visų pateiktų netarptautinio ginkluoto konflikto bruožų, galime daryti išvadą, kad II protokolas yra skirtas reguliuoti tik aukšto intensyvumo netarptautinius ginkluotus konfliktus, kurių intensyvumas, kaip jau buvo minėta, beveik prilygsta tarptautiniams ginkluotiems konfliktams. Tik, jeigu faktinė situacija valstybėje atitiks visus šiuos II protokole suformuluotus reikalavimus, bus konstatuota, kad valstybėje vyksta netarptautinis ginkluotas konfliktas II protokolo prasme, ir II protokolas bus taikomas. Tačiau daugumai netarptautinių ginkluotų konfliktų tokie reikalavimai yra per aukšti, ir jie yra paliekami už II protokolo reguliavimo ribų, o vienintelė THT norma, kuri yra taikoma tokių konfliktų atžvilgiu yra Ženevos konvencijų bendrasis 3 str., kas, autoriaus nuomone, yra aiškiai per mažai.

2.2 Netarptautinio ginkluoto konflikto atskyrimas nuo vidinių neramumų bei nepaprastosios padėties

II protokolo 1 str. 2 p. yra nustatyta, kad vidiniai neramumai ir įtampos situacijos, kaip antai: riaušės, paskiri ir stichiniai prievartos veiksmai bei kiti panašūs veiksmai, ginkluotais konfliktais nelaikomi,¹¹⁹ tačiau

¹¹⁷ Как применяется международное гуманитарное право в контексте терроризма?
<http://www.icrc.org/web/rus/siterus0.nsf/html/6ERBD5>; prisijungimo laikas: 2007 – 07 – 13;

¹¹⁸ Добиваясь более строгого соблюдения международного гуманитарного права.
<http://www.icrc.org/web/rus/siterus0.nsf/iwpList94/16275850B37B6219C3256F4E002F5CDE>; prisijungimo laikas: 2007 – 07 -06;

¹¹⁹ 1949 m. Ženevos konvencijų Papildomas protokolas dėl netarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (II protokolas), 1977m. //Valstybės žinios, 2000. Nr.63;

kokio nors tikslesnio ir išsamesnio tokių situacijų apibūdinimo ar apibrėžimo mes II protokolo 1 str. nerandame.

Vidinius neramumus galima apibrėžti, kaip situacijas, neturinčias netarptautinio ginkluoto konflikto požymių, kurias charakterizuoja tam tikros konfrontacijos valstybėje buvimas, ir kurioms būdingos prievartos veiksmų panaudojimas ir tam tikros įtampos situacijos, kilusios dėl įvairių politinių, religinių, socialinių bei ekonominių veiksmų.¹²⁰ Prievartos veiksmai, esant vidiniams neramumams, gali būti labai įvairūs: pavieniai prievartos veiksmai, stichiškai kylusios riaušės ir pan. Tokių situacijos ir prievartos veiksmai dažniausiai neperauga į atvirą ginkluotą kovą.

Kadangi vidiniai neramumai nelaikomi netarptautiniu ginkluotu konfliktu nei II protokolo, nei Ženevos konvencijų bendrojo 3 str. prasmėmis, tai joms nebūdingi ir netarptautinio ginkluoto konflikto bruožai, pagal kuriuos jas ir galime nuo jo atskirti. Ypač vidinių neramumų skirtumus nuo netarptautinio ginkluoto konflikto pabrėžia tokie netarptautinio konflikto bruožai, kaip konflikto intensyvumas ir opozicinių ginkluotųjų pajėgų organizuotumas, kurie ir skirti tam, kad atskirti netarptautinius ginkluotus konfliktus, tame tarpe ir Ženevos konvencijų bendrojo 3 str. prasme, nuo vidinių neramumų, banditizmo, teroristinių išpuolių, neorganizuotų, trumpalaikių bei stichinių prievartos veiksmų, kurių atžvilgiu THT normos nėra taikomos.¹²¹

Vidinių neramumų metu gali būti naudojami ginklai, tačiau ginklai naudojami žymiai mažesniu mastu, nei tai daro sukilėliai ir valstybė, turinčios savo ginkluotąsias pajėgas ir vykdančias suderintas karines operacijas. Ginklai yra vidinių neramumų pagalbinė priemonė, o ne jų esmė, kaip tai yra ginkluoto konflikto atveju. Netarptautinis ginkluotas konfliktas vyksta tarp valstybės ir opozicinių organizuotų grupių ginkluotųjų pajėgų, kurios yra laikomos tokio konflikto šalimis. Kalbant apie asmenų grupes, kurios dalyvauja vidiniuose neramumuose, tai galima teigti, kad tokios grupės negali būti laikomos netarptautinio ginkluoto konflikto šalimi, kadangi dažniausiai apskritai neturi savo ginkluotųjų pajėgų, netgi kalbant apie termino „ginkluotąsias pajėgas“ plačiausia prasme. Valstybės tikslas vidinių neramumų situacijose – atkurti tvarką valstybėje. Tad, tokiose situacijose valstybė labai retai naudojasi kariuomenės pagalba, be kurios dalyvavimo neišsivaizduojamas netarptautinis ginkluotas konfliktas, o pasitelkia policija. Atstačius tvarką valstybėje, nubaudžiami asmenys, kurie dalyvavo riaušėse ir trikdė viešąją tvarką; tokią atsakomybę numato ir Lietuvos Respublikos (toliau visame darbe – LR) Baudžiamasis kodeksas 283 ir 284 straipsniuose. Vidiniuose neramumuose dalyvaujančios grupės yra menkai organizuotos, neturi aiškios vidinės hierarchinės sistemos ir savo vadovybės bei nesugeba efektyviai planuoti ir koordinuoti grupės veiksmus, arba, apskritai, tai yra pavieniai asmenys, kuriuos vienija tik tam tikra ideologija, tad vargu ar tokios grupės bus vertinamos kaip kariaujančioji pusė THT požiūriu.¹²² Kadangi vidiniuose neramumuose dalyvaujančios grupės yra neorganizuotos, tad, savaime suprantamai, kad jos nesugeba planuoti ir vykdyti nenutrūkstamas ir suderintas ginkluotas operacijas, kurias vykdyti trukdo ne tik jų neorganizuotumas, bet ir ginklų trūkumas bei kontroliuojamos valstybės teritorijos dalies nebuvimas. Tokių grupių veiksmai yra nesuplanuotos, trumpalaikės ir pavienės ginkluotos

¹²⁰ Conference of Government Experts. Vol. V. Protection of Victims of Non-International Armed Conflicts. ICRC. Geneva. 1971. P. 79;

¹²¹ Prosecutor v. Dusko Tadic. Decision on the Defence Motion for Interlocutory Appeal on Jurisdiction. Hague. 2 October 1995. <http://www.un.org/icty/tadic/appeal/decision-e/51002.htm>; prisijungimo laikas: 2007 – 06 – 11;

¹²² Международное гуманитарное право и терроризм.

http://www.icrc.org/Web/rus/siterus0.nsf/htmlall/66LHF9?OpenDocument&style=custo_print; prisijungimo laikas: 2007 – 08 – 04;

išpuoliai, kurias negalima pavadinti atvira ir organizuota ginkluota kova prieš teisėtą vyriausybę, kadangi ji ir turi būti tokia, siekiant konstatuoti netarptautinio ginkluoto konflikto egzistavimo faktą valstybės viduje. Tokių neorganizuotų ginkluotų išpuolų intensyvumas bus aiškiai per žemas konstatuoti, kad vyksta netarptautinis ginkluotas konfliktas ne tik II protokolo prasme, bet ir Ženevos konvencijų bendro 3 str. prasme. Kadangi vidinių neramumų situacijos nėra laikomos netarptautiniu ginkluotu konfliktu, tad, logiška, kad tokių situacijų atžvilgiu THT nėra taikomos, o taikomos valstybių nacionalinės teisės normos. Norėtusi pabrėžti, kad, jeigu vidinių neramumų situacijoje valstybė nesiims efektyvių veiksmų, siekdama kuo greičiau atstatyti tvarką valstybėje, tai tokia situacija, laikui bėgant, gali transformuotis į netarptautinį ginkluotą konfliktą Ženevos konvencijų bendro 3 str. prasme, nes jo intensyvumas yra žemesnis už netarptautinius ginkluotus konfliktus II protokolo prasme, ir kuriam nekeliama tokie aukšti reikalavimai.

Kai vidinių neramumų situacijos pradeda kelti grėsmę valstybės konstitucinei santvarkai, valstybėje įvedama nepaprastoji padėtis, kuri įvedama ir netarptautinio ginkluoto konflikto atveju. Nepaprastoji padėtis – tai ypatingas teisinis režimas valstybėje ar jos dalyje, leidžiantis taikyti valstybės konstitucijoje bei įstatymuose nustatytus laikinus naudojimosi fizinių asmenų teisėmis ir laisvėmis apribojimus ir laikinus juridinių asmenų veiklos apribojimus.¹²³ Tokius žmogaus teisių apribojimo galimybę, susidarius ekstremalioms situacijoms valstybėje, kai iškyla grėsmė tautos išlikimui, nustato 1966 m. Politinių ir pilietinių teisių pakto 4 str. 1 p., kuriame teigiama, kad „susidarius nepaprastajai padėčiai, dėl kurios iškyla grėsmė tautos išlikimui ir apie kurią yra oficialiai paskelbta, valstybės, šio Pakto Šalys, gali imtis priemonių, kuriomis nuo jų įsipareigojimų pagal šį Paktą nukrypstama tik tiek, kiek tai reikalinga dėl padėties kritiškumo, jeigu tokios priemonės nėra nesuderinamos su kitais tarptautinės teisės nustatytais jų įsipareigojimais ir jeigu jos nesukelia diskriminacijos vien dėl rasės, odos spalvos, lyties, kalbos, religijos ar socialinės kilmės.“¹²⁴

Teisinėje literatūroje išskiriami tokie nepaprastosios padėties įvedimo pagrindai:¹²⁵

1. išorinė grėsmė, t.y. tarptautinis ginkluotas konfliktas, ginkluotas užpuolimas ar kitos situacijos, kai valstybės konstitucinei santvarkai ar visuomenės rimčiai kyla grėsmė dėl kitose valstybėse atsiradusios ekstremalios situacijos;
2. netarptautiniai ginkluoti konfliktai;
3. viešosios tvarkos bei rimties pažeidimai;
4. stichinės gamtos nelaimės;
5. grėsmė valstybės konstitucinei santvarkai;
6. rimta grėsmė valstybės ekonominei sistemai.

Kaip matome, netarptautinis ginkluotas konfliktas nėra vienintelis pagrindas nepaprastosios padėties įvedimui, todėl ir neturi būti su ja tapatinamas. Galimybė įvesti nepaprastąją padėtį yra įtvirtinta LR Konstitucijos 144 str., o Nepaprastosios padėties įstatymo 3 str. 1 p. tiesiogiai nustato jos įvedimo pagrindą, t.y. „nepaprastoji padėtis gali būti įvedama, kai dėl valstybėje susidariusios ekstremalios situacijos kyla grėsmė

¹²³ Žr. 2 str. 1 p. Lietuvos Respublikos nepaprastosios padėties įstatymas//Valstybės žinios, 2002, Nr. 64-2575;

¹²⁴ Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas, 1966-12-19, Niujorkas.// Valstybės žinios, 2002-08-02, Nr. 77-3288;

¹²⁵ Режим чрезвычайного положения: опыт правового регулирования и практика применения в зарубежных странах. http://www.svp.ru/live/materials.asp?m_id=6731&r_id=6765; prisijungimo laikas: 2007 – 07 – 20;

Lietuvos Respublikos konstitucinei santvarkai ar visuomenės rimčiai ir šios grėsmės neišvengiamai pašalinti nepanaudojus Konstitucijoje ir šiame Įstatyme įtvirtintų nepaprastųjų priemonių.¹²⁶

Esant, auksčiau aprašytoms vidinių neramumų situacijoms, valstybė, įvedama nepaprastąją padėtį, siekia kuo greičiau ir efektyviau atstatyti tvarką ir teisingumą valstybėje ir stabilizuoti padėtį, kad tos situacijos neperaugtų į netarptautinį ginkluotą konfliktą, t.y., nepaprastoji padėtis yra tarsi valstybės pagalbinė priemonė, siekiant grėsmių pašalinimo ir padėties stabilizavimo valstybėje. Tokiu būdu, valstybė, įvedama nepaprastąją padėtį, apriboja žmogaus teises vardan visos visuomenės gerovės. Pabrėžtina, kad jeigu vidinių neramumų situacijos nekeltų realios grėsmės valstybės konstitucinei santvarkai bei tautos išlikimui, tai tokie žmogaus teisių apribojimai, t.y. nepaprastosios padėties įvedimas, nėra leidžiami, kadangi toks nepaprastosios padėties platus interpretavimas gali nulemti, kad šios padėties įvedimu bus piktnaudžiaujama.¹²⁷ Kaip jau buvo minėta, vykstant netarptautiniam ginkluotam konfliktui, nepaprastoji padėtis irgi yra įvedama, kurios uždaviniai yra:¹²⁸ 1) kuo skubiau numalšinti vienu asmenų grupių pasipriešinimą kitų gyventojų gerovės labui; ir 2) užtikrinti tvarką ir teisingumą vardan visos visuomenės. Taigi, nepaprastosios padėties įvedimas netarptautinio ginkluoto konflikto metu padeda efektyviau kovoti su opozicinėmis ginkluotomis pajėgomis, apsaugoti teisėtą vyriausybę nuo tokių opozicinių grupių neteisėtų veiksmų, stabilizuojant padėtį valstybėje bei atstatant tvarką bei teisingumą. Apibendrinant, galime teigti, kad nepaprastosios padėties įvedimo tikslas – atsiradusių grėsmių, kurios buvo nepaprastosios padėties įvedimo pagrindas, greitas ir efektyvus pašalinimas, piliečių teisių ir laisvių apsauga, valstybės konstitucinės santvarkos apsauga bei tvarkos ir teisingumo atstatymas.

Nepaprastosios padėties įvedimas yra neatsiejamas nuo tam tikrų žmogaus teisių apribojimų bei suvaržymų. Tokie žmogaus teisių apribojimai yra numatyti LR Konstitucijos 145 str. bei Nepaprastosios padėties įstatymo ketvirtame skirsnyje. 1966 m. Politinių ir pilietinių teisių paktas irgi numato tokius žmogaus teisių apribojimus, susidarius nepaprastajai padėčiai, tačiau griežtai numato tokių nukrypimų ribas.¹²⁹ 1) nukrypimai nuo įsipareigojimų, kuriuos valstybės prisiėmė pagal šį Paktą, turi atitikti padėties valstybėje kritiškumo lygį; 2) jeigu priemonės, kurių buvo imtasi, t.y. žmogaus teisių apribojimai, nėra nesuderinamos su kitais tarptautinės teisės nustatytais valstybės įsipareigojimais; 3) jeigu tos priemonės nesukelia diskriminacijos vien dėl rasės, odos spalvos, lyties, kalbos, religijos ar socialinės kilmės. Be to, 1966 m. Politinių ir pilietinių teisių pakte yra įtvirtintos pagrindinės žmogaus teisės, nuo kurių nukrypti negalima, remiantis nepaprastosios padėties įvedimu: žmogaus teisė į gyvybę (6str.), kankinimų bei nežmoniško ar žeminančio žmogaus orumą elgesio bei tokio pobūdžio bausmių draudimas (7 str.), vergijos ir prekybos vergais draudimas (8 str.), draudimas atimti laisvę už sutartinės prievolės neįvykdymą (11 str.), draudimas bausti asmenį už nusikaltimą, kuris nebuvo tokiu laikomas jo padarymo metu bei draudimas skirti sunkesnę bausmę negu tą, kuri buvo taikoma baudžiamojo nusikaltimo padarymo metu (15 str.), žmogaus teisė būti pripažintu teisiniu santykių subjektu (16 str.), žmogaus teisė į minties, sąžinės ir religijos laisvę (18 str.).¹³⁰

¹²⁶ Lietuvos Respublikos nepaprastosios padėties įstatymas//Valstybės žinios, 2002, Nr. 64-2575;

¹²⁷ Режим чрезвычайного положения: опыт правового регулирования и практика применения в зарубежных странах.

http://www.svor.ru/live/materials.asp?m_id=6731&r_id=6765; prisijungimo laikas: 2007 – 07 – 20;

¹²⁸ Ten pat.

¹²⁹ Žr. 4 str. 1 p. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas, 1966-12-19, Niujorkas// Valstybės žinios, 2002-08-02, Nr. 77-3288;

¹³⁰ Ten pat.

Pabaigai, norėčiau paminėti, kad teisinėje literatūroje yra išskiriami tokie nepaprastosios padėties įvedimo principai:¹³¹

- apie nepaprastosios padėties įvedimą turi būti oficialiai paskelbta;
- realios grėsmės tautos išlikimui egzistavimo principas, t.y. nepaprastoji padėtis įvedama tik egzistuojant realiai grėsmei valstybei, jos konstitucinei santvarkai ar visuomenės rimčiai, kai iškyla grėsmė tautos išlikimui;
- proporcingumo principas, t.y. valstybės priemonės, kurių buvo imtasi, turi būti proporcingos padėties kritiškumui, t.y. nukrypstama nuo savo įsipareigojimų tik tiek, kiek tai reikalauja padėties kritiškumas;
- diskriminacijos draudimo principas;
- pagrindinių žmogaus teisių neliečiamumo principas;
- nepaprastųjų priemonių laikinasis pobūdis, t.y. nepaprastosios padėties trukmė turi būti nustatyta valstybės įstatymuose; pagal LR nacionalinę teisę nepaprastosios padėties trukmė negali būti ilgesnė kaip 6 mėnesiai.¹³²

Tad, grįžtant prie netarptautinio ginkluoto konflikto, reikėtų pabrėžti, kad, kaip greičiau ir efektyviau besistengtų numalšinti opozicinių ginkluotų grupių pasipriešinimą bei atstatyti tvarką ir teisingumą valstybėje, įvesdama nepaprastąją padėtį, visų žmogaus teisių apriboti jį negali, taip pat valstybė negali imtis priemonių, kurios nėra nesuderinamos su kitais tarptautinės teisės nustatytais valstybės įsipareigojimais, t.y. kurios prieštarautų ir Ženevos konvencijoms bei II protokolui. Todėl netarptautinio ginkluoto konflikto metu, valstybei įvedus nepaprastąją padėtį, Ženevos konvencijų bendras 3 str. ir II protokolai (priklausomai nuo konflikto intensyvumo) ir toliau bus taikomi tokio konflikto atžvilgiu, ir netarptautinio ginkluoto konflikto aukoms bus užtikrintos juose įtvirtintos apsaugos garantijos.

2.3 Netarptautinis ginkluotas konfliktas ir terorizmas

Su netarptautiniu ginkluotu konfliktu dažnai persipina toks reiškinys, kaip terorizmas, o teroristinės atakos kartais tampa netarptautinio ginkluoto konflikto dalimi, tačiau, terorizmo nereikėtų tapatinti su netarptautiniu ginkluotu konfliktu, o jo atakas skirti nuo ginkluotos kovos, kuri vyksta tarp sukilėlių ir valstybės ginkluotųjų pajėgų.

Terorizmą galima apibrėžti, kaip politiškai motyvuotą ir iš anksto suplanuotą bei tęstiną „neteisėtą“ prievartos naudojimą arba grasinimą tokią prievartą panaudoti prieš civilius asmenis ar objektus, vykdomą antisisteminių, nevyriausybinų veikėjų, siekiančių per visuomenės arba atskirų jos dalių įbauginimą pakeisti esamą socialinę-politinę situaciją.¹³³ Terorizmo priežastys yra labai įvairios: politinės, ekonominės, socialinės ar religinės. Visos šios priežastys papildo vieną kitą, kai valtybėje, apimtos politinės krizės, kyla gyventojų nepasitenkinimas valdžia, atsiranda ekonominės problemos bei religiniai nesutarimai, tad atskiri asmenys ar jų

¹³¹ Режим чрезвычайного положения: опыт правового регулирования и практика применения в зарубежных странах. http://www.svpov.ru/live/materials.asp?m_id=6731&r_id=6765; prisijungimo laikas: 2007 – 07 – 20;

¹³² Žr. 5 str. 1 p. Lietuvos Respublikos nepaprastosios padėties įstatymas//Valstybės žinios, 2002, Nr. 64-2575;

¹³³ I. Paukštys. Kas yra terorizmas? <http://www.geopolitika.lt/?artc=212>; prisijungimo laikas: 2007 – 08 – 20;

grupės grėbiasi prievartos, kaip kraštutinės savo tikslų įgyvendinimo priemonės, siekdamos išspręsti tas problemas. Iš esmės, terorizmas yra kraštutinė tam tikrų asmenų ar jų grupių savo tikslų siekimo forma, kadangi kitais teisėtais būdais tų tikslų nebegalima įgyvendinti. Teroro veiksmų imasi grupės, kurios atsisako pripažinti valstybės institucijų teisėtumą, savo pačios veiksmus laikydamos teisėtais, o veiklą grįsdamos ideologiniais, religiniais ar nacionaliniais motyvais.¹³⁴ Visos šios priežastys yra labai panašios į netarptautinio ginkluoto konflikto atsiradimo priežastis, tad pats terorizmas gali būti viena iš tokių ginkluotų konfliktų priežasčių.¹³⁵ Vadovaudamiesi terorizmo apibrėžimu bei apibendrinus įvairių autorių nuomones¹³⁶, galime išskirti tokius teroristinės veiklos požymius:

1. teroristiniai veiksmai sukelia ar gali sukelti pavojų asmens gyvybei ar fiziniam saugumui;
2. terorizmas yra apgalvota ir iš anksto suplanuota veikla, o ne impulsyvus įniršio aktas;
3. terorizmas yra politiškai motyvuotas veiksmas, tačiau gali būti ir kiti motyvai;
4. prievartos veiksmai yra nukreipti prieš neapibrėžtą asmenų grupę arba turintys specifinį tikslą ir yra nukreipti prieš tam tikrus asmenis, kuriems reikia apsaugos, t.y. terorizmas yra nukreiptas prieš civilius asmenis ar objektus, o ne valstybines jėgos struktūras;
5. terorizmas vykdomas nevyriausybinį veikėjų, o ne valstybei pavaldžių jėgos struktūrų;
6. terorizmu yra siekiama įbauginti visuomenę ir jos valdžią, turint tikslą priversti valstybę ar jos atstovus nesiimti arba imtis tam tikrų veiksmų;

Apibendrinus, galima teigti, kad terorizmas – tai tokie motyvuoti ir suplanuoti neteisėti veiksmai, kurie netarptautinio ginkluoto konflikto metu yra nukreipti į civilius gyventojus ar objektus, t.y. į tuos, kurie aktyviai nedalyvauja ginkluotame konflikte, tuo pažeisdami THT normas, kuriuos vykdo atskiri asmenys ar jų grupės, siekdami priversti valstybę imtis jiems naudingų veiksmų, t.y. siekiama savanaudiškų tikslų.

Palygindami terorizmo ir netarptautinio ginkluoto konflikto bruožus, galime atskirti šiuos reiškinius, taip pat ir teroristinius aktus nuo ginkluotos kovos, kuri vyksta tarp valstybės ir sukilėlių ginkluotųjų pajėgų netarptautinio ginkluoto konflikto metu.

Pirmiausia, reikėtų pabrėžti, kad THT draudžia teroristinių aktų naudojimą netarptautinio ginkluoto konflikto metu. Tai yra visiškai suprantama, kadangi THT tikslas tokio pobūdžio ginkluotuose konfliktuose – humanizuoti konfliktą bei efektyviai apsaugoti jo aukas, o, t.y. ir civilius, kurie tampa teroristinių aktų tiesioginiais taikiniais. Toks tiesioginis draudimas yra įtvirtintas II protokolo 4 str. 2 p. Jo privalo laikytis tiek valstybės, tiek sukilėlių ginkluotosios pajėgos. Ginkluotųjų pajėgų vadai privalo užtikrinti tokio draudimo laikymąsi ir užkirsti kelią tokiems THT pažeidimams. Opozicinės ginkluotosios grupės privalo kontroliuoti, kad niekas iš grupės narių nesiimtų teroristinių aktų, o jeigu tai buvo padaryta, tai asmenys, vykdę tokius aktus turi būti nubausti, taip pat sukilėliai privalo užkirsti kelią tokiems teroristinėms veiksams, kurių gali imtis atskiri asmenys, kurie veikia savarankiškai, tačiau gyvena sukilėlių kontroliuojamoje teritorijoje. Visgi kartais

¹³⁴ Čiočys P.A. Tarptautinė humanitarinė teisė, - Vilnius, Generolo J. Žemaičio Lietuvos karo akademijos leidybos centras, 2002. P 57;

¹³⁵ Гушер А. И. Проблема терроризма на рубеже третьего тысячелетия новой эры человечества. http://www.e-journal.ru/p_euro-st3-3.html; prisijungimo laikas: 2007 – 08 – 17;

¹³⁶ Ten pat; L. Vysockienė Pabėgėlių teisė. Monografija. V., 2005. P.181; I. Paukštys. Kas yra terorizmas?

<http://www.geopolitika.lt/?artc=212>; prisijungimo laikas: 2007 – 08 – 20; И. Яковенко, ТЕРРОРИЗМ.

<http://www.krugosvet.ru/articles/104/1010495/1010495a1.htm#1010495-A-101>; prisijungimo laikas: 2007 – 08 – 20;

netarptautiniame ginkluotame konflikte yra naudojami teroristiniai kovos metodai, tačiau jie negali atspindėti visos ginklotos kovos esmės, kadangi jie yra tik tos kovos elementas, kuris būdingas tik kai kuriems netarptautiniams ginkluotiems konfliktams. Todėl, remiantis tuo, kad kai kuriuose netarptautiniuose ginkluotuose konfliktuose teroristiniai aktai yra naudojami sukilėlių, kaip ginkluotos kovos būdas, nereikėtų tapatinti visų tokių konfliktų opozicines ginkluotąsias grupes su teroristais ir tuo pagrindu neigti netarptautinio ginkluoto konflikto buvimą valstybėje, o visą ginkluotą kovą vadinti „valstybės kova su terorizmu,“ tokiu būdu užkertant kelią THT normų taikymui tokio ginkluoto konflikto atžvilgiu.¹³⁷ Be to, reikėtų pabrėžti, kad teroristinius aktus naudoja ne tik sukilėliai, bet ir teisėtos vyriausybės ginkluotosios pajėgos, kaip, pavyzdžiui, Rusijos ginkluotosios pajėgos netarptautiniame ginkluotame konflikte Čečėnijoje ėmė įkaitus, žudė civilius bei naudojo juos, kaip „gyvąjį skydą“, siekiant apsisaugoti nuo priešo atakų.¹³⁸ Visais atvejais teroristinius aktus netarptautinio ginkluoto konflikto metu THT pripažįsta nusikaltimais, kurie turi būti įtraukti į valstybių baudžiamuosius įstatymus¹³⁹, o teroristus – nusikaltėliais, kurie turi būti teisiami, net ir pasibaigus netarptautiniam ginkluotam konfliktui, ir nubausti už padarytus THT pažeidimus, t.y. įvykdytus karo nusikaltimus. LR baudžiamajame kodekse baudžiamoji atsakomybė už teroro aktus yra numatyta 250 str.

Ir netarptautiniame ginkluotame konflikte ir terorizme naudojama ginkluota prievarta, tačiau terorizme ji naudojama, kaip pagalbinė priemonė siekiant įbauginti visuomenę ir taip pastūmėti valstybę atlikti teroristams naudingus veiksmus. Teroristai, siekdami savo tikslų, gali ir nenaudoti prievartos, o tik grasinti jėgos panaudojimu, ir vien tai gali padėti jiems pasiekti numatytus tikslus. Netarptautiniame ginkluotame konflikte grasinimai jėga nėra ginkluotas konfliktas, o būtini nepertraukiami ginkluoti susirėmimai, kurie sudaro tokio ginkluoto konflikto ginkluotos kovos esmę. Dauguma teroristinių grupuočių yra menkai organizuotos, kurios nėra pavaldžios jokioms oficialioms ginkluotosioms pajėgoms, arba tai apskritai yra kelių asmenų, kuriuos vienija tik bendra ideologija, tad labai abejotina, kad tokios grupės būtų laikomos netarptautinio ginkluoto konflikto šalimi.¹⁴⁰ Tačiau to negalima pasakyti apie tokias teroristines organizacijas, kurios yra gerai organizuotos, turi savo vadovybę, pavaldumo sistemą bei sugebančios smulkiai planuoti ir koordinuoti visos organizacijos veiksmus. Sukilėlių tikslas netarptautiniame ginkluotame konflikte yra nugalėti teisėtos vyriausybės ginkluotąsias pajėgas atviroje ginkluotoje kovoje, tuo tikslu vydomi nepertrukiami ir suderinti karo veiksmai; tuo pačiu, atviri ginkluoti susirėmimai tarp teroristinių grupuočių ir valstybės ginkluotųjų pajėgų vyksta itin retai, kadangi teroristams tai reikštų pralaimėjimą, kadangi jie atviroje kovoje negalėtų pasipriešinti valstybės ginkluotosioms pajėgoms.¹⁴¹ Tai prieštarauja ir teroristų tikslui, kadangi jų tikslas nėra atvirai kovoti su valstybės pajėgomis bei jas nugalėti, o teroristinėmis atakomis įbauginti valstybę ir visuomenę, taip siekiant kuo didesnės naudos sau. Todėl, vietoj nepertraukiamų ir atvirų karo veiksmų, terorizme naudojamos atskiros, gerai suplanuotos karinės operacijos, kuriomis pažeidžiamos silpniausios

¹³⁷ Франсуаза Буше-Сонье. Война против терроризма и Гуманитарное право. <http://www.rpinw.spb.ru/article.php?id=221>; prisijungimo laikas: 2007 – 08 – 12;

¹³⁸ Plačiau žr. Захват заложников и использование гражданского населения в качестве “живого щита” федеральными войсками России в ходе вооруженного конфликта в Чечне. http://www.kafkas.org.tr/russian/BGKAFKAS/bukaf_cec_rusesir.html; prisijungimo laikas: 2007 – 08 – 11;

¹³⁹ Čiočys P.A. Tarptautinė humanitarinė teisė, - Vilnius, Generolo J. Žemaičio Lietuvos karo akademijos leidybos centras, 2002. P 58;

¹⁴⁰ Международное гуманитарное право и терроризм.

http://www.icrc.org/Web/rus/siterus0.nsf/htmlall/66LHF9?OpenDocument&style=custo_print; prisijungimo laikas: 2007 – 08 – 04;

¹⁴¹ Л. Дериглазова. Парадокс асимметрии в международном конфликте. <http://www.intertrends.ru/nineth/007.htm>; prisijungimo laikas: 2007 – 07 – 20;

valstybės vietos, t.y. šių operacijų taikiniai tampa ne kariniai objektai, o civiliai asmenys ir objektai.¹⁴² Tad, ginkluotos kovos intensyvumas tokio pobūdžio ginkluotoje kovoje yra per mažas, kad būtų galima ją pavadinti netarptautiniu ginkluotu konfliktu, juolab, kad kovodama su terorizmu ir užkirsdama kelią teroristinėms atakoms, valstybė imasi veiksmų, kurie būdingesni ne netarptautiniam ginkluotui konfliktui, o kovai su organizuotu nusikalstamumu, t.y. duomenų rinkimas, teisėsaugos ir teisminių institucijų bendradarbiavimas, ekstradicija, baudžiamasis persekiojimas ir pan.¹⁴³ Netarptautiniame ginkluotame konflikte sukilėlių visų karinių operacijų taikiny – teisėtos vyriausybės ginkluotosios pajėgos ir jos kariniai objektai, o teroristinių atakų taikiny – civiliai asmenys ar objektai. Taip pat reikalavimas, kad sukilėliai netarptautinio ginkluoto konflikto metu kontroliuotų valstybės teritorijos dalį, nėra būdingas teroristinėms organizacijoms, kurios veikia slapta bei yra labai mobilios ir organizuoja savo išpuolius įvairiose valstybės ar net pasaulio, kaip tai būna tarptautinio terorizmo atveju, vietose. Netarptautiniame ginkluotame konflikte sukilėlius dažniausiai įvairiais būdais palaiko vietos civiliai gyventojai, kurie kartais padeda sukilėliams kovoje su teisėta vyriausybe, tačiau teroristams toks vietos civilių gyventojų palaikymas nebūdingas, be to jis jiems nerūpi ir yra nereikalingas, kadangi civiliai ir yra teroristinių atakų taikiniai.¹⁴⁴ Pagaliau, II protokolą įpareigoja sukilėlius laikyti THT ir taikyti II nuostatas, tokiu būdu, teroristai negali būti laikomi netarptautinio ginkluoto konflikto šalimi, nes visiškai nesilaiko šio reikalavimo. Neigdami THT ir atsisakydami naudotis teisėtais ginkluotos kovos būdais ir priemonėmis, teroristai sistemingai ją pažeidinėja puldami civilius gyventojus ir objektus, imdami įkaitus, naudodami uždraustus ginklus, niekuo nesiskirdami iš civilių gyventojų, tuo statydami juos į dar didesnį pavojų bei plačiai naudojant THT uždraustus ginkluotos kovos būdus.

Apibendrinus, galima teigti, kad netarptautinis ginkluotas konfliktas ir terorizmas nėra tapatūs reiškiniai, ir kaip jau buvo minėta, terorizmas veikiau gali būti viena iš šiuolaikinių netarptautinių ginkluotų konfliktų priežasčių, o dažnai – ir pasekmių.¹⁴⁵

2.4 Netarptautinio ginkluoto konflikto rūšys

Visas krizines situacijas, kurios kelia grėsmę valstybės suverenitetui, jos konstitucinei santvarkai bei jos piliečių gyvybei ir saugumui, galima suskirstyti į tokias grupes:¹⁴⁶

- vidiniai neramumai ir įtampos situacijos, kurios nėra laikomos netarptautiniu ginkluotu konfliktu;
- žemo intensyvumo netarptautinis ginkluotas konfliktas;
- intensyvus netarptautinis ginkluotas konfliktas;
- tarptautinis ginkluotas konfliktas;

¹⁴² Т. Пфаннер Асимметричная война с точки зрения гуманитарного права и гуманитарной деятельности. С. 198.

[http://www.icrc.org/web/rus/siterus0.nsf/htmlall/IRRC-detention-03-2005/\\$File/195-228.pdf](http://www.icrc.org/web/rus/siterus0.nsf/htmlall/IRRC-detention-03-2005/$File/195-228.pdf); prisijungimo laikas: 2007-08-11;

¹⁴³ Международное гуманитарное право и терроризм.

http://www.icrc.org/Web/rus/siterus0.nsf/htmlall/66LHF9?OpenDocument&style=custo_print; prisijungimo laikas: 2007-08-04;

¹⁴⁴ Т. Пфаннер Асимметричная война с точки зрения гуманитарного права и гуманитарной деятельности. С. 200.

[http://www.icrc.org/web/rus/siterus0.nsf/htmlall/IRRC-detention-03-2005/\\$File/195-228.pdf](http://www.icrc.org/web/rus/siterus0.nsf/htmlall/IRRC-detention-03-2005/$File/195-228.pdf); prisijungimo laikas: 2007-08-11;

¹⁴⁵ Čiočys P.A. Tarptautinė humanitarinė teisė, - Vilnius, Generolo J. Žemaičio Lietuvos karo akademijos leidybos centras, 2002. P 58;

¹⁴⁶ Громов М.А., Ложкин И.Е. Управление группировкой сил и средств при участии в предотвращении и пресечении внутреннего вооруженного конфликта. Академия МВД России. М., 1998. С 8;

Žemo intensyvumo netarptautinis ginkluotas konfliktas yra toks ginkluotas konfliktas, kurio atžvilgiu yra taikomas tik Ženevos konvencijų bendrasis 3 str. Toks netarptautinis ginkluotas konfliktas nėra oficialiai apibrėžtas, kadangi kaip jau buvo minėta darbo 1.2 skyriuje tai nebuvo pagrindinė 1949 m. Ženevos diplomatinės konferencijos uždavinys. Be to, toks ginkluotas konfliktas nebuvo apibrėžtas ir todėl, kad buvo siekiama niekaip neriboti tokio straipsnio taikymo srities, nes aiškaus apibrėžimo ir konflikto kriterijų įtvirtinimas galėtų tapti valstybių dingstimi netaikyti Ženevos konvencijų bendrojo 3 str., kadangi faktinė situacija valstybėje neatitiktų tokių kriterijų. Kadangi, iš esmės valstybė pati apsisprendžia, ar situacija jau lygi netarptautiniam ginkluotam konfliktui, tai pats netarptautinio ginkluoto konflikto egzistavimas buvo pakankamas pagrindas taikyti Ženevos konvencijų 3 str. Tad, tokiu būdu buvo siekiama, kad šis straipsnis būtų taikomas kuo plačiau.

Toks netarptautinio ginkluoto konflikto apibrėžimo nebuvimas buvo valstybių įvairių interpretacijų pagrindas, nes naudodamosios tokia neaškia situacija, valstybės įvairiais būdais stengėsi paneigti ginkluoto konflikto egzistavimą, siekiant išvengti THT normų taikymo savo teritorijoje bei tarptautinės bendruomenės kišimosi į jų vidaus reikalus. Todėl nuo 1949 m. vyko intensyvus darbas, kuriuo buvo siekiama apibrėžti netarptautinį ginkluotą konfliktą. 1955 m. ekspertų komisija atskyrė netarptautinį ginkluotą konfliktą nuo vidinių neramumų situacijų, kurių atžvilgiu Ženevos konvencijų 3 str. nėra taikomas, teigdami, kad asmenys ar jų grupės, dalyvaujančios vidiniuose neramumuose negali būti apibūdinamos kaip kariaujančioji pusė, t.y. jos negali būti laikomos netarptautinio ginkluoto konflikto šalimi.¹⁴⁷ 1962 m. Komisija padarė išvadą, kad netarptautinio ginkluoto konflikto egzistavimas Ženevos konvencijų 3 str. prasme negali būti neigiamas, jeigu opozicinių ginkluotų grupių veiksmai yra minimaliai organizuoti, ginkluoto ir kolektyvinio pobūdžio ir yra nukreipti prieš teisėtą vyriausybę; taip pat turi būti atkreipiamas dėmesys į konflikto trukmę, į tai, kiek žmonių sudaro sukilėlių grupę ir kiek jų yra, šių grupių vadovybę, aukų skaičių, kokių veiksmų ėmėsi teisėta vyriausybė, siekdama atstatyti tvarką valstybėje ir kt.¹⁴⁸ Kiti ekspertai, surinkti TRKK, 1969 m. vykusioje tarptautinėje konferencijoje patvirtino šiuos kriterijus pabrėždami, kad jų interpretavimas neturi būti labai griežtas.¹⁴⁹ Apibendrinus, galima teigti, jog 1949 – 1969 m. įsitvirtino tokie netarptautinio ginkluoto konflikto kriterijai: netarptautinio ginkluoto konflikto subjektai turi būti bent minimaliai organizuoti ir turėti atsakingą vadovybę bei gali būti apibūdinti, kaip kariaujančiosios pusės, turinčios ginkluotąsias pajėgas, o tarp jų turi vykti intensyvi, kolektyvinė ir atvira ginkluota kova. Tad, Ženevos konvencijų bendrasis 3 str. gali būti taikomas ir tokių netarptautinių ginkluotų konfliktų atžvilgiu, kuriuose, kaip viena iš konflikto šalių nedalyvauja valstybės ginkluotosios pajėgos, o konfliktas vyksta tarp kitų organizuotų ginkluotų grupių.¹⁵⁰ Reikėtų dar kartą pabrėžti, kad šie kriterijai neturi būti griežtai interpretuojami, siekiant kuo plačiau taikyti Ženevos konvencijų bendrąjį 3 str. Teoriškai tokie bruožai padeda atskirti visas kitas įtampos situacijas

¹⁴⁷ Аби-Сааб Р. Гуманитарное право и внутренние конфликты. Истоки и эволюция международной регламентации. Международный Комитет Красного Креста. Перевод с французского. Москва, 2000 г. Романов В. А. С. 112 – 113;

¹⁴⁸ Ten pat. С. 114– 117;

¹⁴⁹ Ten pat. С. 121 – 123;

¹⁵⁰ Д. Г. Стюарт К единому определению вооруженного конфликта в международном гуманитарном праве: анализ интернационализированного вооруженного конфликта. С. 137 http://www.sk-news.ru/mgp/doc/doc_06_02.pdf; prisijungimo laikas: 2007 – 09 - 19;

valstybėje, nuo netarptautinio ginkluoto konflikto Ženevos konvencijų bendrojo 3 str. prasme, kuris ir taikomas tokių konfliktų atžvilgiu, bei kurio nuostatos yra privalomos kiekvienam asmeniui.

Intensyvus netarptautinis ginkluotas konfliktas yra apibrėžtas II protokole 1 str. Kadangi apie tokį netarptautinį ginkluotą konfliktą buvo išsamiai kalbama 2.1 darbo skyriuje, tad šioje vietoje užtektų tik paminėti, kad intensyvus netarptautinis ginkluotas konfliktas vyksta vienos valstybės teritorijoje tarp tos valstybės ginkluotųjų pajėgų ir disidentų ginkluotųjų pajėgų, kurios paklusta atsakingai vadovybei ir vykdo tokią jos teritorijos dalies kontrolę, kuri leidžia įgyvendinti nenutrūkstamus ir suderintus karo veiksmus bei taikyti II protokolą. Tokio netarptautinio ginkluoto konflikto atžvilgiu yra taikomi Ženevos konvencijų bendrasis 3 str. ir II protokolai.

Dar šioje darbo dalyje norėčiau aptarti tokią situaciją, kai į netarptautinį ginkluotą konfliktą įsikiša trečioji šalis, t.y. kita valstybė, kuri pradeda aktyviai remti vieną iš netarptautinio ginkluoto konflikto šalių. Tokios situacijos yra labai dažnos ir plačiai žinomos ginkluotų konfliktų praktikoje. Valstybės, siekdamos tam tikrų savanaudiškų tikslų, pradeda slaptai ir aktyviai remti vieną iš netarptautinio ginkluoto konflikto šalių (dažniausiai opozicines pajėgas), taip paversdamos šiuos ginkluotus konfliktus savo tikslų įgyvendinimo priemone bei pakeisdamos netarptautinio ginkluoto konflikto pobūdį. Toks valstybių įsikišimas į kitų valstybių vidaus ginkluotus konfliktus nulemė tai, kad nei vienas pilietinis karas devyniasdešimtais metais jau nebebuvo vien tik išimtinai netarptautinio pobūdžio, o tokie „mišrūs“ ginkluoti konfliktai, apimdami pavojingiausius tarptautinio ir netarptautinio ginkluotų konfliktų bruožus, tapo pagrindine ginkluotų konfliktų rūšimi.¹⁵¹ Valstybės pradeda slaptai remti vieną iš konflikto pusių dėl įvairių priežasčių: dėl vis didėjančios valstybių tarpusavio priklausomybės, naujų valstybių, turinčių branduolinį ginklą, kurio panaudojimo galimybė sulaukydavo nuo atvirų agresijos formų panaudojimo, atsiradimas, vis dažnėjantys teroristiniai išpuoliai Vakarų valstybėse, gamtinių resursų poreikis ir pan.¹⁵²

Toks valstybių įsikišimas į netarptautinį ginkluotą konfliktą teisinėje literatūroje yra vadinamas netarptautinio ginkluoto konflikto internacionalizavimu (toliau visame darbe – konflikto internacionalizavimas), o toks ginkluotas konfliktas - internacionalizuotas netarptautinis ginkluotas konfliktas (toliau visame darbe – internacionalizuotas konfliktas). Internacionalizuotą konfliktą reikėtų suprasti kaip ginkluotą kovą, kuri vyksta tam tikros valstybės teritorijoje tarp tam tikrų organizuotų ginkluotų grupių ir kurioje tam tikru būdu dalyvauja dar ir trečioji užsienio valstybė. Tai yra karo veiksmai, kurie įgauna tarptautinį pobūdį, vienos valstybės teritorijoje.¹⁵³ Internacionalizuoti konfliktai yra labai sudėtingas reiškinys, įnešantis daug painiavos ir sukeliantis įvairius klausimus. Pavyzdžiui, kokius valstybių veiksmus galima laikyti konflikto internacionalizavimu, t.y. ar konflikto internacionalizavimui reikalingas užsienio valstybės ginkluotųjų pajėgų tiesioginis dalyvavimas karo veiksmuose, ar pakanka vien tik patarėjų siuntimo bei materialinės pagalbos suteikimo; ar toks konfliktas yra netarptautinis ar tarptautinis ginkluotas konfliktas; kokios THT normos turi būti taikomos tokių konfliktų atžvilgiu ir pan.?

¹⁵¹ Особенности современных локально-региональных конфликтов. http://militera.lib.ru/research/stepanova_ea/01.html; prisijungimo laikas: 2007 – 09 – 17;

¹⁵² Д. Г. Стюарт К единому определению вооруженного конфликта в международном гуманитарном праве: анализ интернационализованного вооруженного конфликта. С.132 http://www.sk-news.ru/mgp/doc/doc_06_02.pdf; prisijungimo laikas: 2007 – 09 – 19;

¹⁵³ Ten pat. С. 131;

Kalbant apie valstybių veiksmus, kurie gali internacionalizuoti konfliktą, norėčiau trumpai aptarti tokius valstybės veiksmus, kaip tiesioginis ginkluotųjų pajėgų panaudojimas, karo patarėjų siuntimas bei materialinės pagalbos suteikimas vienai iš netarptautinio ginkluoto konflikto šalių. Prieš kalbant apie šiuos valstybės veiksmus, reikėtų pabrėžti, kad D. Tadičiaus byloje buvo minima, kad netarptautinis ginkluotas konfliktas gali tapti tarptautiniu, jeigu į tokį konfliktą įsikiša kita užsienio valstybė panaudodama savo ginkluotąsias pajėgas, arba kai kurie iš netarptautinio ginkluoto konflikto dalyvių veikia tos kitos valstybės vardu,¹⁵⁴ tad šiuos du paminėtus atvejus būtų galima laikyti konflikto internacionalizavimo kriterijais. Tokiu būdu, valstybės tiesioginis ginkluotųjų pajėgų panaudojimas, kaip vienos iš netarptautinio ginkluoto konflikto šalies paramos būdas yra laikomas konflikto internacionalizavimu, o ginkluotas konfliktas, kylęs tarp trečiosios valstybės ir netarptautinio ginkluoto konflikto šalies, prieš kurią buvo panaudotos ginkluotosios pajėgos, bus vertinamas, kaip tarptautinis ginkluotas konfliktas. Neturi reikšmės, ar trečioji valstybė, tiesiogiai panaudodama savo ginkluotąsias pajėgas, palaiko teisėtą vyriausybę ar sukilėlius, nes ir vyriausybė ir jos piliečiai yra valstybės elementai, prieš vieną iš kurių yra naudojama užsienio valstybės karinė prievarta, o tarptautinė teisė nesuteikia kokios nors pirmenybės vienam ar kitam tokiam elementui netarptautinio ginkluoto konflikto metu. Kadangi ginkluotosios pajėgos yra siunčiamos ir dalyvauja internacionaliniame konflikte trečiosios valstybės vardu, tai tokius valstybės veiksmus apskritai būtų galima vertinti kaip karinę agresiją¹⁵⁵ prieš valstybę, kurioje vyksta netarptautinis ginkluotas konfliktas. Konflikto internacionalizavimui pakanka vien tik tiesioginio trečiosios valstybės ginkluotųjų pajėgų panaudojimo, o panaudojimo intensyvumas šiuo atveju nėra svarbus. Tokių aktyvių trečiosios valstybės veiksmų visiškai pakanka, kad ji taptų viena iš tarptautinio ginkluoto konflikto šalių, kita gi šalimi bus laikoma ta netarptautinio ginkluoto konflikto šalies, prieš kurią yra panaudotos ginkluotosios pajėgos.¹⁵⁶

Kalbant apie karo patarėjų bei ekspertų siuntimą, tai reikėtų konstatuoti, kad vien tokių patarėjų buvimas remiamos netarptautinio konflikto pusės užnugaryje negali būti konflikto internacionalizavimo pagrindu.¹⁵⁷ Remiantys anksčiau minėtais konflikto internacionalizavimo kriterijais, toks patarėjų buvimas būtų pagrindas konflikto internacionalizavimui tik tada, kai jie konsultuodami tiesiogiai dalyvautų ginkluotoje kovoje arba konsultuodami veiktų trečiosios valstybės vardu, taip perduodami patariamajai konflikto pusei trečiosios valstybės rekomendacijas ir nurodymus. Tačiau, kadangi valstybės vengia tokio viešumo ir teikia paramą slaptai, tad tokie ekspertai ir patarėjai, siunčiami ne kaip trečiosios valstybės atstovai, o kaip privatūs asmenys, neatstovaujantys jokiai valstybei. Tad tokių asmenų buvimas ir jų teikiamos konsultacijos negali internacionalizuoti konflikto ir jis lieka netarptautiniu.

Materialinė pagalba, kokia svarbi ji bebūtų, taip pat negalima vertinti kaip pakankamą konflikto internacionalizavimo pagrindą, kadangi vien tik jos pagalba nepavyktų taip efektyviai paveikti remiamos

¹⁵⁴ Prosecutor v. Tadic, T-94-1-A, Judgement, 15 July 1999, para. 84;

¹⁵⁵ Pagal JT GA 1974 m. 3314 rezoliuciją, agresijos aktu yra laikomas valstybės ginkluotųjų pajėgų įsiveržimas į kitos valstybės teritoriją ar jos užpuolimas, taip pat valstybės ar jos vardu ginkluotų gaujų, grupių, nereguliarių pajėgų ar samdinių siuntimas. V. Vadapalas, Tarptautinė teisė: pagrindiniai dokumentai ir jurisprudencija. V., 2003. P. 55;

¹⁵⁶ Д. Г. Стюарт К единому определению вооруженного конфликта в международном гуманитарном праве: анализ интернационализованного вооруженного конфликта. С.150; http://www.sk-news.ru/mgp/doc/doc_06_02.pdf; prisijungimo laikas: 2007 – 09 – 19;

¹⁵⁷ Е.В.Саунина, Правовое регулирование вооруженных конфликтов. <http://www.unn.ru/rus/books/vestnik2/stat4.htm>; prisijungimo laikas: 2007 – 09 – 15;

pusės, kad būtų galima teigti, kad ji veikia trečiosios valstybės vardu. Vien tik materialinė pagalba negali būti remiamos netarptautinio ginkluoto šalies ginkluotųjų pajėgų egzistavimo pagrindas, ji tik yra tos visapusiškos paramos, kuri trečiajai valstybei leidžia efektyviai kontroliuoti remiamą konflikto pusę, sudedamoji dalis, kuri nors ir yra labai svarbi ir gali nulemti netarptautinio ginkluoto konflikto baigtį, visgi negali būti konflikto internacionalizavimo pagrindas.

Jeigu dėl pirmojo konflikto internacionalizavimo kriterijaus, išskirto D. Tadičiaus byloje, situacija kaip ir aiški, tai dėl antrojo, t.y. kada kai kurie iš netarptautinio ginkluoto konflikto dalyvių veikia trečiosios valstybės vardu, situacija nėra tokia aiški, ir kyla klausimas kokiais atvejais taip būna? THT yra naudojamos tokios savokos, kaip „efektyvi“ ir „bendroji“ kontrolė, kurios ir apibūdina tokias situacijas. Efektyvios kontrolės kriterijus buvo suformuluotas Nikaragva v. JAV byloje. Jis reiškia, kad vieną iš netarptautinio ginkluoto konflikto šalių yra tiek priklausoma nuo besikišančios į tokį konfliktą valstybės, kad ją galima tapatinti su tam tikra tos valstybės institucija, kuri veikia trečiosios valstybės vardu ir vykdo kiekvieną valstybės nurodymą.¹⁵⁸ Besikišanti valstybė kontroliuoja visus remiamos ginkluoto konflikto pusės ginkluotųjų pajėgų veiksmus ir duoda tiesioginius nurodymus, kuriuos pastaroji privalo vykdyti, tokiu būdu, už visus remiamos ir kontroliuojamos pusės veiksmus ginkluotame konflikte atsako trečioji valstybė. Bendrosios kontrolės kriterijus buvo suformuluota D. Tadičiaus byloje. Bendrosios kontrolės atveju, besikišančios valstybės parama tam tikrai netarptautinio ginkluoto konflikto šaliai turi būti visokeriopa, t.y. apimti ne tik materialinę pagalbą, ginklų tiekimą, karo konsultantų ir ekspertų siuntimą ir pan., o turi apimti visus elementus; tokiu būdu, tokia parama leidžia besikišančiai valstybei daryti įtaką remiamai konflikto pusei bei dalyvauti organizuojant, planuojant ir koordinuojant remiamos konflikto pusės ginkluotųjų pajėgų veiksmus, tačiau, kitaip nei efektyvios kontrolės atveju, valstybė neduoda konkrečių įsakymų ir nurodymų ir nevadovauja kiekvienai ginkluotai operacijai.¹⁵⁹ Nors šiuo atveju valstybė taip griežtai ir nekontroliuoja remiamos konflikto pusės veiksmų, tačiau ir šiuo atveju remiamoji pusė yra visiškai priklausoma nuo besikišančios valstybės, nes be jos paramos ji negalėtų egzistuoti, todėl galima teigti, kad ir veikia jos vardu. Tokiu būdu, jeigu į netarptautinį ginkluotą konfliktą įsikiša kita užsienio valstybė panaudodama savo ginkluotąsias pajėgas arba kai kurie iš netarptautinio ginkluoto konflikto dalyvių veikia besikišančios valstybės vardu, t.y. patenkinamas efektyviosios arba bendrosios kontrolės kriterijus, galima konstatuoti, kad netarptautinis ginkluotas konfliktas yra internacionalizuotas.

Doktrinoje nėra vieningos nuomonės dėl to, kokias pasekmes sukelia konflikto internacionalizavimas, ir kokios THT normos turi būti taikomos tokio konflikto atžvilgiu. Vieniems jis ir toliau lieka netarptautinis konfliktas, kitiems gi – tampa tarptautiniu. D. Tadičiaus byloje yra teigiama, kad priklausomai nuo aplinkybių ginkluotas konfliktas gali būti tuo pačiu metu ir tarptautinis ir netarptautinis.¹⁶⁰ Tokiu būdu, lieka neaišku, kokias THT normas reikėtų taikyti internacionalizuoto konflikto atžvilgiu. Jeigu egzistuoja du ginkluoti konfliktai tuo pačiu metu, reikėtų atskyrinėti jo tarptautinius ir netarptautinius elementus, ir kiekvienam elementui taikyti skirtingas THT normas, tačiau, vargu, ar praktikoje tai yra įmanoma, be to, toks ginkluoto

¹⁵⁸ Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America), Merits, ICJ Reports 1986, para. 109;

¹⁵⁹ Prosecutor v. Tadic, T-94-1-A, Judgement, 15 July 1999, para. 137;

¹⁶⁰ Ten pat, para. 84;

konflikto elementų atskyrimo procesas įneša dar daugiau painiavos ir neaiškumo. Prezimuojant, kad trečiosios valstybės įsiskisimas suteikia tarptautinį pobūdį ne visam netarptautiniam ginkluotam konfliktui, o tik atskiriems jo elementams, tenka visą konfliktą skaidyti į tokius elementus: ginkluota kova tarp teisėtos vyriausybės ir sukilėlių, tarp intervencinių pajėgų ir sukilėlių, tarp intervencinių pajėgų ir teisėtos vyriausybės, tarp skirtingų besikišančių valstybių pajėgų ir pan.; ir kiekvienai ginkluotai kovai tarp skirtingų subjektų taikyti skirtingas THT normas. Tokiu būdu, ginkluota kova tarp teisėtos vyriausybės ir sukilėlių ginkluotųjų pajėgų lieka netarptautiniu ginkluotu konfliktu, o ginkluota kova tarp besikišančios valstybės ir tos konflikto pusės, prieš kurią vedami ginkluoti veiksmai bus vertinama kaip tarptautinis ginkluotas konfliktas, ir jo atžvilgiu bus taikoma THT visa apimtimi.

Taip pat egzistuoja nuomonė, kad konflikto internacionalizacija nesuteikia tarptautinio pobūdžio visam ginkluotam konfliktui, o tik jo daliai, t.y. ginkluotam konfliktui tarp valstybių.¹⁶¹ Tokiu būdu, internacionalizuotame konflikte ginkluotas konfliktas, kurio dalyviai yra valstybės, yra tarptautinis ginkluotas konfliktas, o ginkluota valstybių kova prieš sukilėlius turi būti vertinama kaip netarptautinis ginkluotas konfliktas. Autoriaus nuomone, nesvarbu, kurią pusę palaiko trečioji valstybė, jos ir priešingos pusės tarpusavio ginkluota kova turi būti kvalifikuojama kaip tarptautinis ginkluotas konfliktas. Toks dirbtinis ginkluotų konfliktų atskyrimas gali sukelti absurdiškas pasekmes. Pavyzdžiui, kai užsienio valstybė okupuodama kitą valstybę ir sukurdama toje valstybėje marionetinę vyriausybę, kuria visapusiškai remia bei kontroliuoja, tokiu būdu gali paversti okupuotos valstybės tautos kovą prieš tokią marionetinę vyriausybę netarptautiniu ginkluotu konfliktu, nors iš tikrųjų tokia tautos kova su svetimšalių okupaciją turi būti kvalifikuota kaip tarptautinis ginkluotas konfliktas.¹⁶² Be to, tie patys veiksmai, tuo pat metu būtų ir leidžiami, ir draudžiami, priklausomai nuo to ar viena iš ginkluoto konflikto šalių yra užsienio valstybė. Pavyzdžiui, kombatantui būtų suteikiamas belaisvio statusas, jeigu jis buvo paimtas į nelaisvę besikišančios valstybės, bet tokio statuso neturėtų, jeigu būtų paimtas į nelaisvę valstybės, kurios pilietis jis yra.

Tokiu būdu, autorius nuomone, internacionalizuotame konflikte ginkluotų konfliktų atskyrimas sukelia daugiau painiavos, negu aiškumo, yra sunkiai įgyvendinamas bei nereikalingas, tad tikslingiau būtų teigti, kad konflikto internacionalizavimas apima visą ginkluotą konfliktą ir suteikia jam tarptautinį pobūdį. Taip yra todėl, kad besikišanti valstybė, atitinkdama efektyvios ar bendrosios kontrolės kriterijus (jau nekalbant apie jos ginkluotųjų pajėgų tiesioginį panaudojimą), tarsi susitapatina su remiama ir kontroliuojama netarptautinio ginkluoto konflikto puse (nesvarbu, ar tai teisėta vyriausybė ar sukilėliai), kuri tampa tik įrankiu trečiosios valstybės „rankose“, vykdančiu jos nurodymus, t.y. įgyvendinami trečiosios valstybės, o ne remiamos pusės tikslai. Remiamoji pusė jau nebegali vadintis savarankiška netarptautinio ginkluoto konflikto šalimi, nes be trečiosios valstybės paramos ji nebegalėtų egzistuoti. Tokiu būdu, internacionalizuotame konflikte trečioji valstybė, nors ir netiesiogiai užima remiamos konflikto šalies vietą, o kadangi ji yra užsienio valstybė, tai ir

---

¹⁶¹ C.Greenwood, International Humanitarian Law and the Tadic Case. <http://www.ejil.org/journal/Vol7/No2/art8-01.html#TopOfPage>; prisijungimo laikas: 2007 – 09 – 20;

¹⁶² Žr. 1 str. 4 p. 1949 m. Ženevos konvencijų Papildomas protokolas dėl tarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (I protokolas), 1977; Valstybės žinios, 2000, Nr.63;

ginkluota kova prieš vieną iš netarptautinio ginkluoto konflikto šalių turi būti laikoma tarptautiniu ginkluotu konfliktu.

Toks požiūris nėra naujas, ir dar 1972 m. TRKK buvo pateikęs reglamentą, kuriame buvo siūloma internacionalizuotų konfliktų atžvilgiu THT taikyti visa apimtimi,¹⁶³ tačiau toks pasiūlymas buvo atmestas. Galimybė taikyti THT normas visa apimtimi internacionalizuotuose konfliktuose yra irgi kritikuojama, kaip netinkama, nes yra teigiama, kad tokiu būdu bus skatinami sukilimai, valstybė nebegalės taikyti savo nacionalinės teisės sukilėlių atžvilgiu, kurie tuo tarpu, sieks trečiųjų valstybių paramos, kadangi tokiu būdu jie turės galimybę gauti belaisvio statusą ir pan.¹⁶⁴ Tačiau, autoriaus nuomone, toks THT normų taikymas yra vienintelė logiška ir teisinga išeitis, kuri padeda efektyviai apsaugoti internacionalizuotų konfliktų aukas bei padedantis išvengti painedantis ir sunkiai įgyvendinamo ginkluotų konfliktų atskyrimo ir sudėtingo atskirų THT normų taikymo tokioms internacionalizuoto konflikto dalims proceso. Taip pat, autoriaus nuomone, konflikto internacionalizavimas apima visą netarptautinį ginkluotą konfliktą, kuris tampa tarptautiniu ginkluotu konfliktu.

Pabaigai, norėčiau trumpai aptarti iki kokio momento internacionalizuotame konflikte THT normos bus taikomos visa apimtimi, kadangi šis klausimas yra labai diskutuotinas ir sukelia nemažai painiavos. 1949 m. Ženevos konvencijos dėl civilių apsaugos karo metu 6 str. teigiama, kad „Konvencija nebetaikoma visuotinai pasibaigus karinėms operacijoms.“¹⁶⁵ Tačiau, lieka neaišku, ar terminas „visuotinai pasibaigus karinėms operacijoms“ apima ir tolesnias disidentų kovas, kurios vyksta jau po to, kai trečioji valstybė jau pasitraukė iš internacionalizuoto konflikto, t.y. ar tokių disidentų kovų atžvilgiu THT ir toliau bus taikoma visa apimtimi? Jeigu plačiai interpretuoti šį terminą, tai THT normos yra taikomos kuo plačiau, t.y. net ir pasitraukus iš internacionalizuoto konflikto besikišančiai valstybei, THT visa apimtimi turi būti taikoma ir tolimesniam netarptautiniam ginkluotam konfliktui, t.y. tolimesniems disidentų kovoms, iki pat tokio konflikto pabaigos, t.y. kol visuotinai pasibaigus karinėms operacijoms. Toks platus interpretavimas reikštų, kad THT taikymas visa apimtimi nepasibaigia po tarptautinio pobūdžio ginkluotų veiksmų pabaigos, o toliau taikomas tokiems ginkluotiems konfliktams, kurie jau nebelaikomi tarptautiniais, t.y. THT galėtų būti taikoma net tokioms situacijoms, kurias neapima net Ženevos konvencijų bendrasis 3 str. (pavyzdžiui, atskiros teroristinės atakos, kurias vykdo kažkada trečiosios valstybės remiama disidentų grupė prieš teisėtą vyriausybę). Be to, toks platus THT taikymas gali trukti net kelerius metus po internacionalizuoto konflikto pabaigos. Taip pat tokia plati THT taikymo interpretacija neleistų atskirti naujų netarptautinių ginkluotų konfliktų nuo vis dar besitiesiančių, kurių atžvilgiu yra taikomos visos THT normos.

Taip pat Čelebiči ir Tadičiaus bylose buvo konstatuota, kad internacionalizuotas konfliktas vėl tampa netarptautiniu ginkluotu konfliktu, kai iš jo pasitraukia trečioji besikišanti valstybė,¹⁶⁶ t.y. internacionalizuotas konfliktas praranda savo tarptautinį pobūdį. Tai yra visai logiška, nes, jeigu užsienio valstybės įsikišimas

¹⁶³ International Committee of Red Cross, Report on the Work of the Conference of Government Experts, Geneva, 1972, Vol. I, para. 2.332;

¹⁶⁴ Д. Г. Стюарт К единому определению вооруженного конфликта в международном гуманитарном праве: анализ интернационализованного вооруженного конфликта. С.153, 169; http://www.sk-news.ru/mgp/doc/doc_06_02.pdf; prisijungimo laikas: 2007 – 09 – 19;

¹⁶⁵ 1949 m. Ženevos konvencija dėl civilių apsaugos karo metu, Valstybės žinios, 2000, Nr.63;

¹⁶⁶ Prosecutor v. Tadic, IT-94-1-T, Judgement, 7 May 1997, para. 607; Prosecutor v. Delalić et al., IT-96-21-T, Judgement, 16 November 1998, para. 215;

nulemė tai, kad iš netarptautinio ginkluoto konflikto tapo tarptautiniu, tai kodėl, trečiajai valstybei pasitraukus iš jo jis negalėtų vėl tapti netarptautiniu? Kadangi trečioji valstybė jau neberemia ir efektyviai nekontroliuoja nei vienos iš konflikto šalių, o jos ir be valstybės pagalbos sugeba egzistuoti ir toliau kovoti, tai, akivaizdu, kad jų jau nebegalima sieti su trečiaja valstybe, o reikia laikyti savarankiško netarptautinio ginkluoto konflikto šalimis, o tokio konflikto atžvilgiu, t.y. besitęsiančioms disidentų kovoms, turi būti taikomos THT normos, skirtos reguliuoti netarptautinius ginkluotus konfliktus, o ne visa apimtimi, kadangi tai jau ne internacionalizuotas konfliktas, ir tai reiškia, kad jau ir ne tarptautinis. Tokiu būdu, autoriaus nuomone, THT normų taikymas visa apimtimi baigiasi, pasibaigus tarptautinio pobūdžio karinėms operacijoms. Tačiau ir čia atsiranda tam tikra problema, t.y. daugumoje internacionalizuotų konfliktų nėra taip paprasta nustatyti, kada gi baigiasi tokio pobūdžio karinės operacijos, nes jokia taikos sutartis nėra pasirašinėjama, kadangi valstybės dalyvauja tokiose konfliktuose slapta. Kadangi nėra jokio oficialaus trečiosios valstybės pasitraukimo iš ginkluoto konflikto, tokių tarptautinio pobūdžio karinių operacijų pabaiga gali būti laikoma realių tarptautinio pobūdžio karo veiksmų pasibaigimo momentas.¹⁶⁷

Analizuodami internacionalizuotų konfliktų, kuriuos galima laikyti pagrindine šiuolaikinių ginkluotų konfliktų rūšimi, problemas dar karta įsitikiname, kad THT skirstymas į tarptautiniam ir netarptautiniam ginkluotam konfliktui taikomą teisę yra dirbtinai sukurtas bei pasenęs ir sukelia vien tik painias situacijas, kurias galima labai įvairiai interpretuoti, o nuo to ginkluotų konfliktų aukos nėra geriau apsaugomos, o juk tai ir turėtų būti pagrindinis THT uždavinys. Todėl, dar kartą pabrėžiu, kad reikalingas bendros visiems ginkluotiems konfliktams THT normų kūrimas. Tokiu būdu, nebeliks poreikio skirstyti ginkluotų konfliktų į netarptautinius ir tarptautinius, lengvai bus išsprendžiami painūs internacionalizuoto konflikto klausimai, kadangi visų ginkluotų konfliktų atžvilgiu bus taikomos tos pačios THT normos. Tam, be abejo, reikalingas ilgas ir sudėtingas THT normų taisymo ir unifیکavimo bei naujų THT normų kūrimo procesas, kadangi kai kurios Ženevos konvencijų nuostatos tiesiog negali būti taikomos netarptautinio ginkluoto konflikto metu. Taip pat reikalingas naujos ginkluoto konflikto apibrėžimo kūrimas, kuris apimtų netarptautinio ir tarptautinio ginkluoto konflikto bruožus, naujų reikalavimų jo atsiradimui nustatymas, kurie taip pat paliktų valstybėms teisę nacionalinės teisės normomis atstatyti valstybėje tvarką ir teisingumą, kai situacija valstybėje nebus vertinama kaip ginkluotas konfliktas. Toks bendrų visiems ginkluotiems konfliktams THT normų kūrimas padėtų efektyviau apsaugoti visų ginkluotų konfliktų aukas, taip pat jo dalyviams būtų suteikiamas kombatantų ir belaisvių statusas, tad sukilėliai jau nebebūtų suiteresuoti prašyti trečiųjų valstybių pagalbos, dėl ko, kaip jau buvo minėta, yra nuogastaujama internacionalizuotame konflikte.

3 Netarptautinio ginkluoto konflikto dalyviai ir jų teisinis statusas

3.1 Asmenys, aktyviai dalyvaujantys ginkluotame konflikte

Bet kokio ginkluoto konflikto konflikto dalyviai yra skirstomi į asmenis, aktyviai dalyvaujančius ginkluotame konflikte, ir asmenis, kurie jame tiesiogiai nedalyvauja, t.y. tokio konflikto aukos. Kaip jau yra

¹⁶⁷ I. Detter, *The Law of War*, Cambridge University Press, London, 2000. P. 344;

žinoma, priklausomai nuo to ar ginkluotas konfliktas yra tarptautinis ar ne, jo atžvilgiu yra taikomos skirtingos THT normos. Išanalizavus šias THT skirtingas sritis ir palyginus asmenų, tiesiogiai dalyvaujančius tarptautiniame ir netarptautiniame ginkluotuose konfliktuose, matome, koks didelis skirtumas yra tarp šių THT sričių, kadangi THT skirtingų ginkluotų konfliktų dalyviams nesuteikia vienodo ar net panašaus teisinio statuso. Tai atspindi tendenciją, kad netarptautiniai ginkluoti konfliktai vis dėlto yra laikomi valstybės vidaus reikalu, tokiu būdu ir jo dalyviai negali turėti tarptautinio teisinio statuso analogiško tarptautinio ginkluoto konflikto, kurio dalyvės yra suverenios valstybės, dalyviams. Tuo pačiu, valstybės linkusios neigti netarptautinio ginkluoto konflikto buvimą ir deda visas pastangas, kad tokio konflikto dalyviai neįgautų jokio tarptautinio statuso ir pripažinimo, todėl linkusios juos vadinti banditais, teroristais, sukilėliais ir pan., bet ne kombatantais, nes tokį tarptautinį teisinį statusą turi tarptautinio ginkluoto konflikto dalyviai. Tad, toks teisinių statusų neatitikimas, sukelia asmenų, aktyviai dalyvaujančių netarptautiniame ginkluotame konflikte (toliau visame darbe – disidentai), tam tikras teisinės padėties problemas, kurias yra būtina aptarti.

3.1.1 kombatanto ir karo belaisvio statuso taikymo problemos netarptautiniame ginkluotame konflikte

Disidentų teisinės padėties neaiškumas ir su juo susijusios problemos yra tiesiogiai susijusios su kombatanto statuso problemomis netarptautiniame ginkluotame konflikte. Kombatantais yra laikomi konflikto šalies visų rūšių reguliariųjų pajėgų nariai, turintys teisę tiesiogiai dalyvauti karo veiksmuose.¹⁶⁸ Kombatanto statusas yra suprantamas kaip teisių ir pareigų, kurios pagal tarptautinę teisę suteikiamos visiems aktyvių kovos veiksmų dalyviams ir kurias privalo gerbti visi kovojantieji, visuma.¹⁶⁹ Kombatanto statusas suteikia teisę kombatantams, kaip teisėtiems karo veiksmų dalyviams, naudoti jėgą, dėl to žūsta žmonės arba padaroma materialinė žala, ir nebūti asmeniškai atsakingiems už tokius veiksmus ar padarinius, išskyrus atvejus, kai jų veiksmai turi nusikalstamos veikos požymių.¹⁷⁰ Kitaip tariant, kombatanto veiksmai, tokie kaip, kitų kombatantų žudymas, loštinimas, karinių objektų naikinimas, laikomi teisėtais.

Tačiau taip yra tik tarptautinio ginkluoto konflikto metu, kadangi nei Ženevos konvencijų bendrasis 3 str., nei II protokolas nesuteikia disidentams kokio nors išskirtinio tarptautinio statuso. Nei Ženevos konvencijų benrajame 3 str., nei II protokole terminas „kombatantas“ nėra vartojamas, kalbant apie disidentus, nėra įtvirtinami jokie reikalavimai disidentų ginkluotųjų pajėgų nariams, siekiant apibūdinti juos kaip teisėtus ginkluotos kovos dalyvius ir tokiu būdu atskirti juos nuo kitų netarptautinio ginkluoto konflikto dalyvių, taip pat nėra įtvirtinamos karo veiksmuose dalyvaujančių asmenų apsaugos garantijos, analogiškos garantijoms, įtvirtintoms I protokolo 45 str. Tokiu būdu THT nesuteikia disidentams kombatanto statuso, t.y. jie nėra laikomi teisėtais ginkluoto konflikto dalyviais, turinčiais teisę aktyviai dalyvauti karo veiksmuose bei tapti teisėtais puolimo objektais, kas yra, autoriaus nuomone, didelis tiek Ženevos konvencijų, tiek II protokolo trūkumas.

¹⁶⁸ Žr. 43 str. 2 p. 1949 m. Ženevos konvencijų Papildomas protokolas dėl tarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (I protokolas), 1977; Valstybės žinios, 2000, Nr.63;

¹⁶⁹ Čiočys P.A. Tarptautinė humanitarinė teisė, - Vilnius, Generolo J. Žemaičio Lietuvos karo akademijos leidybos centras, 2002. P 85;

¹⁷⁰ Ten pat.

Tokia neapibrėžta disidentų padėtis bei savokų „civilis“ ir „kombatantas“ nebuvimas II protokole sukelia tam tikras problemas, t.y. tampa neaišku, kaip kvalifikuoti organizuotų ginkluotų grupių dalyvius ir kada jie yra laikomi puolimo objektais. Tampa neaišku, ar disidentai yra laikomi civiliais, praradusius II protokole įtvirtintas apsaugos garantijas ar jie yra laikomi teisėtais puolimo objektais, analogiškai kombatantams. Doktrinoje egzistuoja įvairios nuomonės dėl disidentų kvalifikavimo ir yra siūloma juos apibrėžti kaip:¹⁷¹

- tam tikrus asmenis, kurie nėra laikomi civiliais ir kuriuos visada galima laikyti teisėtais puolimo objektais (kombatanto tarptautiniame ginkluotame konflikte analogas);
- civilius gyventojus, kurie praranda II protokole įtvirtintas apsaugos garantijas dėl to, kad tampa organizuotos ginkluotos grupės nariais, ir dėl to gali būti laikomi puolimo objektais tol, kol tęsiasi ginkluotas konfliktas, nes buvimas tokios grupės nariu yra laikomas tiesioginiu dalyvavimu karo veiksmuose;
- civilius gyventojus, kurie ginkluoto konflikto metu praranda turimas apsaugos garantijas, dėl to ir tik tada, kai jų elgesys, o ne buvimas organizuotos ginkluotos grupės nariais, reiškia tiesioginį dalyvavimą karo veiksmuose, t.y. civilis pradeda aktyviais veiksmais dalyvauti karo veiksmuose prieš teisėtą vyriausybės ginkluotąsias pajėgas.

Tokiu būdu, disidentai yra laikomi teisėtu puolimo objektu ir pagal tiesioginį dalyvavimą karo veiksmuose jie yra atskiriami nuo civilių gyventojų, kurių puolimas yra draudžiamas II protokolo 13 str. Išeina taip, kad disidentai yra tarsi kombatanto analogas, tik be jokių apsaugos garantijų, t.y. jie nelaikomi teisėtais ginkluoto konflikto dalyviais, galinčiais dalyvauti karo veiksmuose ir naikinti prieš kombatantus, kadangi tokie jų veiksmai bus vertinami, kaip nusikaltimas pagal vaslybės, kurioje vyksta ginkluotas konfliktas nacionalinę teisę, bet patys yra laikomi puolimo objektais, t.y. jie žudyti teisėtai negali, tačiau juos – gali. Be to, kadangi THT nėra jokių reikalavimų disidentams kaip nors išsiskirti iš kitų ginkluoto konflikto dalyvių, jų atskyrimas nuo civilių gyventojų tampa dar sudėtingesnis, kadangi dažnai sukilėliai atrodo visai kaip ir civiliai, o veikia kaip disidentai. Tuo tarpu disidentams taip elgtis yra palanku, nes tokia maskuotė palengvina jų ginkluotą kovą, be to, kadangi vienaip ar kitaip jie nėra laikomi kombatantais ir toks reikalavimas jiems negalioja, nėra ir stimulo išsiskirti iš kitų konflikto dalyvių vien tik tam, kad juos būtų lengviau atpažinti ir sunaikinti.

Tokia disidentų teisinė padėtis egzistuoja todėl, kad valstybės kategoriškai atsisako pripažinti disidentus teisėtais ginkluotos kovos dalyviais, t.y. kombatantais. Todėl valstybės yra linkusios neigti netarptautinio ginkluoto konflikto buvimą jos teritorijoje, bet koks tarptautinės bendruomenės dėmesys tokiems konfliktams yra vertinams, kaip kišimasis į valstybės vidaus reikalus. Neigdamos ginkluoto konflikto buvimą, valstybės linkusios vadinti disidentus teroristais, banditais ir pan., tokiu būdu priešindamosios disidentų tarptautiniam pripažinimui ir THT normų taikymo jų atžvilgiu, taip yra stengiamasi išvengti THT normų taikymo tokių konfliktų atžvilgiu, taip pat bandoma įtikinti tarptautinę bendruomenę, kad THT normos negali būti taikomos šiuolaikinių konfliktų atžvilgiu¹⁷², taip, pavyzdžiui, kaip negali būti paprastas teroristas pripažintas kombatantu. Netarptautinio ginkluoto konflikto metu valstybės nepripažįsta disidentų teisės būti teisėtais ginkluotos kovos

¹⁷¹ Проблемы, возникающие при применении права прав человека к вооруженным конфликтам. Международный журнал Красного Креста. Декабрь 2005 г. http://www.library.cjes.ru/online/?a=con&b_id=750&c_id=10284; prisijungimo laikas: 2007 – 09 – 27;

¹⁷² Франсуаза Буше-Сонье, Война против терроризма и Гуманитарное право. <http://www.rpinw.spb.ru/article.php?id=221>; prisijungimo laikas: 2007 – 09 – 26;

dalyviais, teigdamas, kad jėgos naudojimo atskirų asmenų atžvilgiu monopolija priklauso tik valstybei, o kombatanto statusas suteiktų disidentams teisę naikinti jos karinius objektus ir žudyti ginkluotųjų pajėgų narius, ir tai nebūtų laikoma nusikaltimu, nebent būtų pažeistos THT normos. Tokiu būdu, yra kuriamos įvairios koncepcijos, kuriose teigiama, kad disidentai nieko bendro neturi su partizanais ir kitais kombatantais, o yra tik paprasti banditai ir teroristai, kurie kelia grėsmę valstybės suverenitetui ir nacionaliniam saugumui, ir todėl turi būti kuo skubiau ir efektyviau naikinami, tuo pagrindu yra kūriamos įvairios strategijos, efektyvūs kovos metodai ir optimalūs sprendimai, kurie padėtų juos kuo greičiau ir efektyviau izoliuoti ir sunaikinti.¹⁷³ Tokį valstybių požiūrį atsisipindi ir kai kurių autorių nuomonė, kad disidentai gali būti prilyginami tik samdiniams ar paprastiesiems nusikaltėliams, kurie vykdydami nusikaltimus, t.y. kovodami su teisėtą vyriausybę, negali pretenduoti į kombatanto statusą, nes tai reikštų kriminalinės veiklos įteisšinimą tarptautiniu mastu.¹⁷⁴ Toks valstybių požiūris į disidentus atsispindėjo ir THT normose, kuriose draudžiamas bet koks kišimasis į valstybės vidaus reikalus ir tokiu būdu apsaugomas valstybių suverenitetas (II protokolo 3 str.) ir teigiama, kad THT nuostatų taikymas nedarys įtakos juridiniam konflikto šalių statusui,¹⁷⁵ t.y. THT nuostatų taikymas nepakeis disidentų teisinio statuso ir jie negalės būti pripažinti kombatantais.

II protokole yra įtvirtinami aukšti reikalavimai ginkluotam konfliktui, kuriuos atitikęs, jis yra laikomas netarptautiniu ginkluotu konfliktu. Šie reikalavimai yra susiję su disidentais, kadangi reikalaujama, kad disidentai turėtų ginkluotąsias pajėgas, kurios paklusdamos atsakingai vadovybei, vykdo tokią valstybės teritorijos dalies kontrolę, kuri leidžia joms įgyvendinti nenutrūkstamus ir suderintus karo veiksmus bei taikyti II protokolą.¹⁷⁶ Tokie reikalavimai, kaip jau buvo minėta anksčiau, yra gana aukšti ir gali būti prilyginami net tarptautiniam ginkluotam konfliktui keliamiems reikalavimams. Iš tikrųjų, analizuodami THT normas, skirtas tarptautiniams ginkluotiems konfliktams, randame, kad prie teisėtų kombatantų kategorijos yra priskiriamos tokios ginkluotos grupės, kurioms keliami panašūs į II protokole įtvirtintus reikalavimai, t.y. prie kombatantų kategorijos yra priskiriami „kitų savigynos ir savanorių būrių nariai, įskaitant įeinančius į organizuoto pasipriešinimo judėjimus, priklausančius konflikto šaliai ir veikiančius tiek savo teritorijoje, tiek ir už jos ribų, net kai ši teritorija okupuota, jeigu tokie savigynos arba savanorių būriai, [...] atitinka šiuos reikalavimus: a) turi atsakingą už savo pavaldinius vadą; b) turi sutartinį skiriamąjį, gerai matomą iš toli ženklą; c) atvirai nešioja ginklus; d) vykdo savo operacijas laikydamiesi karo įstatymų ir papročių“.¹⁷⁷ Taip pat pastebime, kad prie kombatantų kategorijos tarptautinio ginkluoto konflikto metu yra priskiriamos ir tokios, kurioms keliami reikalavimai yra žymiai mažesni už tuos, kurie keliami disidentams netarptautinio ginkluoto konflikto metu, o t.y. „neokupuotos šalies gyventojai, kurie priešui artėjant stichiškai griebiasi ginklų, kad pasipriešintų įsiveržusioms pajėgoms, nespėję susijungti į reguliariusius ginkluotuosius būrius, jeigu atvirai nešioja ginklus ir laikosi karo įstatymų ir papročių“.¹⁷⁸ Taip pat, verta pabrėžti, kad partizanai, t.y. nacionalinio išsivadavimo

¹⁷³ Žr. plačiau И.Воробьев. Концепция противоповстанческой борьбы. http://www.nasledie.ru/oboz/N01_00/01_08.HTM; prisijungimo laikas: 2007 – 09 – 26;

¹⁷⁴ С. Л. Рогожин, Социологический анализ международного гуманитарного права. <http://auditorium.ru/books/723/20.htm>; prisijungimo laikas: 2007 – 09 – 27;

¹⁷⁵ Žr. 3 str. 1949 m. Ženevos konvencija dėl civilių apsaugos karo metu, Valstybės žinios, 2000, Nr.63;

¹⁷⁶ Žr. 1 str. 1949 m. Ženevos konvencijų Papildomas protokolai dėl netarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (II protokolas), 1977m. //Valstybės žinios, 2000, Nr.63;

¹⁷⁷ Žr. 4 str. 1949 m. Ženevos konvencija dėl elgesio su karo belaisviais, Valstybės žinios, 2000, Nr.63;

¹⁷⁸ Ten pat.

judėjimo, kovojančių su kolonijine valdžia ir svetimšalių okupacija, dalyviai, taip pat yra laikomi kombatantais, jeigu jie atitinka Ženevos konvencijos dėl elgesio su karo belaisviais (toliau visame darbe – III Ženevos konvencija) 4 ir I protokolo 44 straipsniuose nurodytus reikalavimus, kadangi tokia jų kova I protokole yra apibrėžiama, kaip tarptautinis ginkluotas konfliktas. Kaip matome, labai panašios ginkluotos grupės ar net tokios, kurioms keliami net žemesni reikalavimai negu disidentams, tarptautinio ginkluoto konflikto metu yra priskiriamos kombatantų kategorijai, tuo tarpu, disidentai net ir atitikę visus keliamus reikalavimus, keliamus III Ženevos konvencijoje, kombatantais nėra ir nebus laikomi. Taip yra todėl, kad tarptautiniame ginkluotame konflikte dalyvauja dvi suverenios valstybės, o netarptautiniame konflikte valstybė yra tik viena šio konflikto pusė. Tokiu būdu mes matome koks skirtingas tarptautinės bendruomenės požiūris į šiuos ginkluotus konfliktus ir jų dalyvius bei jų teisinę padėtį, ir kaip skiriasi THT normų, skirtų skirtingiems ginkluotiems konfliktams, turinys.

Kadangi disidentai nėra laikomi teisėtais ginkluotos kovos dalyviais, tai jų veiksmai netarptautinio ginkluoto konflikto metu yra laikomi nusikaltimais pagal valstybės, kurioje vyksta ginkluotas konfliktas, nacionalinę teisę, t.y. disidentai yra teisiami vien už jų dalyvavimą ginkluotame konflikte.¹⁷⁹ Išeina taip, kad, jeigu kombatantas nužudo disidentą, tai už tokius veiksmus asmeniškai neatsako, o, jeigu disidentas nužudo kombatantą, tai yra kaltinamas žmogžudyste. Tarptautinio ginkluoto konflikto metu kombatantai yra apsaugoti nuo baudžiamojo persekiojimo, nes jie nėra asmeniškai atsakingi už savo veiksmus ir šių veiksmų padarinius, nebent savo veiksmais jie pažeidė THT normas. Tačiau ir šių normų pažeidimas neatima iš kombatanto teisės būti kombatantu.¹⁸⁰ Taip pat, patekę į priešų nelaisvę, kombatantai yra laikomi karo belaisviais, turinčius visas III Ženevos konvencijoje teises bei apsaugos garantijas, ir kuriuos privaloma gerbti ir elgtis humaniškai, o už elgesį su jais atsako laikanti belaisvių valstybė. Esančius karo nelaisvėje kombatantus negalima teisti už jų veiksmus, padarytus ginkluoto konflikto metu, nes yra laikoma, kad “karo belaisvis – tai ne nusikaltėlis, o karys, atliekantis savo pareigą”¹⁸¹

Pasibaigus tarptautiniam ginkluotam konfliktui kombatantai, esantys karo nelaisvėje, nedelsiant paleidžiami ir repatrijuojami,¹⁸² t.y. paleidžiami ir gali grįžti prie normalaus gyvenimo, kurį gyveno prieš prasidedant tarptautiniam ginkluotam konfliktui.

THT normų, skirtų netarptautiniams ginkluotiems konfliktams, analizė leidžia daryti išvadą, kad disidentai nėra laikomi ir karo belaisviais, kadangi nei Ženevos konvencijos bendrasis 3 str., nei II protokolas nenumato disidentams kokio nors teisinio statuso patekimo į nelaisvę atveju, ir sąvoka „karo belaisvis“ nėra juose vartojama. Toks karo belaisvio statuso nesuteikimas disidentams yra iš dalies suprantamas, nes šis statusas yra glaudžiai susijęs su kombatanto statusu, kurio disidentai neturi, tad ir negali tikėtis būti pripažinti ir karo belaisviais. II protokolo 5 str. apsiriboja tik humaniško elgesio garantijomis, kurios garantuojamos bet kuriam

¹⁷⁹ Как применяется международное гуманитарное право в контексте терроризма?

<http://www.icrc.org/web/rus/site/erus0.nsf/html/6ERBD5>; prisijungimo laikas: 2007 – 09 – 27;

¹⁸⁰ Žr. 44 str. 2 p. 1949 m. Ženevos konvencijų Papildomas protokolai dėl tarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (I protokolas), 1977; Valstybės žinios, 2000, Nr.63;

¹⁸¹ Čiočys P.A. Tarptautinė humanitarinė teisė, - Vilnius, Generolo J. Žemaičio Lietuvos karo akademijos leidybos centras, 2002. P 151;

¹⁸² Žr. 118 str. 1949 m. Ženevos konvencija dėl elgesio su karo belaisviais, Valstybės žinios, 2000, Nr.63;

asmeniui, netekusiam laisvės dėl priežasčių, susijusių su ginkluotu konfliktu.¹⁸³ Šios garantijos negali būti lyginamos su karo belaisvių III Ženevos konvencijos numatytomis garantijomis, kadangi karo belaisvių garantijos yra žymiai platesnės ir apima: teises apklausos metu, belaisvių nuosavybės, darbo, finansinių išteklių reguliavimo klausimus, garantijas, susijusias su sveikatos apsauga, maitinimu, religinėmis apeigomis, teises rinkti savo atstovus ir teikti skudus bei pasiūlymus, numatyta drausminių nuobaudų sistema ir kita. Visos šios garantijos nėra numatytos II protokole, o tik 6 str. yra numatytos teisinės garantijos, skirtos disidentams, kadangi 6str. „taikomas persekioti ir bausti už baudžiamuosius nusikaltimus, susijusius su ginkluotu konfliktu“¹⁸⁴, o t.y. jis taikomas disidentams, kadangi, priešingai nei kombatantai, jie nėra laikomi kariais, o valstybių nacionalinės teisės požiūriu yra laikomi paprastais nusikaltėliais, o jų ginkluota kova – nusikaltimu. Tad II protokolo 6 str. ribose valstybė gali persekioti ir bausti disidentus pagal savo baudžiamąją teisę už jų dalyvavimą netarptautiniame ginkluotame konflikte. Valstybės gali skirti disidentams griežčiausias bausmes, numatytas jos baudžiamojoje teisėje ir II protokolas negali tam sutrukdyti. Taip, pavyzdžiui, II protokolas draudžia disidentu, patekusio į nelaisvę, kankinimą, tačiau neapsaugo jo nuo mirties bausmės pagal nacionalinę valstybės teisę už valstybės išdavystę. Visi disidentų reikalavimai, kad su jais būtų elgiamasi, kaip su karo belaisviais ir, kad jie negali būti asmeniškai atsakingi už savo veiksmus, kadangi vykdė vado įsakymus, liks neišgirsti. Pagal LR baudžiamąjį kodeksą disidentai irgi gali būti baudžiami už valstybės išdavystę (117 str.), valstybės perversmą (114 str.), už antikonstitucinių grupių ar organizacijų kūrimą ir dalyvavimą jos veikloje (121 str.)¹⁸⁵ ir pan. Būtina pabrėžti, kad disidentai, dalyvaudami netarptautiniame ginkluotame konflikte, privalo laikytis ir THT normų, kurių pažeidimas bus kvalifikuojamas, kaip karo nusikaltimas, už kurių padarymą disidentai turi būti teisiami. Tokiu būdu, disidentams yra taikoma tarsi dviguba atsakomybė, pirma, jie yra atsakingi pagal nacionalinę teisę vien už dalyvavimą ginkluotame konflikte, o, jeigu jie pažeis THT normas, bus atsakingi ir pagal tarptautinę teisę. Priešingai nei kombatantams, pasibaigus karo veiksmams, disidentai nėra nedelsiant paleidžiami ir repatrijuojami, kadangi jie bus teisiami už dalyvavimą ginkluotame konflikte. Tačiau II protokolo 6 str. 5 p. ragina valdžios institucijas stengtis kaip galima plačiau taikyti amnestiją asmenims, dalyvavusiems ginkluotame konflikte, nors atsižvelgti į tokį raginimą ar ne, sprendžia pati valstybė, kadangi ši nuostata jos neįpareigoja taikyti amnestiją visų disidentų atžvilgiu.

Pabaigai norėčiau pabrėžti, kad disidentai privalo laikytis ir sugebėti taikyti II protokolą, kas yra numatyta II protokolo 1 str., tačiau toks jo laikymasis nekeičia juridinio disidentų statuso, t.y. jie ir toliau nebus laikomi kombatantais ir karo belaisviais, todėl, jeigu THT normų laikymasis neužtikrina disidentams jokio tarptautinio statuso ir pripažinimo, jiems nelieka jokio stimulo jų laikytis.¹⁸⁶ Ir, iš tikrųjų, kam laikytis kažkokių tarptautinių teisės normų, jeigu padėtis vis tiek nepasikeis ir disidentai taip ir liks nusikaltėliais? Taip pat, kam laikytis II protokolo, jeigu jis, iš esmės, yra skirtas apsaugoti asmenis, kurie dėl tam tikrų priežasčių nebedalyvauja ginkluotame konflikte, o ne pačius disidentus? Iš tikrųjų, II protokole tik draudimas duoti

¹⁸³ 1949 m. Ženevos konvencijų Papildomas protokolas dėl netarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (II protokolas), 1977m. //Valstybės žinios, 2000. Nr.63;

¹⁸⁴ Ten pat.

¹⁸⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas// Valstybės žinios, 2000, Nr.89-2741;

¹⁸⁶ W. Solf. Problems with the application of norms governing interstate armed conflict to non-international armed conflict. Georgia Journal of International and Comparative Law, Vol. 13, 1983, P. 292;

įsakymą nepalikti nei vieno gyvo apsaugo disidentus, t.y. aktyviai dalyvaujančius ginkluotoje kovoje, visi kiti gi straipsniai skirti apsaugoti asmenis, kurie jau nedalyvauja ginkluotame konflikte. Tokį teiginį patvirtina ir II protokolo 13 str., kuris teigia, kad civiliai naudojami teikiama apsauga tol, kol jie tiesiogiai nedalyvauja karo veiksmuose,¹⁸⁷ t.y. II protokolo teikiama apsauga nėra skirta aktyviai dalyvaujantiems karo veiksmuose. Tokiu būdu disidentai gali būti paskatinami ignoruoti THT normas ir kovoti savo būdais, kurie yra draudžiami THT, t.y. kaip atsakomosios priemonės gali būti naudojami teroristiniai aktai, nebus imama jokių belaisvių, disidentai niekaip neišsiskirs iš civilių, bus naudojami draudžiamieji ginklai ir kovos metodai, apimantys ir puolimus prieš civilius. Ir disidentams gali būti visai nesvarbu, kad tokie veiksmai yra laikomi tarptautiniais nusikaltimais, juk, vienaip ar kitaip, jie jau yra laikomi nusikaltėliais pagal valstybės, kurioje vyksta ginkluotas konfliktas, nacionalinę teisę nuo pat konflikto pradžios, tačiau tokiais kariavimo metodais jie gali greičiau ir efektyviau pasiekti norimo rezultato. Tačiau, siekiant užtikrinti kuo didesnę netarptautinio ginkluoto konflikto aukų apsaugą, yra būtina, kad disidentai laikytųsi bei taikytų II protokolo nuostatas, nes tik jie gali apsaugoti konflikto aukas, kurios gyvena jų kontroliuojamoje valstybės teritorijoje. Todėl doktrinoje egzistuoja pasiūlymas suteikti disidentams imunitetą nuo baudžiamojo persekiojimo vien už jų dalyvavimą netarptautiniame ginkluotame konflikte, toks imunitetas galėtų būti suteikiamas disidentams, kurie laikosi THT normų, nes jų pažeidimas būtų kvalifikuojamas, kaip nusikaltimas, už kurį disidentas turi būti teisiamas.¹⁸⁸

Apibendrinus, galima teigti, kad ginkluotų konfliktų dalyvių teisinės padėties skirtumai slypi ginkluotų konfliktų skirstyme į tarptautinius ir netarptautinius, o pastarojo atžvilgiu yra taikomos žymiai siauresnė THT normų dalis, negu tarptautiniams ginkluotiems konfliktams. Kaip jau buvo anksčiau minėta, toks ginkluotų konfliktų skirstymas yra nenatūralus ir galintis egzistuoti tik teorijoje, nes yra nepritaikytas prie šiuolaikinių ginkluotų konfliktų, kurių atžvilgiu, ir būtent dėl šios priežasties, THT normos negali būti taikomos. Autoriaus nuomone, tokia disidentų teisinę padėtis turi būti keičiama, nes jie negali būti laikomi tiesiog nusikaltėliais, jeigu atitinka visus II protokolo reikalavimus, nes kam tada jie yra sukurti? Disidentų ginkluotą kovą galima prilyginti partizanų kovoms, tik kovojama ne prieš užsienio valstybę, o prieš savo valstybės vyriausybę, ypač, kai tai yra kova su autoritariniu režimu valdoma valstybės vyriausybe, kuri engia savo piliečius ir pažeidinėja jų teises, ir kurią dauguma valstybės gyventojų, kurie palaiko disidentų ginkluotą kovą, laiko neteisėta. Juk II protokolas yra taikomas tik aukšto intensyvumo netarptautiniams ginkluotiems konfliktams, ir į jo taikymo sritį nepatenka tokie reiškiniai, kaip banditizmas ir terorizmas, tokiu būdu, jeigu disidentai atitinka šiuos aukštus reikalavimus, kodėl jiems negali būti suteiktas atitinkamas tarptautinis statusas? Autoriaus nuomone, disidentams turi būti suteikiamas kombatanto ir karo belaisvio statusai, nors THT to ir nepripažįsta, o disidentai, kurie pažeidžia THT normas, analogiškai, kaip ir tarptautinio ginkluoto konflikto dalyviai, neprarastų kombatanto statuso, tačiau būtų teisiami už šiuos pažeidimus. Toks ginkluotų konfliktų dalyvių teisinių statusų suvienodinimas būtų įmanomas, jeigu visiems ginkluotiems konfliktams būtų taikomos

---

¹⁸⁷ 1949 m. Ženevos konvencijų Papildomas protokolas dėl netarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (II protokolas), 1977m. //Valstybės žinios, 2000. Nr.63;

¹⁸⁸ Добиваясь более строгого соблюдения международного гуманитарного права.

<http://www.icrc.org/web/rus/siterus0.nsf/iwpList94/16275850B37B6219C3256F4E002F5CDE>; prisijungimo laikas: 2007 – 09 – 27;

vienodos THT normos. Tai dar kartą patvirtina teiginį, kad THT normos yra pasenusios ir yra reikalingas naujų THT normų, bendrų visiems ginkluotiems konfliktams, kūrimas.

3.2 Netarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsauga

*“Jeigu žmonės nesiliaus kariavę,
tai karas sunaikins pačią žmoniją.”
Dž. Kenedis*

XX a. viduryje valstybės, pripažindamos, kad žmogaus teisės bei jų apsauga tampa pagrindiniu civilizuoto pasaulio prioritetu, sutiko apriboti savo suverenitetą ir leisti tarptautinei bendruomenei apsaugoti žmogaus teises tarptautinės teisės normomis. Buvo priimti tarptautiniai teisės aktai, kurie įtvirtina pagrindines žmogaus teises bei sukurias šių teisių apsaugos garantijų sistemą, taip pat buvo sukurti šių teisių apsaugos tarptautiniai mechanizmai.¹⁸⁹ Taip pat buvo atkreiptas dėmesys į netarptautinius ginkluotus konfliktus, kadangi buvo suvokta, kad jokiais THT normomis nevaržoma ginkluota prievarta valstybės viduje nusineša dar daugiau nekaltų jos gyventojų gyvybių bei sukelia tokias pačias konflikto aukų kančias kaip ir tarptautiniame ginkluotame konflikte. Piliietinis karas Ispanijoje (1936 - 1939 m.) parodė pasauliui, kokie žiaurūs ir negailestingi gali būti tokie konfliktai ir, kad netarptautinio ginkluoto konflikto kariaujančių pusių kariavimo metodai yra paremti pykčiu ir neapykanta. Tai gali patvirtinti imperatoriaus A. Vitelijaus teiginys: „Priešo lavonas visada gerai kvepia, ypač, jeigu tai tautiečio lavonas.“¹⁹⁰ Į netarptautinį ginkluotą konfliktą plačiai įtraukiami civiliai gyventojai, kurie sudaro apie 80% visų šio konflikto aukų.¹⁹¹ Būtent jie, o ne tiesiogiai dalyvaujantys karo veiksmuose, labiausiai nukenčia nuo šių ginkluotų konfliktų. Civilių aukų skaičius didėja su kiekvienais metais, kadangi nei vienas vidinis konfliktas neapseina be nekaltų civilių kankinimo ir žudymo, jie tampa tiesioginiais taikniais ginkluotu būdu sprendžiant etnines, religines, politines bei ekonomines problemas, toks sistemingas civilių žudymas, prievartavimas ir priverstinio jų perkėlimas tampa įprastu kovos vedimo metodu, siekiant kuo greitesnės priešų kapituliacijos.¹⁹² Netarptautinio ginkluoto konflikto metu civiliai susilieja su disidentais, kurie gyvena jų namuose, ima juos ikaitais bei naudoja juos, kaip „gyvuosius skydus“ siekiant apsaugoti nuo priešų atakų; neapsaugoti net vaikai, kurių per pastarąjį dešimtmetį buvo nužudyta apie 2 mln.¹⁹³ Netarptautinių ginkluotų konfliktų skiriamieji bruožai yra etniniai valymai, plėšimai, mirties baudos, išprievartavimai, neteisėta prekyba ginklais, terorizmas bei THT normų ignoravimas ir sistemingas jų pažeidimas. Visos šios priežastys paskatino tarptautinę bendruomenę atsižvelgti į opią netarptautinio ginkluoto konflikto problemą bei užtikrinti bent minimalias šio konflikto aukų apsaugos garantijas.

Netarptautinio ginkluoto konflikto aukų apsaugai yra skirtos šios THT normos:

¹⁸⁹ Buvo priimti: 1948 m. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija, 1966 m. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas, 1966 m. Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas, 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija ir kt.;

¹⁹⁰ Жан Пикте. Развитие и принципы международного гуманитарного права. МККК, М., 1994 г., с. 58;

¹⁹¹ Проблемы защиты гражданского населения в условиях вооруженных конфликтов.

<http://www.kavkazimage.com/modules/news/article.php?storyid=76>; prisijungimo laikas: 2007 – 09 – 28;

¹⁹² ООН и защита гражданских лиц в вооруженном конфликте. <http://www.un.org/russian/hr/civilians/index.html>ж prisijungimo laikas: 2007 – 09 – 28;

¹⁹³ Ten pat.

- Ženevos konvencijų bendrasis 3 str.;
- II protokolas;
- tarptautinė paprotinė teisė, kuri užpildo spragas tose srityse, kurios nėra sureguliuotos ar tik iš dalies sureguliuotos Ženevos konvencijų bendruoju 3 str. ar II protokolu, kaip, pavyzdžiui, ginkluotos kovos vedimo taisyklės;
- specialūs susitarimai tarp ginkluoto konflikto šalių, kuriuos numato Ženevos konvencijų bendrasis 3 str., ir kurie sudaromi, siekiant įgyvendinti kitas Ženevos konvencijų nuostatas;

3.2.1 civilių gyventojų apsauga

„Šiuolaikinių nežmoniškų konfliktų aukos yra ne tik anoniminės, bet ir, tiesiogine ta žodžio prasme, nesuskaičiuojamos.“¹⁹⁴
K. Annanas

Kadangi nuo netarptautinių ginkluotų konfliktų labiausiai nukenčia civiliai gyventojai, II protokolo kūrėjai atkreipė į tai dėmesį ir skyrė jiems ypatingas apsaugos garantijas. Tai yra didelė pažanga nuo 1949 m. Ženevos konvencijų laikų ir yra didelis II protokolo privalumas. Svarbiausias II protokole yra 13 str., kuriame civiliams suteikiama bendroji apsauga bei tiesiogiai įtvirtinamas draudimas laikyti juos puolimo objektais, taip pat draudžiami bet kokie smurto veiksmai bei grasinimas smurtu jų atžvilgiu¹⁹⁵, t.y. įtvirtinama taikių gyventojų apsauga nuo tiesioginės karinės prievartos. Tačiau šioje vietoje mes iš karto susiduriame su tam tikrais neaiškumais, kurie kyla dėl civilių apibrėžimo nebuvimo. Kalbant apie Ženevos konvencijų bendrąjį 3 str., tai jame nėra tiesioginio teiginio, įvardijančio civilius gyventojus kaip teiktinos apsaugos objektą, taip pat nėra ir draudimo pulti tokius gyventojus. II protokole terminas „civiliai“ yra vartojamas, tačiau nepaaiškinama, kokie asmenys yra laikomi civiliais, taip pat nėra įtvirtinta jokių kriterijų, kuriais remiantis asmuo būtų priskiriamas civiliams gyventojams. Toks civilių apibrėžimo bei kriterijų buvimas yra labai svarbus, siekiant efektyvios ginkluoto konflikto aukų apsaugos, įgyvendinant civilių gyventojų bei objektų atskyrimo nuo kombatantų bei karinių objektų principą. Ypač civilių gyventojų atskyrimas nuo kombatantų yra svarbus netarptautiniame ginkluotame konflikte, nes dauguma tokių konfliktų vyksta ne pagal klasikinio karo taisyklės, kur reguliariosios ginkluotos pajėgos aiškiai skiriasi nuo civilių gyventojų savo uniforma ir strategija, o pagrįsti mobilumu, netikėtais veiksmais ir maskavimusi.¹⁹⁶ Taip pat, kaip jau buvo minėta 3.1.1 darbo skyriuje, II protokole disidentams kombatanto statusas nėra suteikiamas, taip pat nėra jokių kriterijų, kuriais remiantys juos būtų galima atskirti nuo civilių, todėl civiliai ir disidentai tarsi susilieja ir tampa neaišku, kurie yra laikomi puolimo objektais, o kurie turi būti apsaugomi nuo tokių puolimų.

¹⁹⁴ ООН и защита гражданских лиц в вооруженном конфликте. <http://www.un.org/russian/hr/civilians/index.html>ж prisijungimo laikas: 2007 – 09 – 28;

¹⁹⁵ 1949 m. Ženevos konvencijų Papildomas protokolas dėl netarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (II protokolas), 1977m. //Valstybės žinios, 2000, Nr.63;

¹⁹⁶ Čiočys P.A. Tarptautinė humanitarinė teisė, - Vilnius, Generolo J. Žemaičio Lietuvos karo akademijos leidybos centras, 2002. P 182;

Šias II protokolo spragas užpildo THT normos, skirtos tarptautiniams ginkluotiems konfliktams, kurios turi būti taikomos ir netarptautinio ginkluoto konflikto metu.¹⁹⁷ Taip, pagal I protokolo 50 str. civilis yra bet kuris asmuo, nepriklausantis ginkluotosioms pajėgoms ir kitoms asmenų, kurie turi teisę dalyvauti karo veiksmuose, kategorijoms ir negalintis turėti belaisvio statuso; taip pat teigiama, kad civiliams gyventojams priskiriami visi civiliai asmenys.¹⁹⁸ Taip pat turi būti perimama I protokole įtvirtinta prezumpcija, kad asmuo yra laikomas civiliu, kai kyla abejonių dėl jo teisinio statuso, kas yra labai svarbu, apsaugant civilius netarptautiniame ginkluotame konflikte, nes jo metu, kaip jau buvo minėta, disidentų ir civilių atskyrimo problema yra ypač aktuali. Netarptautiniam ginkluotam konfliktui yra labai svarbus I protokolo 50 str. 3p., teigiantis, kad „paskirų asmenų, nelaikomų civiliais, buvimas tarp civilių gyventojų netrukdo pastarųjų laikyti civiliais gyventojais“,¹⁹⁹ tai reikštų, kad esant keliems disidentams civilių gyventojų tarpe, jie nepraranda savo apsaugos ir negali būti puolami, remiantis vien šiuo faktu. Be abejo, jeigu tarp jų yra ištiesi kariniai daliniai, jie praranda teisę būti saugomi, nes šiuo pagrindu būtų galima konstatuoti, kad jų elgesys reiškia tiesioginį dalyvavimą karo veiksmuose, o tokie asmenys netenka II protokolo apsaugos pagal 13 str. 3 p., nes yra laikomi disidentais. Taigi, užpildžius II protokolo spragas, galima teigti, pagal II protokolą civiliai gyventojai, t.y. asmenys, nepriklausantys ginkluotosioms pajėgoms ir kitoms asmenų, kurie turi teisę dalyvauti karo veiksmuose, kategorijoms bei tiesiogiai nedalyvaujantys karo veiksmuose neturi tapti puolimo objektu.

Atrodo keista, tačiau II protokolas draudžia pulti tik civilius gyventojus, tačiau tiesioginio draudimo laikyti puolimo objektais civilinius objektus jame neberandame, nėra ir civilinių bei karinių objektų apibrėžimų. Tačiau, akivaizdu, kad, jeigu tokia apsauga yra skirta civiliams, tai ji turi būti skirta ir civiliniams objektams. Tokiu būdu, užpildant šias II protokolo spragas, yra taikomos THT normos, skirtos tarptautiniams ginkluotiems konfliktams.²⁰⁰ Pirmiausia, civiliniai objektai turi būti suprantami, kaip visi objektai, kurie nėra kariniai objektai ir, kurie negali tapti puolimų objektais; tuo tarpu puolami tik kariniai objektai, kuriais laikomi tie, kurie dėl savo pobūdžio, vietos, paskirties ar panaudojimo efektyviai padeda karo veiksmams ir kurių visiškas ar dalinis sugriovimas, paėmimas ar neutralizavimas tuometinėmis aplinkybėmis suteikia aiškų karinį pranašumą.²⁰¹ Be to II protokole nėra draudimo taikyti represalijas, t.y. atsakomasias prievartos priemones, kurių imasi viena iš konflikto pusių siekdama nutraukti kitos šalies neteisėtus veiksmus, civilių ir civilinių objektų atžvilgiu. Tokiu būdu, užpildant II protokolo spragas THT normomis, skirtomis tarptautiniams ginkluotiems konfliktams, galima konstatuoti, kad II protokolas, įgyvendindamas civilių ir karinių objektų atskyrimo principą, draudžia laikyti civilius gyventojus ir civilinius objektus puolimo objektais.

Tačiau tiek tarptautiniame, tiek netarptautiniame ginkluotame konflikte civiliai ir civiliniai objektai atakos metu gali patirti tam tikrų nuostolių, kurie yra tiesiogiai susiję su proporcingumo principu, kuris tam tikrais

¹⁹⁷ Исследование об обычном международном гуманитарном праве: лучше понимать и полнее соблюдать нормы права во время вооруженного конфликта. P. 32;

[http://www.icrc.org/web/rus/siterus0.nsf/htmlall/6VKKBP/\\$FILE/Offprint_from_IRRC_857.pdf](http://www.icrc.org/web/rus/siterus0.nsf/htmlall/6VKKBP/$FILE/Offprint_from_IRRC_857.pdf); prisijungimo laikas: 2007 – 10 – 05;

¹⁹⁸ 1949 m. Ženevos konvencijų Papildomas protokolas dėl tarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (I protokolas), 1977;

Valstybės žinios, 2000, Nr.63;

¹⁹⁹ Ten pat.

²⁰⁰ Исследование об обычном международном гуманитарном праве: лучше понимать и полнее соблюдать нормы права во время вооруженного конфликта. P. 33;

[http://www.icrc.org/web/rus/siterus0.nsf/htmlall/6VKKBP/\\$FILE/Offprint_from_IRRC_857.pdf](http://www.icrc.org/web/rus/siterus0.nsf/htmlall/6VKKBP/$FILE/Offprint_from_IRRC_857.pdf); prisijungimo laikas: 2007 – 10 – 05;

²⁰¹ Žr. 52 str. 1949 m. Ženevos konvencijų Papildomas protokolas dėl tarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (I protokolas), 1977; Valstybės žinios, 2000, Nr.63;

atvejais pateisina civilių gyventojų nuostolius puolimo metu, jeigu tie nuostoliai yra nežymūs, palyginus su visos karinės operacijos siekiamu tikslu ar rezultatu t.y. atsitiktinė žala yra proporcinga planuojamai karinei naudai; tačiau puolimas yra draudžiamas, jeigu civilių nuostoliai bus per dideli siekiamo rezultato atžvilgiu.²⁰²

II protokolo 14 str., kuris yra I protokolo 54 str. sutrumpintas variantas, draudžia marinti civilius badu bei naudoti badą, kaip kovos metodą, t.y. draudžiama naikinti, išvežti ar gadinti objektus (pasėlius, žemės ūkio vietoves, irigacines sistemas ir pan.), kurie būtini civiliams gyventojams išlikti, turint tikslą neleisti jais naudotis civiliams gyventojams.²⁰³ II protokolo 17 str. įtvirtinamas draudimas versti civilius gyventojus palikti savo teritorijos dėl su konfliktu susijusių priežasčių bei perkelti juos dėl priežasčių, susijusių su ginkluotu konfliktu, jei to nereikia civilių gyventojų saugumui užtikrinti.²⁰⁴ Jeigu civiliai yra perkelti, reikia imtis visų imanomų priemonių, kad jie būtų aprūpinami maistu, būstu, būtų apsaugota jų nuosavybė ir sveikata bei nebūtų išskiriamos šeimos, be to, kai išnyksta priežastys, dėl kurių civiliai gyventojai buvo perkelti, jie turi kuo greičiau grįžti namo. Tokie draudimai yra labai svarbūs, kadangi šiandien yra apie 30 mln. tokių perkeltų asmenų, 80% iš kurių yra moterys ir vaikai; tokių perkelimų metu išskiriamos šeimos, vaikai tampa našlaičiais, o moterys vienos augina vaikus, taip pat su jais yra žiauriai elgemasi ir toks elgesys tampa sisteminiu, kadangi tokie asmenys negali pasinaudoti jokiomis apsaugos garantijomis.²⁰⁵

II protokolo 15 str., kuris yra I protokolo 56 str. sutrumpintas variantas, teigia, kad pavojingos įmonės ir įrenginiai (užtvankos, pylimai ir atominės elektrinės) neturi tapti puolimo objektu, net jei jie yra kariniai objektai, jeigu toks puolimas gali išjudinti pavojingas jėgas, dėl ko žūtų daug civilių gyventojų.²⁰⁶ Kaip matome iš I protokolo 56 str. 2 p., kai kuriais atvejais pulti tokius įrenginius vis dėlto galima, pavyzdžiui, kai tokie įrenginiai yra naudojami karinėms operacijoms paremti²⁰⁷, tačiau, akivaizdu, kad tokios atakos prieštarauja proporcingumo principui, kadangi kokia bebūtų planuojamos karinės operacijos nauda puolant atominę elektrinę, atsitiktinė žala būtų vis tiek žymiai didesnė. Todėl, visais atvejais, siekiant apsaugoti civilius gyventojus nuo tokių pavojingų jėgų, rengiant bei vykdant tokius puolimus turi būti imtasi visų atsargumo priemonių, kurios yra įtvirtintos I protokolo 57 str. II protokole tokių atsargumo priemonių, kurių privaloma imtis vykstant puolimui, mes neberandame, tačiau tai neraiškia, jog vidiniuose konfliktuose galima kariauti be jokių suvaržymų, vos ne laisvai pasirenkant kariavimo metodus bei priemones, kadangi dauguma II protokolo spragų, susijusių su ginkluotos kovos vedimo taisyklėmis, buvo užpildytos valstybių praktika, kuri susiformavo valstybėms pradėjus vadovautis atitinkamomis normomis, taikomomis tarptautinių ginkluotų konfliktų ginkluotos kovos vedimo taisyklėms reglamentuoti,²⁰⁸ t.y. netarptautinis ginkluotas konfliktas vyko

²⁰² Исследование об обычном международном гуманитарном праве: лучше понимать и полнее соблюдать нормы права во время вооруженного конфликта. P. 34;
[http://www.icrc.org/web/rus/siterus0.nsf/htmlall/6VKKBP/\\$FILE/Offprint_from_IRRC_857.pdf](http://www.icrc.org/web/rus/siterus0.nsf/htmlall/6VKKBP/$FILE/Offprint_from_IRRC_857.pdf); prisijungimo laikas: 2007 – 10 – 05;

²⁰³ 1949 m. Ženevos konvencijų Papildomas protokolas dėl netarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (II protokolas), 1977m.
//Valstybės žinios, 2000, Nr.63;

²⁰⁴ Ten pat.

²⁰⁵ ООН и защита гражданских лиц в вооруженном конфликте. <http://www.un.org/russian/hr/civilians/index.html>ж prisijungimo laikas: 2007 – 10 – 05;

²⁰⁶ 1949 m. Ženevos konvencijų Papildomas protokolas dėl netarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (II protokolas), 1977m.
//Valstybės žinios, 2000, Nr.63;

²⁰⁷ Žr. 52 str. 1949 m. Ženevos konvencijų Papildomas protokolas dėl tarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (I protokolas), 1977; Valstybės žinios, 2000, Nr.63;

²⁰⁸ Исследование об обычном международном гуманитарном праве: лучше понимать и полнее соблюдать нормы права во время вооруженного конфликта. P. 19;
[http://www.icrc.org/web/rus/siterus0.nsf/htmlall/6VKKBP/\\$FILE/Offprint_from_IRRC_857.pdf](http://www.icrc.org/web/rus/siterus0.nsf/htmlall/6VKKBP/$FILE/Offprint_from_IRRC_857.pdf); prisijungimo laikas: 2007 – 10 – 05;

pagal tarptautinio konflikto kovos vedimo taisykles. Tokiu būdu ir netarptautiniame ginkluotame konflikte šalys yra įpareigojamos atliekant karo veiksmus rūpintis, kad būtų tausojami civiliai gyventojai, pavieniai civiliai ir civiliniai objektai, taip pat konflikto šalys įpareigojamos prieš puolimą įsitikinti, kad puolimo objektas yra karinis, o jeigu civilinis – puolimas turi būti atšauktas, puolimo metu turi būti imtasi visų galimų saugumo priemonių, kad žala civiliams būtų minimali, o, jeigu atsitiktinė žala yra per didelė, t.y. neproporcinga planuojamai karinei naudai, tai toks puolimas turi būti nutrauktas.²⁰⁹ Tokia pati situacija yra su draudimu naudoti kariavimo priemones ir metodus, kurie, veikdami nesirinktinai, gali pakenkti tiek civiliams, tiek kombatantams, t.y. draudimas pulti be atrankos, kuris numatytas I protokolo 51 str. 4 p., tačiau, nors ir nenumatytas II protokole, galioja ir netarptautiniuose ginkluotuose konfliktuose.²¹⁰

Civiliai gyventojai naudojami ir II protokolo 4 str. numatytomis garantijomis²¹¹, nors jie jame ir nėra tiesiogiai įvardinami, tačiau šio straipsnio tikslas – apsaugoti visus asmenis, kurie tiesiogiai nedalyvauja ginkluotame konflikte, o t.y. ir civilius, kadangi, kaip jau buvo minėta, civiliai nepriklauso ginkluoto konflikto šalių ginkluotosioms pajėgoms ir tiesiogiai nedalyvauja karo veiksmuose. Su civiliais gyventojais visomis aplinkybėmis turi būti humaniškai elgiamasi, turi būti gerbiama jų gyvybė bei užtikrinama fizinė ir psichinė gerovė. Šiomis garantijomis civiliai naudojami be jokio nepalankaus išskyrimo, t.y. draudžiama bet kokia diskriminacija jų atžvilgiu, kuri be II protokolo 4 str. taip pat yra įtvirtinta ir 2 str. Užtikrinant civilių neliečiamumą, šiame straipsnyje įtvirtinamas draudimas luošinti, žudyti, plėšti, bausti kūno bausmėmis bei kankinti civilius gyventojus, turi būti gerbiamas jų orumas, įsitikinimai bei religija, tad yra draudžiami pasityčiojimas, įžeidimai bei kitas žeminamas elgesys. Kolektyvinių bausmių draudimas apsaugo civilius nuo bausmių, kurios, pavyzdžiui, gali būti skiriamos visai gyvenvietei už vieno civilio padarytą nusikaltimą, tad, remiantis individualios atsakomybės principu, turi būti nubaustas tik nusikaltęs žmogus. Taip pat šiuo II protokolo straipsniu civiliai yra apsaugomi nuo teroristinių atakų, apie kurias jau buvo kalbėta 2.3 darbo skyriuje, bei draudžiama juos imti įkaitais, kas yra labai susiję su teroristiniais kariavimo metodais, nes asmenys yra grobiami siekiant „priversti trečiąją šalį, būtent: valstybę, tarptautinę tarpvyriausybę organizaciją, kokį nors fizinį ar juridinį asmenį ar asmenų grupę, įvykdyti arba susilaikyti nuo bet kokio akto įvykdymo, kaip tiesioginės ar netiesioginės įkaito išlaisvinimo sąlygos“²¹², todėl tokie veiksmai taip pat yra laikomi karo nusikaltimais. Įkaitų ėmimas yra labai susijęs su kitu draudžiamu ginkluotos kovos vedimo metodu, kuris yra draudžiamas tiek tarptautiniame, tiek netarptautiniame ginkluotame konflikte,²¹³ t.y. įkaitais paimti civiliai yra dažnai naudojami, kaip „gyvasis skydas“ siekiant sulaukyti arba apsisaugoti nuo priešo puolimo. II protokolo 4 str. draudžia vergovę bei prekybą vergais, nuo kurios labiausiai kenčia pažeidžiamiausia civilių grupė, t.y. moterys ir vaikai, kurie ginkluoto konflikto metu dažnai patenka į sekso vergovę.

²⁰⁹ San Remo Manual on The Protection of Victims of Non-International Armed Conflicts/ International Institute of Humanitarian Law, 2004, para 209; <https://portfolio.du.edu/portfolio/getportfoliofile?uid=54715>; prisijungimo laikas: 2007 – 10 – 05;

²¹⁰ Ten pat. Para 207;

²¹¹ Kadangi toliau darbe bus trumpai aptariami šiame straipsnyje numatyti draudimai, tai ties kiekvienu draudimu nuorodos į tą patį straipsnį nebus daromos. Žr. 4 str. 1949 m. Ženevos konvencijų Papildomas protokolai dėl netarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (II protokolas), 1977m. //Valstybės žinios, 2000, Nr.63;

²¹² Žr. 1 str. 1979 m. Tarptautinė konvencija dėl kovos su įkaitų ėmimu. Niujorkas// Valstybės Žinios, 2000, Nr.108;

²¹³ San Remo Manual on The Protection of Victims of Non-International Armed Conflicts/ International Institute of Humanitarian Law, 2004, para 221; <https://portfolio.du.edu/portfolio/getportfoliofile?uid=54715>; prisijungimo laikas: 2007 – 10 – 05;

Ypatingai nuo bet kokios rūšies ginkluoto konflikto nukenčia moterys, kurios yra pažeidžiamos, pirmiausia, dėl savo lyties. Konfliktuojančios pusės dažnai preivartauja moteris, kartais toks prievartavimas tampa sisteminiu ir naudojamas, kaip ginkluoto konflikto taktika, apimanti moterų žudymus, pardavimus į sekso vergovę, priverstinius nėštumus bei sterilizacijas.²¹⁴ Todėl moterys turi būti ypač gerbiamos ir joms turi būti užtikrinama apsauga, ypač nuo išprievartavimo, priverstinės prostitucijos ar kokio kito nepadaraus kėsینimosi. Konflikto šalys kiek tik įmanoma privalo stengtis vengti skelbti mirties bausmę už nusikaltimus, susijusius su ginkluotu konfliktu, nėščioms moterims ar mažamečių vaikų motinoms, nuo kurių šie vaikai priklauso; mirties bausmė už tokius nusikaltimus šioms moterims neturi būti vykdoma.²¹⁵

Ypač pažeidžiami ginkluoto konflikto metu yra vaikai, kurie yra nuo mažens verbuojami į ginkluotąsias pajėgas ar ginkluotas grupes ir verčiami dalyvauti ginkluotuose konfliktuose, jie taip pat aktyviai verbuojami ir į įvairias teroristines gruputes, atskiriami nuo šeimos, parduodami į sekso vergovę, marunami badu, kankinami bei žudomi – visa tai nulemė, kad per pastarąjį dešimtmetį ginkluotose konfliktuose buvo nužudyta apie 2 mln. vaikų, trigubai daugiau buvo sužaloti visam gyvenimui ir tiek pat mirė nuo bado arba ligų.²¹⁶ Todėl THT ginkluoto konflikto metu be bendrosios apsaugos, skirtos civiliams, aktyviai nedalyvaujantiems karo veiksmuose, numato vaikams, atsižvelgdama į jų pažeidžiamumą, specialiosios apsaugos garantijas. II protokolas, atsižvelgdamas į vaikų pažeidžiamumą ginkluoto konflikto metu, be bendrosios apsaugos, skiria jiems papildomas apsaugos garantijas, kurios yra įtvirtintos II protokolo 4 str. 3 p., kurio nuostatos yra šiek tiek supaprastintos I protokolo 77 ir 78 str. variantas. Vaikams suteikiama ypatinga globa bei pagalba, garantuojama teisė į mokslą bei religinį ir dorinį auklėjimą, įpareigojama imtis visų imanomų priemonių sujungiant laikinai išskirtas šeimas; siekiant užkirsti kelią vaikų verbavimui į ginkluotąsias pajėgas ar ginkluotas grupes II protokolas draudžia verbuoti vaikus iki 15 metų bei leisti jiems dalyvauti karo veiksmuose, nors, jeigu nesilaikoma šio draudimo, kuris yra laikomas karo nusikaltimu, tai vaikams turi būti teikiama ypatinga globa patekus į nelaisvę; taip pat numatyta vaikų laikina evakuacija iš karo veiksmų į saugesnį rajoną šalies viduje.²¹⁷ Vaikams iki 18 metų mirties bausmė už nusikaltimus, susijusius su ginkluotu konfliktu, negali būti skelbiama.²¹⁸

II protokolo 18 str. įtraukia tarptautines organizacijas, siekiant palengvinti netarptautinio ginkluoto konflikto aukų padėtį. Taip II protokolo 18 str. 2 p. numato humanitarinių akcijų, kurių tikslas padėti civiliams gyventojams, „kenčiantiems nuo ypač didelių nepriteklių dėl atsargų, būtinų jiems išgyventi“, galimybę; šios akcijos privalo būti „išimtinai humanitarinio ir nešališko pobūdžio ir vykdomos be jokio nepalankaus išskyrimo“, t.y. akcijos turi būti nesusijusios nei su viena konfliktuojančia puse, jos neturi būti karinio pobūdžio, taip pat draudžiama bet kokia diskriminacija.²¹⁹ Kaip I protokolas, taip ir II protokolas reikalauja teisėtos vyriausybės sutikimo, kuris gali būti ir neduotas, taip užkertant kelią efektyviai humanitarinei

²¹⁴ Женщины и вооруженные конфликты. <http://www.un.org/russian/document/gadocs/23spec/arm.htm>; prisijungimo laikas: 2007 – 10 – 06;

²¹⁵ Žr. 6 str. 4 p. 1949 m. Ženevos konvencijų Papildomas protokolas dėl netarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (II protokolas), 1977m. //Valstybės žinios, 2000, Nr.63;

²¹⁶ ООН и защита гражданских лиц в вооруженном конфликте. <http://www.un.org/russian/hr/civilians/index.html>ж prisijungimo laikas: 2007 – 10 – 05;

²¹⁷ Žr. 4str. 3 p. 1949 m. Ženevos konvencijų Papildomas protokolas dėl netarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (II protokolas), 1977m. //Valstybės žinios, 2000, Nr.63;

²¹⁸ Ten pat. Žr. 6 str. 4 p.;

²¹⁹ Ten pat. Žr. 18 str.;

pagalbai, skirtai konflikto aukoms. Tačiau toks vyriausybės draudimas turi būti motyvuotai argumentuotas, jeigu taip nėra, ir civiliams gyventojams gresia badas, o tarptautinė organizacija, laikydama visų II protokolo 18 str. 2p. reikalavimų, gali iš esmės pagerinti situaciją, tai leidimas tokiai humanitarinei akcijai turi būti suteiktas, nors teisėta vyriausybė tokiais atvejais turi teisę kontroliuoti šią akciją, o humanitarinė organizacija privalo laikytis tos valstybės nacionalinės teisės normų bei laikytis atitinkamų saugumo reikalavimų.²²⁰ Taip pat reikėtų paminėti, kad, skirtingai nuo I protokolo II protokolą nenumato nuostatų, kuriuose būtų numatyta humanitarinių misijų personalo apsaugos bei pagarbos garantijos misijų atlikimo metu, taip pat nenumatyta jokie raginimo konflikto šalims imtis atitinkamų veiksmų, siekiant padėti kuo greičiau ir sklandžiau pristatyti civiliams jiems skirtą būtiną pagalbą. Šias, kaip ir daugelio kitų II protokolo spragų, užpildė valstybių praktika, taikant THT normas, skirtas tarptautiniam ginkluotam konfliktui netarptautiniame konflikte, tokiu būdu, šie reikalavimai tapo paprotinės teisės normomis, taikomomis tiek tarptautiniame, tiek netarptautiniame ginkluotame konflikte.²²¹ Tokiu būdu ir netarptautiniame ginkluotame konflikte konflikto šalys privalo leisti ir padėti greitai ir be kliūčių pervežti visas siuntas, siunčiamas pagalbai, taip pat turi būti užtikrinamas pagalbos siuntų efektyvus teikimo koordinavimas, saugumas ir greitas paskirstymas, o humanitarinių misijų personalas turi būti gerbiamas ir saugomas. Tik toks humanitarinių misijų reguliavimas gali efektyviai bei greitai padėti civiliams gyventojams, kuriems skubiai reikalinga pagalba, taip pat bus užtikrinama, kad tokia pagalba atiteks būtent civiliams, o ne ginkluotosioms grupėms, kurie neturi teisės į humanitarinę pagalbą.

Apibendrinus, galima būtų pasakyti, kad, kaip bebūtų apmaudu, tačiau civilių apsaugos garantijos netarptautiniame ginkluotame konflikte vis dėlto yra siauresnės negu civilių, kenčiančių nuo tarptautinių ginkluotų konfliktų. Ir, jeigu dar galima suprasti, kodėl skiriasi disidentų ir kombatantų teisinė padėtis, t.y. dėl valstybių nenoro, kad disidentams būtų suteiktas tarptautinis statusas ir pripažinimas, tai šiuo atveju toks teikiamos apsaugos garantijų skirtumas yra sunkiai paaiškinamas, nes koks bebūtų konfliktas civiliai labiausiai nuo jo nukenčia ir tarptautinė apsauga neturėtų būti susiaurinta remiantis vien ginkluoto konflikto rūšimi. Tai tik dar kartą pabrėžia ginkluotų konfliktų skirstymu sudaromas problemas bei teisinių padėčių neatitikimus, kurių nebebūtų pradėjus taikyti visų ginkluotų konfliktų atžvilgiu THT normas, bendras visiems ginkluotiems konfliktams. Tokių THT normų atsiradimas bei taikymas visiems civiliams užtikrintų vienodas apsaugos garantijas bet kokio ginkluoto konflikto metu, tokiu būdu netarptautinio ginkluoto konflikto civiliams būtų suteiktos platesnės bei veiksmingesnės apsaugos priemonės, palyginus su jų dabartine padėtimi. Šiuo metu vienintelis teigiamas veiksnys netarptautinio ginkluoto konflikto civilių apsaugoje yra tas, kad, vis daugiau II protokolo spragų yra užpildoma paprotinės teisės normomis.

3.2.2 asmenys, sudėję ginklus (hors de combat)

„Jeigu karo tikslas – nugalėti priešišką valstybę, tai priešiškos šalys turi teisę naikinti valstybės gynėjus tol, kol jie laiko rankuose ginklą, bet kai tik jie sudeda ginklus ir pasiduoda – jie tampa tiesiog žmonėmis,

²²⁰ Исследование об обычном международном гуманитарном праве: лучше понимать и полнее соблюдать нормы права во время вооруженного конфликта. P. 20; [http://www.icrc.org/web/rus/siterus0.nsf/htmlall/6VKKBP/\\$FILE/Offprint_from_IRRC_857.pdf](http://www.icrc.org/web/rus/siterus0.nsf/htmlall/6VKKBP/$FILE/Offprint_from_IRRC_857.pdf); prisijungimo laikas: 2007 – 10 - 06;

²²¹ Ten pat. P. 20, 40;

*kurių gyvybių nevalia niekam atimti.*²²²

Ž. Ž. Ruso

Kaip civiliai, praddami aktyviai dalyvauti karo veiksmuose, tampa disidentais ir netenka THT apsaugos, taip ir disidentai, sudėję ginklus (toliau visame darbe – hors de combat asmenys), tampa THT normų apsaugos objektų, kadangi nuo ginklų sudėjimo, t.y. pasidavimo momento, jie tampa asmenimis, kurie jau nebedalyvauja karo veiksmuose.

Analizuodami II protokolo normas, susiduriame su tam tikra problema, t.y. jame nerandame hors de combat asmenų apibrėžimo bei tam tikrų sąlygų, apibūdinčias šią asmenų grupę bei momentą, nuo kurio disidentai tampa hors de combat asmenimis. Šias II protokolo spragas užpildo THT normos, skirtos tarptautiniam ginkluotui konfliktui, kurios turi būti taikomos ir netarptautiniuose ginkluotuose konfliktuose. Taip I protokolo 41 str. 2 p. teigiama, kad hors de combat asmeniu laikomas kiekvienas asmuo, jeigu jis.²²³

- a) yra priešiškos šalies valdžioje;
- b) aiškiai pareiškia norą pasiduoti į nelaisvę;
- c) yra be sąmonės ar kitokiu būdu išėjęs iš rikiuotės dėl sužeidimo ar ligos ir todėl negali gintis.

Tokiu būdu galime teigti, kad hors de combat asmenys, sudėję ginklus, turi aiškiai išreikšti savo norą toliau nebedalyvauti ginkluotoje kovoje arba tokį ketinimą galima preziumuoti, t.y. asmuo yra be sąmonės ar sužeistas. Nusprendęs pasiduoti asmuo turi pakelti rankas į viršų arba iškelti baltą vėliavą, taip pat privalo susilaikyti nuo tolimesnių priešiškų veiksmų bei nesistengti pabėgti, nes tokiu atveju jis vis dar bus laikomas disidentu, kurio atžvilgiu bus galima naudoti jėgą. Asmens veiksmai turi atitikti jo realius ketinimus, kadangi asmuo gali apsimesti ketinąs pasiduoti ir taip užpulti priešą netikėtai, o apgaulė, t.y. „veiksmai, kuriais siekiama įgyti priešininko pasitikėjimą ir priversti jį patikėti, kad jis turi teisę į apsaugą arba privalo gauti tokią apsaugą remiantis tarptautinės teisės normomis, taikomomis ginkluotų konfliktų metu, tam, kad būtų galima pasinaudoti šiuo pasitikėjimu“²²⁴ yra draudžiama THT tiek tarptautiniame, tiek netarptautiniame ginkluotame konflikte.²²⁵

Reikėtų pabrėžti, kad hors de combat asmenų apsaugos problema netarptautiniame ginkluotame konflikte, kaip savarankiška problema, nekyla, todėl kad jiems taikomos Ženevos konvencijų bendrojo 3 str. bei II protokolo 4 str. nuostatos, t.y. pagrindinės garantijos, skirtos visiems asmenims, aktyviai nedalyvaujantiems karo veiksmuose, apie kurias buvo kalbama 3.2.1 darbo skyriuje, nagrinėjant civilių apsaugos problemas, bei II protokolo 5 ir 6 str. nuostatos, apie kurias buvo kalbama 3.1.1 darbo skyriuje, nagrinėjant karo belaisvio statuso taikymo problemas netarptautiniame ginkluotame konflikte.

Pagal II protokolo 4 str., kuris praplečia Ženevos konvencijų bendrąjį 3 str. nuostatas, hors de combat asmenys negali būti puolami, su jais be jokios diskriminacijos turi būti elgiamasi humaniškai, turi būti apsaugotas jų fizinis ir psichinis neliečiamumas bei gerbiamas orumas, taip pat jų atžvilgiu galioja ir visi šiame

²²² Ф.А. Плиева. Исторические аспекты становления международного гражданского права. <http://www.viu-online.ru/science/publ/bulleten18/page13.html>; prisijungimo laikas: 2007 – 10 – 09;

²²³ 1949 m. Ženevos konvencijų Papildomas protokolai dėl tarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (I protokolai), 1977; Valstybės žinios, 2000, Nr.63;

²²⁴ Ten pat. Žr. 37 str. 1 p.;

²²⁵ San Remo Manual on The Protection of Victims of Non-International Armed Conflicts/ International Institute of Humanitarian Law, 2004, para 219; <https://portfolio.du.edu/portfolio/getportfoliofile?uid=54715>; prisijungimo laikas: 2007 – 10 – 09;

straipsnyje išvardinti draudimai. Ypač svarbi II protokolo 4 str. nuostata, apsauganti hors de combat asmenis, yra draudimas nepalikti nė vieno gyvo bei remtis tokia taktika ginkluotoje kovoje.²²⁶

Kaip jau buvo anksčiau minėta, priešingai, negu tarptautiniame ginkluotame konflikte, netarptautiniame ginkluotame konflikte hors de combat asmenys nelaikomi belaisviais, o jų atžvilgiu yra taikomas II protokolo 5 str., skirtas asmenims, netekusiems laisvės dėl priežasčių, susijusių su ginkluotu konfliktu, ir kuriame jiems garantuojama evakuacija iš karo veiksmų zonos, aprūpinimas maistu, tinkamos sąlygos sveikatai ir higienai palaikyti, leidžiama asmeninė ir kolektyvinė parama bei savo religijos praktikavimas.²²⁷ Valstybės, turinčios teisę teisti hors de combat asmenis už dalyvavimą ginkluotame konflikte bei už kitus jų padarytus nusikaltimus, privalo laikytis draudimo nuteisti ir vykdyti bausmes be teisėto teismo paskelbto nuosprendžio, ir privalo suteikti hors de combat asmenims visas būtinas teismines garantijas.²²⁸ Šią Ženevos konvencijų bendrojo 3 str. nuostata praplečia II protokolo 6 str., kuriame įtvirtinamos būtiniausios teisminės garantijos ir principai.

3.2.3 sužeistųjų ir ligonių apsauga

Ginkluoto konflikto, kadangi jame yra naudojama prievarta, metu neišvengiamai būna sužeistųjų, ligonių ir kitų nukentėjusiųjų. THT, atsižvelgdama į sužeistųjų ypatingą pažeidžiamumą, skyrė jiems ypatingą globą bei specialiasias apsaugos garantijas. THT normų analizė eilinį kartą leidžia mums konstatuoti, kad THT suteiktų apsaugos garantijų apimtis skiriasi, priklausomai nuo ginkluoto konflikto rūšies, t.y. netarptautiniame ginkluotame konflikte jos yra siauresnės. Taip tarptautiniame ginkluotame konflikte sužeistųjų ir ligonių apsaugai yra skirtos 1949 m. Ženevos konvencija dėl sužeistųjų ir ligonių padėties veikiančiose armijose pagerinimo (toliau visame darbe I Ženevos konvencija), 1949 m. rugpjūčio 12 d. Ženevos konvencija dėl sužeistųjų, sergančiųjų ir skęstančiųjų ginkluotųjų pajėgų narių jūrose padėties pagerinimo (toliau visame darbe II Ženevos konvencija) bei I protokolo II dalis, o netarptautiniame – Ženevos konvencijos bendrasis 3 str. ir keli II protokolo straipsniai.

Kalbant apie sužeistųjų bei ligonių apsaugą netarptautiniame ginkluotame konflikte, pirmiausiai reikėtų pabrėžti, kad nei Ženevos konvencijų 3 str., nei II protokole nepateikiamas šių asmenų grupės nėra apibrėžiamos. Čia reikėtų vadovautis THT normomis, skirtomis tarptautiniams ginkluotiems konfliktams, kuriuose šios sąvokos yra apibrėžtos. Kadangi I ir II Ženevos konvencijų taisyklės buvo taikomos atsižvelgiant į tai, ar sužeistasis ir ligonis yra kombatantas, ar nekombatantas, reikėtų vadovautis I protokole pateiktu apibrėžimu, kuris apjungia šių kategorijų asmenis, pritaikydamas bendrą terminiją: „sužeistieji ir ligoniai - asmenys, tiek kariškiai, tiek ir civiliai gyventojai, kuriems dėl traumos, ligos ar kito fizinio ar psichinio sutrikimo ar negalios reikia medicinos pagalbos ar priežiūros ir kurie susilaiko nuo bet kokių karo veiksmų“; taip pat apibrėžiamas terminas „asmenys, patyrę laivo sudužimą“ – tai yra „asmenys, ir kariškiai, ir civiliai

²²⁶ 1949 m. Ženevos konvencijų Papildomas protokolai dėl netarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (II protokolas), 1977m. //Valstybės žinios, 2000, Nr.63;

²²⁷ Ten pat.

²²⁸ Žr. 3 str. 1949 m. Ženevos konvencija dėl civilių apsaugos karo metu, Valstybės žinios, 2000, Nr.63;

gyventojai, kuriems gresia pavojus jūroje ar kituose vandenyse dėl nelaimės, atsitikusios jiems patiems ar juos gabenusiam laivui ar orlaiviui, ir kurie susilaiko nuo bet kokių karo veiksmų.²²⁹ Kadangi asmenų, patyrusių laivo sudužimą, atžvilgiu taikomos tos pačios normos, kaip ir sausumos karo metu, tik su tam tikrais ypatumais, kuriuos nulemia jų taikymo srities specifika, jie šioje darbo dalyje nebus nagrinėjami.

Ženevos konvencijų bendrasis 3 str., be visų humaniško elgesio garantijų, taikomų visiems asmenims, aktyviai nedalyvaujantiems karo veiksmuose, tiesiogiai įvardina sužeistuosius ir ligonius, kaip THT apsaugos objektą, t.y. įtvirtinama bendro pobūdžio nuostata, kad yra „būtina surinkti visus sužeistuosius ir ligonius ir jais pasirūpinti.“²³⁰ Šią bendro pobūdžio nuostata praplečia II protokolo 7 str., kuris pažodžiui atkartoja I protokolo 10 str. Kaip ir I protokolas, II protokole terminai „sužeistieji“ ir „ligoniai“ apima abiejų anksčiau minėtų asmenų kategorijas ir jais yra laikomi visi asmenys, nepriklausomai nuo to dalyvavo jie ar ne ginkluotame konflikte. Pagal II protokolo 7 str. visi sužeistieji ir ligoniai turi būti gerbiami, saugomi bei ginami ir jiems nedelsiant arba kuo skubiau privalo būti suteikta visokeriopa ir maksimaliai įmanoma medicinos pagalba bei atitinkama priežiūra, kuri yra jiems reikalinga, atsižvelgiant į jų sveikatos būklę.²³¹ Šis straipsnis, autoriaus nuomone, privalo apimti ir tokią nuostata, kurios pasigendama II protokolo 7 str., kad šios apsaugos ir priežiūros priemonės yra taikomos visiems sužeistiesiems ir ligoniams, neatsižvelgiant į tai, kokiais ginkluoto konflikto šaliai priklauso šie asmenys, ir priešiškos šalies kovotojams būtų suteikiama tokia pati pagalba, kaip ir saviesiems, t.y. turi būti įtvirtinamas draudimas sąmoningai palikti jų be medicinos pagalbos ir globos. Priešingu atveju sužeisti priešiškos šalies kovotojai, nors ir nebus puolami, gali būti paliekami likimo valiai, kas reikštų neišvengiamą jų mirtį.

Kadangi sužeistieji ir ligoniai aktyviai nedalyvauja arba, dėl sužeidimo, nebedalyvauja ginkluotoje kovoje, tai jų atžvilgiu yra taikomas II protokolo 4 str., kuri papildo 7 ir 8 str., sudarydami sužeistųjų ir ligonių apsaugos garantijų sistemą. Remiantis šiais straipsniais, galima teigti, kad su sužeistaisiais ir ligoniais bet kokiomis aplinkybėmis, be jokio nepalankaus išskyrimo koku nors kitu pagrindu nei medicinos, t.y. „neatsižvelgiant į jokių rasės, odos spalvos, lyties, kalbos, religijos ar įsitikinimų, politinių ar kitų pažiūrų, nacionalinės ar socialinės kilmės, turtinės padėties, gimimo ar kitokio statuso skirtumus arba kokius nors kitus analogiškus kriterijus“²³², turi būti elgiamasi humaniškai, jų atžvilgiu yra griežtai draudžiami bet kokie smurtiniai veiksmai, turi būti gerbiamas jų orumas bei psichinis neliečiamumas, o surenkant sužeistuosius turi būti imtasi visų priemonių apsaugant juos nuo apiplėšimo ir blogo elgesio su jais, t.y. nuo kankinimų, luošinimų, pasityčiojimų, grasinimų bei išžagininimų.²³³ Autoriaus nuomone, ši apsaugos sistema turi būti papildyta tokiais draudimais: atlikti su jais medicininius ir mokslinius eksperimentus bei paimti jų audinius ar organus transplantavimui, kai tokie veiksmai nėra pagrįsti ar būtini dėl jų sveikatos būklės.

²²⁹ Žr. 8 str. a) ir b) punktus. 1949 m. Ženevos konvencijų Papildomas protokolas dėl tarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (I protokolas), 1977; Valstybės žinios, 2000, Nr.63;

²³⁰ Žr. 3 str. 2 p. 1949 m. Ženevos konvencija dėl civilių apsaugos karo metu, Valstybės žinios, 2000, Nr.63;

²³¹ 1949 m. Ženevos konvencijų Papildomas protokolas dėl netarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (II protokolas), 1977m. //Valstybės žinios, 2000, Nr.63;

²³² Žr. 9 str. 1949 m. Ženevos konvencijų Papildomas protokolas dėl tarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (I protokolas), 1977; Valstybės žinios, 2000, Nr.63;

²³³ Žr. 4, 7, 8 str. 1949 m. Ženevos konvencijų Papildomas protokolas dėl netarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (II protokolas), 1977m.//Valstybės žinios, 2000, Nr.63;

Tiek tarptautiniame, tiek netarptautiniame ginkluotame konflikte konflikto šalys yra įpareigojamos, ypač po ginkluotų susirėmimų, kuo skubiau surasti ir surinkti visus sužeistuosius bei ligonius. I Ženevos konvencija ragina ginkluoto konflikto šalis „susitarti dėl paliaubų ar ugnies nutraukimo arba pasiekti vietinį susitarimą, leidžiantį surinkti mūšio lauke likusius sužeistuosius, jais pasikeisti ir juos transportuoti“, taip pat įtvirtinama konflikto šalių teisė steigti savo teritorijoje sanitarines zonas, kad jose, „kad jose esantys sužeistieji ir ligoniai, taip pat personalas, kuriam patikėtas šių zonų ir vietovių kūrimas ir administravimas bei ten susirinkusių žmonių globa, būtų apsaugoti nuo karo veiksmų padarinių“, o siekiant dar veiksmingesnės šių asmenų apsaugos, konflikto šalys gali sudaryti šių sanitarinių zonų ir vietovių abipusio pripažinimo sutartis, kurios garantuotų, kad šios vietovės nebus puolamos.²³⁴ II protokole nei apie konflikto šalių raginimus susitarinėti dėl paliaubų, siekiant veiksmingesnės sužeistųjų apsaugos, nei apie susitarimus, leidžiančius pasikeisti sužeistaisiais, nei apie sanitarinių zonų steigimą nėra nieko pasakyta, tačiau netarptautiniame ginkluotame konflikte šalys gali susitarti dėl visų šių papildomų apsaugos priemonių, sudarant Ženevos konvencijų bedrajame 3 str. numatytus specialius susitarimus.

Sužeistuosius ir ligonius surenka, transportuoja, gydo bei rūpinasi medicininis personalas, t.y. asmenys, paskirti konflikto šalies vien medicinos tikslams. Tiek tarptautiniame, tiek netarptautiniame ginkluotame konflikte medicininis personalas bet kokiomis aplinkybėmis yra gerbiamas ir saugomas, jam garantuojama visa įmanoma pagalba tinkamai atlikti savo pareigas, taip pat įtvirtinamas draudimas laikyti medicininį personalą puolimo objektu, išskyrus atvejus, kai medicinos daliniai ir transportas yra naudojami ne pagal paskirtį, t.y. karo veismams. Autoriaus nuomone, labai svarbi nuostata, padedanti dar veiksmingiau apsaugoti sužeistuosius nuo smurtinių veiksmų bei kito blogo elgesio, yra įtvirtinta I protokolo 13 str. ir, kuri leidžia medicininiam personalui naudoti ginklą jų prižiūrimiems sužeistiesiems ir ligoniams apginti, ir tokie veismai nebus laikomi veiksmais darančiais žalą priešininkui.²³⁵ Dėja, bet panašios nuostatos II protokole nėra, tačiau, autoriaus nuomone, toks leidimas turi būti suteiktas ir netarptautinio ginkluoto konflikto medicininiam personalui.

Tiek tarptautiniame, tiek netarptautiniame ginkluotame konflikte leidžiamas tarptautinių nešališkų organizacijų bei nacionalinėms pagalbos draugijoms dalyvauti surenkant bei slaugant sužeistuosius ir ligonius. Tokia pagalbos organizacijų veikla yra vykdoma, remiantis tokiais pačiais principais ir metodais, kaip ir humanitarinė pagalba civiliams gyventojams, apie kurią jau buvo kalbama 3.2.1 darbo skyriuje. Taip pat, siekiant veiksmingesnės sužeistųjų ir ligonių apsaugos, II protokolo 18 str. leidžia ir civiliams gyventojams patiems rinkti ir slaugyti sužeistuosius ir ligonius.²³⁶ Kadangi II protokolo 18 str. apie tai daugiau nėra nieko pasakyta, autoriaus nuomone, jis turi būti papildytas I protokolo 17 str. nuostatomis, t.y. sužeistieji ir ligoniai turi būti apsaugoti nuo civilių smurtinių veiksmų bei kito blogo elgesio, civiliams turi būti suteikiama visa reikalinga parama, o taip pat už tokius humanitarinius veiksmus nė vienas civilis neturi nukentėti, būti persekiojamas, teisiamas ar baudžiamas.²³⁷

²³⁴ Žr. 15, 23 str. 1949 m. Ženevos konvencija dėl sužeistųjų ir ligonių padėties veikiančiose armijose pagerinimo//Valstybės žinios, 2000, Nr.63;

²³⁵ Žr. 13 str. 2 p. 1949 m. Ženevos konvencijų Papildomas protokolai dėl tarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (I protokolas), 1977; Valstybės žinios, 2000, Nr.63;

²³⁶ 1949 m. Ženevos konvencijų Papildomas protokolai dėl netarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (II protokolas), 1977m.//Valstybės žinios, 2000, Nr.63;

²³⁷ 1949 m. Ženevos konvencijų Papildomas protokolai dėl tarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (I protokolas), 1977; Valstybės žinios, 2000, Nr.63;

Pagal I protokolo 41 str., kuriuo, kaip jau buvo minėta, reikia vadovautis ir netarptautiniame ginkluotame konflikte, dėl sužeidimo ar ligos negalintis gintis asmuo yra laikomas hors de combat asmeniu,²³⁸ tokiu būdu jų atžvilgiu papildomai yra taikomos hors de combat asmenims garantuojamos apsaugos priemonės, apie kurias buvo kalbama 3.2.2 darbo skyriuje.

4 Ginkluotos kovos vedimo taisyklės netarptautinio ginkluoto konflikto metu

“Karas, vykstantis pagal THT reikalavimus, gali tęstis ilgiau, negu karas, kuris nėra suveržytas jokiais apribojimais.”²³⁹

Vienas iš daugelio THT normų, skirtų netarptautiniam ginkluotam konfliktui, trūkumų yra tas, kad jose ginkluotos kovos vedimo taisyklės yra įtvirtintos pačia bendriausia prasme, nenuosekliai ir abstrakčiai, ko negalima pasakyti apie tarptautinius ginkluotus konfliktus, kur aiškiai yra suformuluotos taisyklės, skirtos apriboti kariavimo būdus ir priemones, draudžiančius naudoti tam tikrus ginklus, aiškiai atskiriančius civilinius ir karinius objektus ir pan. II protokole yra tik keli straipsniai, kurie nustato bent šiek tiek tokias kovos vedimo taisykles netarptautinio ginkluoto konflikto metu, tokiu būdu susidaro įspūdis, kad tokiuose ginkluotuose konfliktuose galima kovoti beveik be jokių apribojimų, vos ne laisvai pasirenkant kariavimo metodus ir priemones. Tačiau toks įspūdis yra klaidingas ir nepagrįstas ir tai patvirtina I protokolo 35 str. nuostatos, kuriose yra teigiama, kad „kilus bet kokiam ginkluotam konfliktui, konflikto šalių teisė pasirinkti kariavimo metodus ir priemones nėra neribota“ bei įtvirtinamas draudimas bet kokiame ginkluotame konflikte naudoti tokius kariavimo priemones ir metodus, „galinčius padaryti nereikalingos žalos ir sukelti nereikalingų kančių.“²⁴⁰ Šie draudimai galioja bet kokiame ginkluotame konflikte, o t.y. ir netarptautiniame, nors jie ir nėra įtvirtinami II protokole, tokiu būdu yra skatinama bendra valstybių praktika perimant atinkamus draudimus ir apribojimus iš THT, skirtos tarptautiniams ginkluotiems konfliktams, ir papildant jais THT normas, taikomas netarptautiniams konfliktams, siekiant veiksmingesnės visų ginkluotų konfliktų aukų apsaugos, vienodinant šių skirtingų rūšių ginkluotų konfliktų ginkluotos kovos vedimo taisykles. Tokiu būdu tam tikros THT normų, skirtų netarptautiniams ginkluotiems konfliktams, spragos gali būti užpildomos tarptautine paprotine teise.

Kalbant apie tarptautinę paprotinę teisę, reikėtų pabrėžti, kad tarptautinė paprotinė teisė Tarptautinio Teismo statute yra apibūdinama, kaip visuotinė praktika, kuri yra pripažinta teisine norma.²⁴¹ Tam tikros normos transformavimosi į tarptautinį paprotį procesą sudaro du elementai.²⁴²

1. Valstybių bendra praktika, kurią formuoja atitinkamos valstybės institucijos bei įtakoja tarptautiniai teismai, kurdami teisės precedentus, ir kuri reiškia tam tikrų faktų, elgesio, veiksmų ar neveikimo pasikartojimą ar pastovumą, ir kuri turi būti vieninga, reprezentatyvi ir plačiai paplitusi. Kitaip tariant,

²³⁸ Žr. 41 str. 2 p. 1949 m. Ženevos konvencijų Papildomas protokolas dėl tarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (I protokolas), 1977; Valstybės žinios, 2000, Nr.63;

²³⁹ Кальсховен Ф. Ограничения методов и средств ведения войны. М.: МККК. 1994г. С.3;

²⁴⁰ 1949 m. Ženevos konvencijų Papildomas protokolas dėl tarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (I protokolas), 1977; Valstybės žinios, 2000, Nr.63;

²⁴¹ Žr. 38 str. 1 p. Tarptautinio Teismo statutas.//Valstybės Žinios, 2002 – 02 – 13, Nr. 15;

²⁴² Исследование об обычном международном гуманитарном праве: лучше понимать и полнее соблюдать нормы права во время вооруженного конфликта. Р. 5 - 11; [http://www.icrc.org/web/rus/siterus0.nsf/htmlall/6VKKBP/\\$FILE/Offprint_from_IRRC_857.pdf](http://www.icrc.org/web/rus/siterus0.nsf/htmlall/6VKKBP/$FILE/Offprint_from_IRRC_857.pdf); prisijungimo laikas: 2007 – 10 – 13;

tam tikros valstybės tam tikrose situacijose (pavyzdžiui, ginkluotos kovos metu, naudojant tam tikrus ginklus, santykiuose su skirtingų kategorijų asmenimis ir pan.) pradeda taikyti tam tikras normas, kurių ilgą laiką tarpą vieningai laikosi ypatingai suinteresuotos jas taikyti valstybės, siekiant vienodai sureguliuoti tarptautinės teisės nereguliuotas arba menkai sureguliuotas sritis. Tokia vieninga valstybių praktika, laikui bėgant, tampa visuotinai pripažintu elgesio standartu, kurio tam tikrose situacijose yra savanoriškai laikomasi. Pabrėžtina, kad opozicinių ginkluotų grupių elgesys, nors ir vieningas bei plačiai paplitęs, neformuoja valstybių bendros praktikos.²⁴³

2. Tokios praktikos pripažinimas teisine norma, kas reiškia, kad valstybės ne tik laikosi tam tikrų įprastinių taisyklių, bet aiškiai išreiškia savo įsitikinimą (opinio juris), kad tokia taisyklė yra privaloma.

Tarptautinė paprotinė teisė užpildo spragas bei papildo tarptautinę humanitarinę sutartinę teisę tais atvejais, kai jos normos negali būti taikomos, kaip, pavyzdžiui, gali nutikti tam tikrai valstybei neratifikavus kokios nors THT konvencijos, tokiu atveju jos nuostatos nebus privalomos tokiai valstybei, kadangi ji nebus šios konvencijos dalyvė. Ypač svarbus tarptautinės paprotinės teisės vaidmuo užpildant tarptautinės humanitarinės sutartinės teisės, skirtos netarptautiniams ginkluotiems konfliktams, spragas, kadangi jis THT normomis yra žymiai siauriau sureguliuotas už tarptautinius ginkluotus konfliktus. Bendra valstybių praktika netarptautinio ginkluoto konflikto metu suformavo daugybę svarbių paprotinių normų, kurios yra labiau detalizuotos už daugelio II protokolo nuostatų ir, kurios, užpildydamos pastarojo spragas netarptautinio ginkluoto konflikto teisiniame reglamentavime, išėina už II protokolo reguliavimo ribų.²⁴⁴ Tokiu būdu II protokolo spragas, ir ne tik susijusios su ginkluotos kovos vedimo taisyklėmis, buvo užpildytos tarptautinės paprotinės teisės normomis, t.y. valstybių praktika, kuri susiformavo valstybėms netarptautiniuose ginkluotuose konfliktuose pradėjus vadovautis atitinkamomis normomis, taikomomis tarptautinių ginkluotų konfliktų ginkluotos kovos vedimo taisyklėms reglamentuoti,²⁴⁵ t.y. netarptautinis ginkluotas konfliktas vyko pagal tarptautinio konflikto kovos vedimo taisyklės. Šios perimtos taisyklės apėmė pagrindinius ginkluotos kovos vedimo principus, kuriuos sudaro normos, skirtos atskirti civilinius ir karinius objektus, suteikti tam tikriems asmenims ir objektams specialiąją apsaugą, taip pat skirtos apriboti kariavimo metodus ir priemones.

Tokiu būdu netarptautiniame ginkluotame konflikte ginkluota kova vyksta pagal atitinkamas taisykles, kurios riboja konflikto dalyvių veiksmų laisvę bei apriboja kariavimo priemones ir metodus.

Kalbant apie kariavimo priemones, t.y. įvairių rūšių ir tipų ginklus, naudojamus siekiant priešininkui padaryti žalos ir jį sunaikinti ir metodus, t.y. kariavimo priemonių panaudojimo ir taikymo tvarką, būdus ir taisykles netarptautiniame ginkluotame konflikte, reikėtų pabrėžti, kad visos karinės operacijos, nepriklausomai nuo jų pobūdžio, turi būti vykdomos remiantys šiais principais:²⁴⁶

²⁴³ Исследование об обычном международном гуманитарном праве: лучше понимать и полнее соблюдать нормы права во время вооруженного конфликта. P. 5 - 11; [http://www.icrc.org/web/rus/sites0.nsf/htmlall/6VKKBP/\\$FILE/Offprint_from_IRRC_857.pdf](http://www.icrc.org/web/rus/sites0.nsf/htmlall/6VKKBP/$FILE/Offprint_from_IRRC_857.pdf); prisijungimo laikas: 2007 – 10 – 13; P. 7;

²⁴⁴ Ten pat. P. 19;

²⁴⁵ Ten pat.

²⁴⁶ San Remo Manual on The Protection of Victims of Non-International Armed Conflicts/ International Institute of Humanitarian Law, 2004, para 115, 201 - 204; <https://portfolio.du.edu/portfolio/getportfoliofile?uid=54715>; prisijungimo laikas: 2007 – 10 – 13;

- civilinių ir karinių objektų atskyrimo principas;
- draudimas naudoti ginklus, šaudmenis, medžiagas ir kariavimo metodus, galinčius padaryti nereikalingos žalos ir sukelti nereikalingų kančių, t.y. žmonių kančios, kurias sukelti, siekiant teisėtų karinių tikslų, nėra jokios karinės būtinybės;
- humaniškumo ir karo aukų diskriminaciją draudžiantis principai.

Netarptautiniame ginkluotame konflikte, siekiant užtikrinti veiksmingesnę aukų apsaugą, yra nustatyti tam tikri reikalavimai, kurių yra privaloma laikytis puolimo metu:²⁴⁷

- konflikto šalys visuomet turi skirti civilius gyventojus ir kombatantus, taip pat civilinius ir karinius objektus, atitinkamai turi būti puolami tik kovotojai, t.y. asmenys, aktyviai dalyvaujantys ginkluotame konflikte ir kariniai objektai;
- puolimo metu turi būti laikomasi proporcingumo principo, kuris tam tikrais atvejais pateisina civilių gyventojų nuostolius puolimo metu, jeigu tie nuostoliai yra nežymūs, palyginus su visos karinės operacijos siekiamu tikslu ar rezultatu t.y. atsitiktinė žala yra proporcinga planuojamai karinei naudai, tačiau puolimas yra draudžiamas, jeigu civilių nuostoliai bus per dideli siekiamo rezultato atžvilgiu. Taip pat draudžiama remtis proporcingumo principu, jeigu atsitiktinė žala yra ypač didelė, nepriklausomai, kokia svarbi bebūtų planuojama bei siekiama karinė nauda²⁴⁸;
- vykstant puolimui turi būti imtasi visų įmanomų atsargumo priemonių, t.y. netarptautiniame ginkluotame konflikte šalys yra įpareigojamos, atliekant karo veiksmus, rūpintis, kad būtų tausojami civiliai gyventojai, pavieniai civiliai ir civiliniai objektai, taip pat konflikto šalys įpareigojamos prieš puolimą įsitikinti, kad puolimo objektas yra karinis, o jeigu civilinis – puolimas turi būti atšauktas, puolimo metu turi būti imtasi visų galimų saugumo priemonių, kad žala civiliams būtų minimali, o, jeigu atsitiktinė žala yra per didelė, t.y. neproporcinga planuojamai karinei naudai, tai toks puolimas turi būti nutrauktas.

Netarptautinio ginkluoto konflikto metu griežtai draudžiami tokie puolimai:²⁴⁹

- civiliniai gyventojai ir objektai neturi tapti puolimų ar represalijų objektais;
- puolimai be atrankos, t.y., kai naudojami tokie kariavimo priemonės ir metodai, kurie, veikdami nesirinktinai, gali pakenkti tiek civiliams, tiek kombatantams;
- užmušti arba sužeisti priešininką, kuris sudėjo ginklus arba neturėdamas kitų priemonių gintis besąlygiškai pasidavė, t.y. draudžiama pulti hors de combat asmenis;
- draudžiama pulti sužeistuosius ir ligonius, taip pat asmenis, kurie kėtindami derėtis ar pasiduoti, yra iškėlę paliaubų vėliavą;

²⁴⁷ San Remo Manual on The Protection of Victims of Non-International Armed Conflicts/ International Institute of Humanitarian Law, 2004, para 205 - 209; <https://portfolio.du.edu/portfolio/getportfoliofile?uid=54715>; prisijungimo laikas: 2007 – 10 – 17;

²⁴⁸ Жертвы среди мирного населения при операции НАТО против Югославии. Критерии оценки. <http://www.hrw.org/russian/editorials/kosovo/nato/topic16.htm>; prisijungimo laikas: 2007 – 10 – 17;

²⁴⁹ San Remo Manual on The Protection of Victims of Non-International Armed Conflicts/ International Institute of Humanitarian Law, 2004, para 206,207,217,218,232 – 234,250 – 256; <https://portfolio.du.edu/portfolio/getportfoliofile?uid=54715>; prisijungimo laikas: 2007 – 10 – 17;

- draudžiama pulti medicininį, dvasinį ir humanitarinį personalą, dalinius ir transportą, jeigu jie nedalyvauja karo veiksmuose bei nenaudojami karo veiksmams, nesuderinamiems su jų humanitarinėmis funkcijomis;
- draudžiami bet kokie kariniai aktai prieš istorijos paminklus, meno kūrinius ar bažnyčias, kurie sudaro kultūrinį ir dvasinį tautų paveldą, taip pat draudžiama juos naudoti kariniais tikslais. Šią sritį reglamentuoja 1954 m. Hagos konvencija dėl kultūros vertybių apsaugos ginkluoto konflikto metu bei jos papildomi protokolai. Ši konvencija kultūros vertybėms skiria kelių rūšių apsaugą: bendrąją, kuri suteikiama visiems objektams, kuriuos Konvencija laiko kultūros vertybėmis, specialiąją, kuri suteikiama ribotam kultūros objektų, turinčių labai didelę reikšmę visai žmonijai, skaičiui ir sustiprintą, kuri suteikiama tik tokiai vertybei, kuri yra ypač svarbi žmonijai ir yra saugoma aukščiausiu lygiu, pripažįstant jos išskirtinę kultūrinę ir istorinę reikšmę;²⁵⁰
- įmonės ir įrenginiai, turintys pavojingos jėgos: užtvankos, pylimai ir atominės elektrinės, neturi tapti puolimo objektu, net jei jie yra kariniai objektai, jeigu toks puolimas gali išjudinti pavojingas jėgas, dėl ko žūtų daug civilių gyventojų;
- draudžiama naudoti tuos kariavimo metodus ir priemones, kurie padarys arba, galima tikėti, padarytų ilgalaike, didelę ir rimtą žalą aplinkai. Šis I protokolo 35 str. įtvirtintas draudimas sulaukė didelės valstybių paramos ir, laikui bėgant, transformavosi į paprotinės teisės norma. Yra preziumuojama, kad gamta yra laikoma civiliniu objektu, todėl ji turi būti apsaugota nuo karo veiksmų, kaip ir kiti civiliniai objektai, t.y. ji negali būti laikoma puolimo objektu, jeigu pati savaimė nėra laikoma kariniu objektu, taip pat turi būti laikomasi jau minėtų proporcingumo principo bei visų įmanomų atsargumo priemonių puolimo metu, siekiant apsaugoti gamtą nuo visokeriopos, ilgalaikės ir didelės žalos arba stengtis, kad tokia žala būtų minimali;²⁵¹
- draudžiama pulti neapsaugotas vietas arba sanitarines zonas, kurios netarptautinio ginkluoto konflikto metu gali būti kūriamos sudarant Ženevos konvencijų bedrajame 3 str. numatytus specialius susitarimus.

Šiuolaikinė tarptautinė teisė draudžia ir kai kuriuos kitus kariavimo metodus netarptautiniame ginkluotame konflikte, kurie papildo draudžiamų puolimų sąrašą:²⁵²

- draudžiama skelbti, kad nieko nebus pasigailima, kas yra tiesiogiai įtvirtinta II protokolo 4 str.;
- draudžiama užmušti, sužeisti arba paimti priešininką į nelaisvę naudojantis apgaule, t.y. „veiksmis, kuriais siekiama įgyti priešininko pasitikėjimą ir priversti jį patikėti, kad jis turi teisę į apsaugą arba privalo gauti tokią apsaugą remiantis tarptautinės teisės normomis, taikomomis ginkluotų konfliktų

²⁵⁰ Plačiau apie kultūros vertybių apsaugą ginkluoto konflikto metu žr.: Практические рекомендации по защите культурных ценностей в случае вооруженного конфликта. (Выдержки из Отчета совещания экспертов, Женева, 5-6 октября 2000 г.) http://www.sk-news.ru/mgp/doc/doc_05_01.doc; prisijungimo laikas: 2007 – 10 – 17;

²⁵¹ Исследование об обычном международном гуманитарном праве: лучше понимать и полнее соблюдать нормы права во время вооруженного конфликта. Р. 22 – 23, 38;

[http://www.icrc.org/web/rus/siterus0.nsf/htmlall/6VKKBP/\\$FILE/Offprint_from_IRRC_857.pdf](http://www.icrc.org/web/rus/siterus0.nsf/htmlall/6VKKBP/$FILE/Offprint_from_IRRC_857.pdf); prisijungimo laikas: 2007 – 10 – 17;

²⁵² San Remo Manual on The Protection of Victims of Non-International Armed Conflicts/ International Institute of Humanitarian Law, 2004, para 216 – 224, 226 – 231, 247 - 249; <https://portfolio.du.edu/portfolio/getportfoliofile?uid=54715>; prisijungimo laikas: 2007 – 10 – 17;

metu, tam, kad būtų galima pasinaudoti šiuo pasitikėjimu²⁵³, pavyzdžiui, apsimesimas hors de combat asmeniu, ligoniu ar civiliu, emblemų naudojimas ne pagal paskirtį, priešininko uniformos vilkėjimas ir pan.;

- draudžiama civilius gyventojus marinti badu ir tai naudoti kaip kovos metodą, taip pat naikinti ar gadinti objektus, kurie yra būtini civiliams gyventojams išlikti;
- draudžiama perkelti civilius gyventojus dėl priešasčių, susijusių su ginkluotu konfliktu, jei to nereikia civilių gyventojų saugumui ar dėl neatidėliotino karinio pobūdžio priešasčių;
- draudžiama naikinti ir nusavinti bet kokį priešininkui priklausantį turtą, išskyrus atvejus, kai tai daroma dėl karinės būtinybės, taip pat griežtai draudžiami įvairūs plėšimai,²⁵⁴
- draudžiami teroristiniai aktai bei grasinimai fizine ar psichine prievarta siekiant įbauginti civilius gyventojus;
- draudžiama imti įkaitus bei juos, o taip pat ir civilius gyventojus bei karo belaisvius, naudoti karinėse operacijose, kaip „gyvąjį skydą“ siekiant apsaugoti nuo priešo puolimo;
- taip pat netarptautiniame ginkluotame konflikte visada yra draudžiami kankinimai, medicininiai ir moksliniai eksperimentai, luošinimas ar bet kokios kūno bausmės, kolektyvinės bausmės, išžaginimai, priverstinė prostitucija, vergovė ir prekyba vergais – visi šie draudimai yra įtvirtinti II protokolo 4 str.

Tarptautiniuose aktuose taip pat yra nurodomos ir draudžiamos kariavimo priemonės, apie kurias nei Ženevos konvencijų bendrajame 3 str., nei II protokole nėra nieko pasakyta, tačiau kai kurios konvencijos yra vis dėlto taikomos ir netarptautiniuose ginkluotuose konfliktuose, pavyzdžiui, 1980 m. Jungtinių Tautų konvencija dėl tam tikrų įprastinių ginklų, kurie gali būti pernelyg žalojančiais arba veikia nesirinktinai, naudojimo arba apribojimo (toliau visame darbe – 1980 m. JT konvencija) ir šios Konvencijos papildomi protokolai²⁵⁵, be to dauguma tarptautinių aktų, draudžiančių tam tikras kariavimo priemones, nuostatų ir draudimų transformavosi į tarptautinės paprotinės teisės normas, taikomas visuose ginkluotuose konfliktuose. Taip pat kariavimo priemonių naudojimas turi atitikti anksčiau minėtus principus, t.y. civilinių ir karinių objektų atskyrimo principas, draudimą naudoti ginklus, medžiagas, šaudmenis galinčius padaryti nereikalingos žalos ir sukelti nereikalingų kančių, draudimą naudoti tokias kariavimo priemones, kurios, veikdamos nesirinktinai, gali pakenkti tiek civiliams, tiek kombatantams ir kt.

Netarptautiniame ginkluotame konflikte yra draudžiamos šios kariavimo priemonės.²⁵⁶

- Visoms be išimties valstybėms draudžiama naudoti nuodus ir nuodinguosius ginklus.
- Bakteriologinis ir cheminis ginklai. Šie ginklai yra labai susiję su auksčiau minėtais draudžiamaisiais ginklais, nes priklauso nuodingųjų ginklų kategorijai. Atsižvelgiant į tai, kad naudojant cheminį ir bakteriologinį ginklą, kyla ypatingas pavojus civiliams gyventojams didelėje teritorijoje, jo turėjimo ir

²⁵³ Žr. 37 str. 1 p.1949 m. Ženevos konvencijų Papildomas protokolas dėl tarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (I protokolas), 1977; Valstybės žinios, 2000, Nr.63;

²⁵⁴ Исследование об обычном международном гуманитарном праве: лучше понимать и полнее соблюдать нормы права во время вооруженного конфликта. P. 24, 39; [http://www.icrc.org/web/rus/sites0.nsf/htmlall/6VKKBP/\\$FILE/Offprint_from_IRRC_857.pdf](http://www.icrc.org/web/rus/sites0.nsf/htmlall/6VKKBP/$FILE/Offprint_from_IRRC_857.pdf); prisijungimo laikas: 2007 – 10 – 17;

²⁵⁵ Ten pat. P. 27;

²⁵⁶ Declaration on the rules of international humanitarian law governing the conduct of hostilities in non-international armed conflicts / International Institute for Humanitarian Law (San Remo, Italy). - Geneva, 1990; San Remo Manual on The Protection of Victims of Non-International Armed Conflicts/ International Institute of Humanitarian Law, 2004, para 214; <https://portfolio.du.edu/portfolio/getportfoliofile?uid=54715>; prisijungimo laikas: 2007 – 10 – 17;

naudojimo draudimas buvo įtvirtintas 1925 m. Ženevos protokole dėl dusinamųjų, nuodingų ir kitokių dujų, taip pat bakteriologinio karo vedimo metodų uždraudimo (toliau visame darbe – 1925 m. Ženevos protokolas), kurio nuostatos transformavosi į tarptautinės paprotinės teisės normas, privalomas visoms be išimties valstybėms.²⁵⁷ Ši 1925 m. Ženevos protokola papildo 1972 m. JT konvencija dėl bakteriologinių ir toksinių ginklų kūrimo, gamybos ir saugojimo uždraudimo bei jų sunaikinimo (toliau visame darbe – 1972 m. JT konvencija), kurį draudžia kariniais tikslais gaminti, saugoti, įsigyti ar perduoti kitoms valstybėms šiuos ginklus bei įpareigoja naikinti jų atsargas,²⁵⁸ ir 1993 m. Konvencija dėl cheminio ginklo kūrimo, gamybos, kaupimo ir panaudojimo uždraudimo bei jo sunaikinimo, kuri nustato draudimus, analogiškus 1972 m. JT konvencijos draudimams, t.y. draudžia bet kokiomis aplinkybėmis kurti, gaminti, kaupti, įsigyti, saugoti, perduoti cheminį ginklą bei įpareigoja naikinti jo atsargas ir bet kokius jo gamybos objektus, taip pat įpareigoja valstybes „nenaudoti kaip kariavimo priemonės medžiagų, skirtų masiniams neramumams malšinti.“²⁵⁹

- Yra draudžiamos sprogstančios kulkos, t.y. kurios yra žymiai pavojingesnės už paprastas kulkas, nes jos, pasiekus taikinį, sprogs taime, t.y. jos sprogs žmogaus kūne, skeveldromis padarydamos daugybę žaizdų, bei susiplojančios kulkos, t.y. „turinčios nevientisą arba iš anksto įskelta apvalkalą kulkos, kurios žmogaus kūne lengvai deformuojasi, padarydamos labai galias ir sunkiai gyjančias žaizdas.“²⁶⁰
- Draudžiama naudoti bet kokius ginklus, kurie sužeidžia skeveldromis, kurių žmogaus kūne negalima aptikti rentgeno spinduliais. Ši draudimą įtvirtina 1980 m. JT konvencijos Protokolas dėl neaptinkamų dalelių.
- Draudžiama naudoti lazerinius ginklus, kurie sukonstruoti taip, kad viena iš jų funkcijų yra visiško apakimo sukėlimas. Ši draudimą įtvirtina 1980 m. JT konvencijos Protokolas dėl apakinančių lazerinių ginklų.

Vis dėlto kai kurie ginklai THT nebuvo uždrausti, nors to ir buvo siekiama, tačiau jiems nustatomi tam tikri apribojimai, be to jiems taikomi jau minėti principai bei reikalavimai: juos draudžiama naudoti prieš civilius gyventojus bei objektus, draudžiama naudoti tokias kariavimo priemonės, kurios, veikdamos nesirinktinai, gali pakenkti tiek civiliams, tiek kombatantams, turi būti imtasi visų įmanomų atsargumo priemonių siekiant apsaugoti civilius gyventojus bei turi būti laikomasi proporcingumo principo. THT netarptautiniame ginkluotame konflikte nustato apribojimus tokioms kariavimo priemonėms:²⁶¹

- Mina – spąstai, t.y. bet koks įtaisas ar medžiaga, kurios paskirtis yra žudyti arba sužeisti ir kuri pradeda veikti netikėtai, kai asmuo paliečia ar prisitartina prie tariamai nežalingo objekto arba atlieka

²⁵⁷ Čiočys P.A. Tarptautinė humanitarinė teisė, - Vilnius, Generolo J. Žemaičio Lietuvos karo akademijos leidybos centras, 2002. P 103;

²⁵⁸ Žr. 1, 2 ir 3 str. 1972 m. Konvencija dėl bakteriologinių ir toksinių ginklų kūrimo, gamybos ir saugojimo uždraudimo bei jų sunaikinimo//Valstybės žinios, 1997 m., Nr. 59 – 1370;

²⁵⁹ Žr. 1 str. 1993 m. Konvencija dėl cheminio ginklo kūrimo, gamybos, kaupimo ir panaudojimo uždraudimo bei jo sunaikinimo//Valstybės žinios, 1998 m., Nr. 35 – 935;

²⁶⁰ Čiočys P.A. Tarptautinė humanitarinė teisė, - Vilnius, Generolo J. Žemaičio Lietuvos karo akademijos leidybos centras, 2002. P 100;

²⁶¹ San Remo Manual on The Protection of Victims of Non-International Armed Conflicts/ International Institute of Humanitarian Law, 2004, para 215; <https://portfolio.du.edu/portfolio/getportfoliofile?uid=54715>; prisijungimo laikas: 2007 – 10 – 17;

tariamai saugų veiksmą.²⁶² Kategoriškai draudžiama naudoti minas – spąstus prieš civilius gyventojus ir civilius objektus bei gyvenamosiose vietovėse, kur nevyksta karo veiksmai, taip pat bet kokiomis aplinkybėmis draudžiama naudoti minas – spąstus, kurie susiję arba asocijuojasi su asmenimis ar objektais, turinčiais teisę į THT apsaugą, arba su objektais, kurie gali patraukti civilių gyventojų dėmesį, t.y. asocijuojasi su tarptautiniu mastu pripažintais apsauginiais ženklais ar emblemomis, su hors de combat asmenimis, su žaislais, maistu ar gyvūnais ir pan.²⁶³

- Kitų rūšių minoms nustatomi reikalavimai susiję su aukščiau minėtais principais bei civilių apsauga, taip pat reikalaujama, kad minų laukai būtų tiksliai pažymėti, o pasibaigus karo veiksams minų laukai būtų nedelsiant išminuoti, numatoma speciali registracijos procedūra ir žinių apie minų laukų išdėstymą paviėšinimas, nustatomi reikalavimai priešpėstinėms minoms, kurių visiškai uždrausti taip ir nepavyko, nors to ir buvo siekiama, t.y. reikalavimas, kad jas būtų galima aptikti įprasta minų ieškos įranga bei, kad jos turėtų susinaikinimo mechanizmą.²⁶⁴
- Padegamieji ginklai, t.y. bet kokie ginklai ar šaudmenys, kurie skirti padegti objektus ugnimi ar kasčiu ar dėl jų sąveikos padaryti asmenims nudegimus, kuriuos sukelia į taikinį paleistos medžiagos cheminė reakcija.²⁶⁵ Bet kokiomis aplinkybėmis draudžiama tokiais ginklais atakuoti civilius gyventojus bei objektus, tačiau jie gali būti naudojami prieš asmenis, aktyviai dalyvaujančius karo veiksmuose, jeigu neįmanoma panaudoti mažiau kenksmingą ginklą siekiant išvesti kovotoją iš rikiuotės. Draudžiama bet kokiomis aplinkybėmis oru paleidžiamą padegamąjį ginklą naudoti prieš karinius objektus, kurie yra civilių gyventojų susitelkimo vietose, tačiau ne oru paleidžiamą padegamąjį ginklą galima naudoti prieš karinius objektus, aiškiai atskirtus nuo civilių susitelkimo vietų, kai imamasi visų atsargumo priemonių, kad šie ginklai padegtų tik karinį objektą, taip pat tokiais ginklais draudžiama atakuoti miškus, išskyrus atvejus, kai jie patys yra kariniai objektai arba naudojami kaip karinių objektų priedanga.²⁶⁶

Kaip matome, tiek Ženevos konvencijų bendrasis 3 str., tiek II protokolais tik pačia bendriausia prasme nustato kovos vedimo taisykles, apsiribodami vos keliais draudimais nepulti tam tikrų objektų bei civilių gyventojų. Tokiu būdu susidaro įspūdis, kad netarptautiniame ginkluotame konflikte karo vadai gali laisvai rinktis kariavimo būdus bei priemones, apie kurias apskritai II protokole nėra nieko pasakyta. Toks ginkluotos kovos vedimo taisyklių nustatymas niekaip negali būti lyginamas su tarptautinio ginkluoto konflikto kovos vedimo taisyklėmis. Kaip jau buvo minėta, šiuos reikšmingus II protokolo trūkumus užpildė tarptautinė paprotinė teisė perimdama tarptautinio ginkluoto konflikto ginkluotos kovos vedimo taisykles ir pritaikydama jas netarptautiniame ginkluotame konflikte bei suformuodama daugybę svarbių paprotinių normų, kurios yra labiau detalizuotos už daugelio II protokolo nuostatų ir, kurios, užpildydamos pastarojo spragas netarptautinio ginkluoto konflikto reglamentavime, išėina už II protokolo reguliavimo ribų. Tokiu būdu tarptautinio ir

²⁶² Žr. 2 str. 4 p. 1980 m. JT konvencijos Protokolas dėl minų, minų – spąstų ir kitų įtaisų naudojimo uždraudimo arba apribojimo (pataisytas 1996 m.)//Valstybės žinios, 1998 m., Nr. 83 – 2312;

²⁶³ Ten pat. Žr. 7 str.

²⁶⁴ Ten pat. Žr. 3 – 6, 9 str. bei 1 priedą;

²⁶⁵ Žr. 1 str. 1 p. 1980 m. JT konvencijos Protokolas dėl padegamųjų ginklų naudojimo apribojimo arba uždraudimo//Valstybės žinios, 1998 m., Nr. 83 – 2312;

²⁶⁶ Ten pat. Žr. 2 str.;

netarptautinio ginkluoto konflikto ginkluotos kovos vedimo taisyklės yra vienodinamos siekiant veiksmingai apriboti ginkluoto konflikto šalių pasirinktas kariavimo metodus bei priemones vardan veiksmingesnės šių konfliktų aukų apsaugos. Pabrėžtina, kad toks raginimas yra įtvirtinamas 1990 m. San Remo deklaracijoje, nustatančioje ginkluotos kovos vedimo taisyklės netarptautinio ginkluoto konflikto metu.²⁶⁷ Autoriaus nuomone, šis raginimas turi būti praplėčiamas, t.y. tarptautinė bendruomenė turi imtis aktyvių veiksmų siekiant suvienodinti ir kitas šių ginkluotų konfliktų sritis, atsisakant, autoriaus nuomone, nereikalingo bei pasenusio ginkluotų konfliktų skirstymo į atskiras rūšis, kadangi tai sukelia tik dar daugiau painiavos šių konfliktų teisiniame reguliavime, konflikto dalyvių teisinės padėties problemas bei nulemia konflikto aukų skirtingą teisinę apsaugą bei apsaugos garantijų siaurinimą, remiantis vien tik ginkluoto konflikto rūšimi.

---

²⁶⁷ Declaration on the rules of international humanitarian law governing the conduct of hostilities in non-international armed conflicts / International Institute for Humanitarian Law (San Remo, Italy). - Geneva, 1990;

Išvados ir pasiūlymai

1. THT visus ginkluotus konfliktus skirsto į tarptautinius, kuriems yra taikomos absoliuti dauguma THT normų, ir netarptautinius, kuriuos reguliuoja mažesnis kiekis THT normų. Toks šių ginkluotų konfliktų teisinis reguliavimas neatitinka šių dienų tendencijų, kadangi būtent netarptautiniai ginkluoti konfliktai tampa pagrindine ginkluotų konfliktų rūšimi.
2. Egzistuoja skirtingi netarptautinių ginkluotų konfliktų režimai, t.y. žemo intensyvumo ir intensyvus netarptautiniai ginkluoti konfliktai, kurių atžvilgiu, priklausomai nuo konflikto intensyvumo taikomos skirtingos THT normos. Aukšto intensyvumo ginkluotiems konfliktams yra taikomi II protokolas ir Ženevos konvencijų bendrasis 3 str., o žemo intensyvumo – tik Ženevos konvencijų bendrasis 3 str. Taip pat šias THT normas, užpildydama jų spragas, papildo tarptautinė paprotinė teisė
3. Ženevos konvencijų bendrasis 3 str. yra pirmoji THT norma skirta reguliuoti netarptautinius ginkluotus konfliktus. Tačiau atlikus šio straipsnio teksto analizę randame nemažai šio straipsnio trūkumų: 1) nėra netarptautinio ginkluoto konflikto apibrėžimo; 2) yra labai neaiškiai apibrėžta jo taikymo sritis; 3) jame išvardintos taisyklės yra suformuluotos pačia bendriausia forma; 4) ginkluotų opozicinių grupių tarptautinis teisinis statusas lieka nepakitęs; 5) civiliai nėra nurodomi, kaip tiesioginis apsaugos objektas, taip pat nėra nuostatų draudžiančių pulti civilius gyventojus ir objektus; 6) nėra nuostatų skirtų netarptautinių ginkluotų konfliktų ginkluotos kovos vedimo taisyklėms.
4. Vidiniai neramumai ir įtampos situacijos nelaikomi netarptautiniu ginkluotu konfliktu nei II protokolo, nei Ženevos konvencijų bendrojo 3 str. prasmėmis, todėl tokių situacijų atžvilgiu THT normos nėra taikomos, o taikomos valstybių nacionalinės teisės normos. Autoriaus nuomone, turi būti suformuluotas tokių situacijų tikslus apibūdinimas, kadangi kokio nors tikslesnio ir išsamesnio tokių situacijų apibūdinimo ar apibrėžimo mes II protokolo 1 str. neberandame.
5. Internacionalizuotą ginkluotą konfliktą reikėtų suprasti kaip ginkluotą kovą, kuri vyksta tam tikros valstybės teritorijoje tarp tam tikrų organizuotų ginkluotų grupių ir kurioje tam tikru būdu dalyvauja dar ir trečioji užsienio valstybė. Tai yra karo veiksmai, kurie įgauna tarptautinį pobūdį, vienos valstybės teritorijoje. Netarptautinis ginkluotas konfliktas gali tapti tarptautiniu, jeigu į tokį konfliktą įsikiša kita užsienio valstybė panaudodama savo ginkluotąsias pajėgas, arba kai kurie iš netarptautinio ginkluoto konflikto dalyvių veikia besikišančiosios valstybės vardu, t.y. patenkinamas „efektyviosios“ arba „bendrosios“ kontrolės kriterijus. Autoriaus nuomone toks trečiosios valstybės įsikišimas internacionalizuoja visą netarptautinį ginkluotą konfliktą, kuris tampa tarptautiniu ginkluotu konfliktu, kurio atžvilgiu turi būti taikomos THT visa apimtimi, kadangi tik toks THT normų taikymas padeda išvengti painaus ir sunkiai įgyvendinamo ginkluotų konfliktų atskyrimo ir sudėtingo atskirų THT normų taikymo tokioms internacionalizuoto ginkluoto konflikto dalims proceso bei efektyviai apsaugo internacionalizuotų konfliktų aukas.
6. Ginkluotų konfliktų skirstymas į tarptautinius ir netarptautinius, autoriaus nuomone, yra nenatūralus, nepageidaujamas ir sunkiai motyvuojamas bei galintis egzistuoti tik teorijoje, o praktikoje atrodantis dirbtinai sukurtas, kadangi jis neatitinka ir sumenkina visą THT humanitarinį tikslą, kuris negali būti pasiektas tomis aplinkybėmis, kuriomis vyksta dabartiniai ginkluoti konfliktai.

7. Priešingai nei tarptautinio ginkluoto konflikto dalyviams, THT netarptautiniame ginkluotame konflikte nesuteikia disidentams kokio nors išskirtinio tarptautinio statuso, t.y. jie nėra laikomi nei kombatantais, nei karo belaisviais. Kadangi disidentai nėra laikomi teisėtais ginkluotos kovos dalyviais, tai jų veiksmi netarptautinio ginkluoto konflikto metu yra laikomi nusikaltimais pagal valstybės, kurioje vyksta ginkluotas konfliktas, nacionalinę teisę, todėl net ir pasibaigus ginkluotam konfliktui, jie nėra nedelsiant paleidžiami ir repatrijuojami, o yra teisiami vien už jų dalyvavimą ginkluotame konflikte, nors jie ir nepažeidė jokių THT normų.

8. Disidentams nėra jokio juridinio stimulo taikyti II protokolą bei laikytis jo nuostatų, kadangi jo taikymas bei laikymasis nekeičia jų tarptautinio juridinio statuso t.y. jie ir toliau nebus laikomi kombatantais ir karo belaisviais. Tai gali paskatinti disidentus ignoruoti THT normas ir kovoti savo būdais, kurie yra draudžiami THT. Tokiu stimulu galėtų būti galimybė suteikti disidentams imunitetą nuo teismo persekiojimo vien už jų dalyvavimą netarptautiniame ginkluotame konflikte, toks imunitetas, be abėjo, negali būti suteikiamas asmenis, kurie yra kaltinami vykdę karo nusikaltimus. Autoriaus nuomone, disidentams turi būti suteikiamas kombatanto ir karo belaisvio statusai, nors THT to ir nepripažįsta, o disidentai, kurie pažeidžia THT normas, analogiškai, kaip ir tarptautinio ginkluoto konflikto dalyviai, neprarastų kombatanto statuso, tačiau būtų teisiami už šiuos pažeidimus.

9. Palyginus tarptautinių ir netarptautinių ginkluotų konfliktų aukų teisinę padėtį, tenka konstatuoti, kad netarptautinių ginkluotų konfliktų aukų teisinės apsaugos garantijos yra siauresnės bei, kad jų tarptautinė teisinė apsauga yra susiaurinta remiantis vien ginkluoto konflikto rūšimi. Autoriaus nuomone, toks teisinės apsaugos garantijų skirtumas yra sunkiai paaiškinamas, kadangi nepriklausomai nuo ginkluoto konflikto rūšies, jo metu žmonėms sukeliama kančia yra vienoda, o konflikto aukos yra tos pačios ir joms reikalinga tokia pati teisinė apsauga, todėl ir jų teisinės apsaugos garantijų apimtys turi būti suvienodinamos.

10. Nei Ženevos konvencijų bendrasis 3 str., nei II protokolai nepateikia jokio terminų “disidentas” ir “civilis” apibrėžimo, nors jie ir yra vartojami. Todėl turi būti suformuluoti tikslūs šių atskirų kategorijų asmenų apibūdinimai ir kriterijai, kuriais remiantis tam tikras asmuo yra priskiriamas vienai iš šių asmenų kategorijų, taip pat turi būti įtvirtinti aiškūs šių asmenų atskyrimo kriterijai, siekiant efektyvios ginkluoto konflikto aukų apsaugos, įgyvendinant civilių gyventojų bei objektų atskyrimo nuo kombatantų bei karinių objektų principą. Toks šių asmenų atskyrimas yra ypač svarbus netarptautiniame ginkluotame konflikte, nes civiliai yra plačiai įtraukiami į tokius ginkluotus konfliktus, t.y. civiliai ir disidentai tarsi susilieja ir tampa neaišku, kurie yra laikomi puolimo objektais, o kurie turi būti apsaugoti nuo tokių puolimų.

11. II protokole yra įtvirtinama nuostata, kurioje teigiama, kad civiliai naudojami II protokolo teikiama apsauga tol, kol jie tiesiogiai nedalyvauja karo veiksmuose. Autoriaus nuomone, ši nuostata turėtų būti papildyta aiškiai suformuluotais kriterijais, kuriais remiantis būtų galima konstatuoti, kad civilio elgesys yra tiesioginis dalyvavimas karo veiksmuose. Toks šios II protokolo nuostatos konkretizavimas padėtų išvengti nepagrįsto civilių gyventojų priskyrimo prie disidentų.

12. II protokolai turi būti papildyti nuostatomis, numatančiomis vadų atsakomybę už jų pavaldinių THT pažeidimus, kadangi, priešingai nei tarptautiniuose ginkluotuose konfliktuose, netarptautiniuose ginkluotuose konfliktuose tokia vadų atsakomybė nėra numatyta.

13. II protokolą, priešingai nei Ženevos konvencijų bendrasis 3 str., nėra taikomas tokių netarptautinių ginkluotų konfliktų atžvilgiu, kuriuose, kaip viena iš konflikto šalių nedalyvauja valstybės ginkluotosios pajėgos, o konfliktas vyksta tarp kitų organizuotų ginkluotų grupių. Tokiu būdu II protokolo taikymo sritis yra dar labiau susiaurinama.

14. II protokole netarptautinio ginkluoto konflikto ginkluotos kovos vedimo taisyklės yra įtvirtintos nenuosekliai bei pačia bendriausia prasme ir, nors šios II protokolo spragos didžiaja dalimi yra užpildytos tarptautinės paprotinės teisės normomis, tai nepašalina būtinybės kurti naujas THT normas, skirtas netarptautinio ginkluoto konflikto ginkluotos kovos vedimo taisyklėms įtvirtinti.

15. Autoriaus nuomone, naujos THT sritys, bendros visiems ginkluotiems konfliktams, kūrimas padėtų išspręsti netarptautinio ginkluoto konflikto dalyvių teisinės padėties problemas bei užtikrintų efektyvesnę netarptautinio ginkluoto konflikto aukų teisinę apsaugą. Tokios naujos THT sritys kūrimas padėtų THT prisitaikyti prie šiuolaikinių ginkluotų konfliktų, lengvai bus išsprendžiami painūs internacionalizuoto, tarptautinio ir netarptautinio ginkluoto konflikto teisinio reguliavimo klausimai, kadangi visų ginkluotų konfliktų atžvilgiu bus taikomos tos pačios THT normos. Toks bendrų visiems ginkluotiems konfliktams THT normų kūrimas padėtų efektyviau apsaugoti visų ginkluotų konfliktų aukas, nes visiems būtų užtikrinamos vienodos teisinės apsaugos garantijos. Tokiu būdu netarptautinio ginkluoto konflikto aukoms būtų suteiktos platesnės bei veiksmingesnės teisinės apsaugos priemonės, palyginus su jų dabartine padėtimi, taip pat visų ginkluotų konfliktų dalyviams būtų suteikiamas kombatanto ir belaisvio statusas, tad disidentų teisinė padėtis irgi pasikeistų iš esmės ir jie jau nebebūtų suiteresuoti prašyti trečiųjų valstybių pagalbos, siekiant įgyti palankesnę tarptautinę statusą, dėl ko, kaip jau buvo minėta, yra nuogastaujama internacionalizuotame konflikte.

16. Atsižvelgiant į atliktą analizę, galima teigti, kad visi darbe paminėti II protokolo trūkumai, netarptautinių ginkluotų konfliktų evoliucija ir pokyčiai, per daug formalūs ir dideli reikalavimai antiviriusybinėms pajėgoms, kad jos būtų pripažintos netarptautinio konflikto dalyvėmis ar tiesiog II protokolo neratifikavimas, kuris irgi užkerta kelią II protokolo taikymui, nulemia tai, kad II protokolą tampa nebepajėgus reguliuoti šiuolaikinius netarptautinius ginkluotus konfliktus. Tokiu būdu dauguma tokių netarptautinių ginkluotų konfliktų yra paliekami už II protokolo reguliavimo ribų, tad tokiais atvejais bendrasis Ženevos konvencijų 3 str. yra vienintelė THT teisės norma, kuri yra taikoma tokių ginkluotų konfliktų atžvilgiu, ir kuri yra vienintelė minimali teisinės apsaugos garantija, likusi netarptautinių ginkluotų konfliktų aukoms.

17. Atliktas mokslinis tyrimas parodė, kad netarptautinio ginkluoto konflikto teisinis reguliavimas turi esminių trūkumų, todėl reikalauja tolimesnio tobulinimo, t.y. tolimesnio THT egzistuojančių teisės normų bei principų tobulinimo ir unifikavimo bei naujų THT normų kūrimo, todėl darytina išvada, kad darbo hipotezė pasitvirtino.

Literatūros sąrašas

Lietuvos Respublikos norminiai aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija//Valstybės žinios, 1992, Nr. 31–953.
2. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas//Valstybės žinios, 2000, Nr. 89–2741.
3. Lietuvos Respublikos nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymas//Valstybės žinios, 1995, Nr. 3-37.
4. Lietuvos Respublikos kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymas//Valstybės žinios, 1996, Nr. 14-352.
5. Lietuvos Respublikos potencialiai pavojingų objektų priežiūros įstatymas//Valstybės žinios, 1996, Nr. 46–1116.
6. Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagindų įstatymas//Valstybės žinios, 1997, Nr. 2–16.
7. Lietuvos Respublikos cheminio ginklo uždraudimo įstatymas//Valstybės žinios, Nr. 90-2480.
8. Lietuvos Respublikos karo padėties įstatymas//Valstybės žinios, 2000, Nr. 52-1482.
9. Lietuvos Respublikos ginkluotos gynybos ir pasipriešinimo agresijai įstatymas//Valstybės žinios, 2000, Nr. 64-1927.
10. Lietuvos Respublikos nepaprastosios padėties įstatymas//Valstybės žinios, 2002, Nr. 64-2575.

Tarptautinės teisės aktai

11. Declaration on the rules of international humanitarian law governing the conduct of hostilities in non-international armed conflicts/International Institute for Humanitarian Law (San Remo, Italy). Geneva, 1990//<http://www1.umn.edu/humanrts/instree/1990a.htm>; prisijungimo laikas: 2007 – 11 – 09.
12. 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija//Valstybės Žinios, 1995, Nr. 40-987.
13. 1997 m. Europos konvencija dėl kovos su terorizmu//Valstybės žinios, 1997, Nr. 7-116.
14. 1954 m. Hagos kultūros vertybių apsaugos ginkluoto konflikto metu konvencija ir jos I protokolas//Valstybės žinios, 1998, Nr. 102-2804.
15. 1954 m. Hagos kultūros vertybių apsaugos ginkluoto konflikto metu konvencijos II protokolas//Valstybės žinios, 2002, Nr. 13-478.
16. 1945 m. Jungtinių Tautų Chartija//Valstybės žinios, 2002, Nr. 15-557.
17. 1946 m. JT GA konvencija dėl JT privilegijų ir imunitetų//<http://www.un.org/russian/documen/convents/privileg.htm>; prisijungimo laikas: 2007 – 11 – 10.
18. 1968 m. JT GA rezoliucija 2444 (XXIII) dėl žmogaus teisių pagarbos ginkluoto konflikto metu//http://www.un.org/russian/ga/23/docs/res23_2.htm; prisijungimo laikas: 2007 – 11 – 10.
19. 1970 m. JT GA rezoliucija 2675 (XXV) dėl pagrindinių civilių gyventojų apsaugos principų ginkluoto konflikto metu//http://www.un.org/russian/ga/25/docs/res25_2.htm; prisijungimo laikas: 2007 – 11 – 09.
20. 1970 m. JT Ekonominės ir Socialinės Tarybos rezoliucija 1515 (XLVIII) dėl moterų ir vaikų apsaugos nepaprastosios padėties ar ginkluoto konflikto metu//<http://www.un.org/russian/documen/ecosoc/ecosocres.htm>; prisijungimo laikas: 2007 – 11 – 09.

21. 1974 m. JT deklaracija dėl moterų ir vaikų apsaugos nepaprastosios padėties ar ginkluoto konflikto metu (paskelbta JT GA 1974 m. 3318 (XXIX) rezoliucija)// <http://www.un.org/russian/documen/declarat/armed.htm>; prisijungimo laikas: 2007–11–09.
22. 1974 m. JT GA rezoliucija Nr. 3314 (XXIX) - „Agresijos apibrėžimas“// <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/739/16/IMG/NR073916.pdf?OpenElement>; prisijungimo laikas: 2007 – 11 – 10.
23. 1980 m. Jungtinių Tautų konvencija dėl tam tikrų įprastinių ginklų, kurie gali būti pernelyg žalojančiais arba veikia nesirinktinai, naudojimo uždraudimo arba apribojimo//Valstybės žinios, 1998, Nr. 83–2312.
24. 1980 m. Jungtinių Tautų konvencijos Protokolas dėl neaptinkamų dalelių//Valstybės žinios, 1998, Nr. 83–2312.
25. 1980 m. Jungtinių Tautų konvencijos Protokolas dėl apakinančių lazerinių ginklų//Valstybės žinios, 1998, Nr. 83–2312.
26. 1980 m. Jungtinių Tautų konvencijos Protokolas dėl minų, minų – spąstų ir kitų įtaisų naudojimo uždraudimo arba apribojimo (pataisytas 1996 m.)//Valstybės žinios, 1998, Nr. 83–2312.
27. 1980 m. Jungtinių Tautų konvencijos Protokolas dėl padegamųjų ginklų naudojimo apribojimo arba uždraudimo//Valstybės žinios, 1998, Nr. 83 – 2312.
28. 1989 m. JT GA konvencija dėl kovos su samdinių verbavimu, panaudojimu, finansavimu ir apmokymu//<http://hei.unige.ch/humanrts/instree/R1989a.html>; prisijungimo laikas: 2007 – 11 – 10.
29. 1994 m. JT GA konvencija dėl JTO personalo saugumo// <http://hei.unige.ch/humanrts/russian/instree/Rconvunpersonnel.html>; prisijungimo laikas: 2007 – 11 – 10.
30. 1994 m. JT GA konvencijos dėl JTO personalo saugumo 2005 m. Fakultatyvinis protokolas//http://www.un.org/russian/documen/convents/prot_safetypersonal.html; prisijungimo laikas: 2007 – 11 – 10.
31. 1972 m. Konvencija dėl bakteriologinių ir toksinių ginklų kūrimo, gamybos ir saugojimo uždraudimo bei jų sunaikinimo//Valstybės žinios, 1997, Nr. 59–1370.
32. 1993 m. Konvencija dėl cheminio ginklo kūrimo, gamybos, kaupimo ir panaudojimo uždraudimo bei jo sunaikinimo//Valstybės žinios. 1998, Nr. 35–935.
33. 1997 m. Konvencija dėl priešpėstinių minų naudojimo, kaupimo, gamybos ir perdavimo uždraudimo ir dėl jų sunaikinimo//<http://untreaty.un.org/English/notpubl/26-5ru.htm>; prisijungimo laikas: 2007 – 11 – 10.
34. San Remo Manual on The Protection of Victims of Non-International Armed Conflicts/ International Institute of Humanitarian Law, 2004// <https://portfolio.du.edu/portfolio/getportfoliofile?uid=54715>; prisijungimo laikas: 2007 – 11 – 10.
35. 1966 m. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas//Valstybės žinios, 2002, Nr. 77-3288.
36. 1979 m. Tarptautinė konvencija dėl kovos su įkaitų ėmimu//Valstybės Žinios, 2000, Nr. 108.
37. Tarptautinio Teismo statusas//Valstybės Žinios, 2002 – 02 – 13, Nr. 15.

38. 1993 m. Tartautinio baudžiamojo tribunolo Jugoslavijai statutas// <http://www0.un.org/russian/law/icty/charter.htm>; prisijungimo laikas: 2007 – 11 – 10.
39. 1994 m. Tarptautinio baudžiamojo tribunolo Ruandai statutas// <http://www.un.org/russian/law/icty/charter.htm>; prisijungimo laikas: 2007 – 11 – 10.
40. 1998 m. Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statutas// Valstybės žinios, 2003, Nr. 49-2165.
41. 1948 m. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija//<http://www.un.org/Overview/rights.html>; prisijungimo laikas: 2007 – 11 – 10.
42. 1989 m. Vaikų teisių konvencijos 2000 m. Fakultatyvinis protokolas dėl vaikų dalyvavimo ginkluotuose konfliktuose//Valstybės žinios, 2002, Nr. 126-5724.
43. 1925 m. Ženevos protokolas dėl dusinamųjų, nuodingų ir kitokių dujų, taip pat bakteriologinio karo vedimo metodų uždraudimo// <http://hei.unige.ch/humanrts/instree/R1925a.html>; prisijungimo laikas: 2007 – 11 – 10;
44. 1948 m. Ženevos konvencija dėl kelio užkirtimo genocido nusikaltimui ir baudimo už jį//Valstybės žinios, 2002, Nr. 23-855.
45. 1949 m. Ženevos konvencija dėl sužeistųjų ir ligonių padėties veikiančiose armijose pagerinimo//Valstybės žinios, 2000, Nr. 63.
46. 1949 m. Ženevos konvencija dėl sužeistųjų, sergančiųjų ir skęstančiųjų ginkluotųjų pajėgų narių jūrose padėties pagerinimo//Valstybės žinios, 2000, Nr. 63.
47. 1949 m. Ženevos konvencija dėl elgesio su karo belaisviais//Valstybės žinios, 2000, Nr.63.
48. 1949 m. Ženevos konvencija dėl civilių apsaugos karo metu//Valstybės žinios, 2000, Nr. 63.
49. 1949 m. Ženevos konvencijų Papildomas protokolas dėl tarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (I protokolas), 1977m.//Valstybės žinios, 2000, Nr. 63.
50. 1949 m. Ženevos konvencijų Papildomas protokolas dėl netarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (II protokolas), 1977m.//Valstybės žinios, 2000, Nr. 63.

Teismų praktika

51. International Court of Justice, Continental Shelf case (Lybian Arab Jamabiriya v. Malta), Judgement of 3 June 1985.
52. International Court of Justice, Case concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America), Judgement of 27 June 1986.
53. Prosecutor v. Tadic – Case No. IT – 94 – 1 – AR72, Decision on the Defence Motion for Interlocutory Appeal on Jurisdiction. Hague. 2 October 1995.
54. Prosecutor v. Delalič et al. – Case No. IT-96-21-T, Judgement of 16 November 1998.

Specialioji literatūra

55. Akerhurst M., Malanczuk P. Šiuolaikinės tarptautinės teisės įvadas. V., 2000.
56. Anglų – lietuvių; lietuvių – anglų kalbų žodynas Alkonas. Kompiuterinė versija.
57. Barchers I. P. International Conflict of Laws for the Third Millenium. Essays in Honor of Friedrich K. Juenger. New York, 2001.

58. Byron C. Armed conflicts: International or non – international?//Journal of Conflict and Security Law. Vol. 6, No. 1, June 2001.
59. Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions of 12 August 1949. ICRC. Geneva, 1987.
60. Commentary on the I Geneva convention for the amelioration of the condition of the wounded and sick in armed forces in the field. ICRC. Geneva, 1952.
61. Commentary on the II Geneva convention for the amelioration of the condition of the wounded, sick and shipwrecked members of armed forces at sea. ICRC. Geneva, 1960.
62. Commentary on the III Geneva convention for the relative to the treatment of prisoners of war. ICRC. Geneva, 1960.
63. Commentary on the IV Geneva convention for the relative to the protection of civilian persons in the time of war. ICRC. Geneva, 1958.
64. Conference of Government Experts. Vol. V. Protection of Victims of Non-International Armed Conflicts. ICRC. Geneva, 1971.
65. Čiočys P. A. Tarptautinė humanitarinė teisė. Vilnius: Generolo J. Žemaičio Lietuvos karo akademijos leidybos centras, 2002.
66. Detter I. The Law of War. Cambridge: Cambridge University Press, 2000.
67. Dinstein Y. The conduct of hostilities under the law of international armed conflict. Cambridge: Cambridge University Press, 2004.
68. Dieter F. The handbook of humanitarian law in armed conflicts. Oxford University Press, 1995.
69. Dieter F. Implementing international humanitarian law: problems and priorities. Geneva, 1991.
70. Direct Participation in Hostilities under International Humanitarian Law. Report prepared by the International Committee of Red Cross. Geneva, September 2003.
71. Dupuy R. J. The new humanitarian law of armed conflict. London, 1979.
72. Final Record of the Diplomatic Conference of Geneva of 1949. 4 vote. Berne, Federal Political Department, 1949.
73. Findlay T. The use of force in UN peace operations. Oxford University Press, 2002.
74. Gasser H. – P. International humanitarian law: an introduction. Berne, 1993.
75. International Committee of Red Cross. Report on the Work of the Conference of Government Experts. Vol. I. Geneva, 1972.
76. Kalshoven F., Zegveld L. Constraints on the waging of war: an introduction to International Humanitarian law. International Committee of the Red Cross, 2001
77. Kocijmans P. H. Civil War and Civil Strife: Some Reflections on the Standard - Setting Process. Essays in Honor of F. Kalshoven, 1998.
78. Lietuvių kalbos žodynas: kompiuterinis variantas//<http://www.lkz.lt/dzl.php>; prisijungimo laikas: 2007 – 10 – 20;
79. Reisman W. and Silk I. Which law applies to the Afghan conflict?//American Journal of International Law. Vol. 82. New York, 1988.

80. Schneider G. Globalization and armed conflict. New York, 2003.
81. Schindler D. International humanitarian law and internationalized armed conflicts. International Review of the Red Cross, No. 230, 1982.
82. Shelton D. Remedies in international human rights law. Oxford University Press, New York, 1999.
83. Solf. W. Problems with the application of norms governing interstate armed conflict to non-international armed conflict//Georgia Journal of International and Comparative Law, Vol. 13, 1983.
84. Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000.
85. Vadapalas V. Tarptautinė teisė. Vilnius: Eugimas, 2006.
86. Vadapalas V. Tarptautinė teisė: pagrindiniai dokumentai ir jurisprudencija. V., 2003.
87. Vysockienė L. Pabėgėlių teisė. Monografija. V., 2005.
88. Warbick C. and Rowe P. The International Criminal Tribunal for Yugoslavia: The decision of the Appeals Chamber on the interlocutory appeal on jurisdiction in the Tadic case. International & Comparative Law Quarterly. Vol. 45. London, 1996.
89. Аби-Сааб Р. Гуманитарное право и внутренние конфликты. Истоки и эволюция международной регламентации. Международный Комитет Красного Креста. Перевод с французского - Романов В. А. Москва, 2000.
90. Арцибасов И. Н., Егоров С. Л. Вооруженный конфликт: право, политика, дипломатия. М., 1989.
91. Акты дипломатической конференции по вопросу о подтверждении и развитии гуманитарного права, применяемого в период вооруженных конфликтов. Краткие отчеты пленарных заседаний Конференции (CDDH/SR.10). М., 1978.
92. Блищенко И. П., Солнцева М. М. Мировая политика и международное право. М.: Международные отношения. 1991г.
93. Гассер Х. П. Запрет на акты террора в международном гуманитарном праве. М.: МККК. 1994.
94. Григорьев А. Г. Международное право в период вооруженных конфликтов. М., 1992.
95. Громов М. А., Ложкин И. Е. Управление группировкой сил и средств при участии в предотвращении и пресечении внутреннего вооруженного конфликта. Академия МВД России. М., 1998.
96. Ильинский И. М. О терроре и терроризме. Москва, 2001.
97. Йонас Х. Принцип ответственности. Франкфурт, 1979.
98. Калимов А. Х. Региональные конфликты и международный терроризм. Проблемы урегулирования региональных конфликтов в современных условиях. Москва, 1991.
99. Капустин А. Я., Мартыненко Е. В. Международное гуманитарное право. М., 1991.
100. Кастро А. Международно-правовая регламентация внутренних вооруженных конфликтов // Московский журнал международного права. No 1, 2000.
101. Кассесе А. Соблюдение гуманитарных норм в немеждународных вооруженных конфликтах. М.: МККК. 1990.
102. Кальсховен Ф. Ограничения методов и средств ведения войны. М.: МККК. 1994.

103. КОРТУНОВ А. В. Россия и реформы ООН. М., 1995.
104. Мбатна Б. Неждународный вооруженный конфликт и международное гуманитарное право. Автореферат диссертации. М., 1985.
105. Международные акты о правах человека. Сборник документов. Москва: Издательство НОРМА, 2000.
106. Першиц А.И., Семенов Ю.И. Современные войны. Гуманитарные проблемы. М., 1990.
107. Пикте Ж. Развитие и принципы международного гуманитарного права. МККК. М., 1994.
108. Полторац А. И., Савинский Л. И. Вооруженный конфликты и международное право. М., 1976.
109. Салимов К. Н. Современные проблемы терроризма. М., 2000.
110. Словарь международного права. Москва, 1982.
111. Словарь по правам человека. Под ред. Альберта Джей Джонгмана и Алекса Пи Шмида. М., 1996.
112. Хенкерте Ж. – М. и Досвальд – Бек Л. Обычное международное гуманитарное право: Нормы. Москва, МККК, 2006.
113. Шиндлер Д. Международный комитет Красного Креста и права человека. М.: МККК, 1994.

Publikacijos internete

114. Dutli M. T. Captured child combatants.
<http://www.icrc.org/web/eng/siteeng0.nsf/iwpList74/0E1E5B283F3A3F5DC1256B6600592F25>;
prisijungimo laikas: 2007 – 10 – 12.
115. ES gairės dėl vaikų ir ginkluotų konfliktų.
<http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/15634LT.pdf>; prisijungimo laikas: 2007 – 09 – 20.
116. Ganor B. Defining Terrorism: Is One Man’s Terrorist Another Man’s Freedom Fighter?
<http://www.ict.org.il/articles>; prisijungimo laikas: 2007 – 11 – 10.
117. Greenwood C. International Humanitarian Law and the Tadic Case.
<http://www.ejil.org/journal/Vol7/No2/art8-01.html#TopOfPage>; prisijungimo laikas: 2007 – 09 – 20.
118. Munkler H. The wars of the 21st century.
[http://www.icrc.org/Web/eng/siteeng0.nsf/htmlall/5LPGQC/\\$File/irrc_849_Munkler.pdf](http://www.icrc.org/Web/eng/siteeng0.nsf/htmlall/5LPGQC/$File/irrc_849_Munkler.pdf);
prisijungimo laikas: 2007 – 11 – 06.
119. Paukštys I. Kas yra terorizmas? <http://www.geopolitika.lt/?arte=212>; prisijungimo laikas: 2007 – 09 – 20.
120. Rather R. S. International vs. Internal Armed Conflict.
<http://www.crimesofwar.org/thebook/intl-vs-internal.html>; prisijungimo laikas: 2007 – 11 – 08.
121. The 1977 Protocols: a landmark in the development of international humanitarian law.
<http://www.icrc.org/web/eng/siteeng0.nsf/html/57JNUZ>; prisijungimo laikas: 2007 – 11 – 06.

122. Адельханян Р. Понятие "военные преступления" в доктрине международного уголовного права. Журнал "Прогнозис", 1 Октября 2005г.
<http://journal.prognosis.ru/a/2005/10/01/67.html>; prisijungimo laikas: 2007 – 10 – 27.
123. Аликрам Г. Международно-правовая защита жертв войны.
<http://www.azerbaijanfoundation.org/cgi-bin/ecms/vis/vis.pl?s=001&p=0071&n=000044&g>
prisijungimo laikas: 2007 – 10 – 12.
124. Бельков О. Миротворчество: диалектика мирных и военных средств.
http://www.rau.su/observer/N3-4_97/010.htm; prisijungimo laikas: 2007 – 11 – 12.
125. Борьба с терроризмом и права человека – доклад. <http://civilg8.ru/6394.php>; prisijungimo laikas: 2007 – 11 – 15.
126. Буше-Сонье Ф. Война против терроризма и Гуманитарное право.
<http://www.rpinw.spb.ru/article.php?id=221>; prisijungimo laikas: 2007 – 11 – 12.
127. Влияние деятельности наемников на осуществление права народов на самоопределение.
http://www.unhchr.ch/pdf/fs28_r.pdf; prisijungimo laikas: 2007 – 09– 11.
128. Воробьев И. Концепция противоповстанческой борьбы.
http://www.nasledie.ru/oboz/N01_00/01_08.HTM; prisijungimo laikas: 2007 – 09 – 26.
129. Война «Четвертого Поколения».
<http://www.kavkazcenter.com/russ/content/2006/08/11/46454.shtml>; prisijungimo laikas: 2007 – 10 – 26.
130. Война и право: некоторые важные положения, впервые установленные в качестве правовых норм Первым и Вторым Дополнительными протоколами.
<http://www.themissing.cicr.org/web/rus/siterus0.nsf/htmlall/additional-protocols-links-080607>;
prisijungimo laikas: 2007 – 10 – 27.
131. Герасимов А. В. Внутренние вооруженные конфликты в современном мире. Политико – правовой анализ. <http://www.samoupravlenie.ru/16-24.htm>; prisijungimo laikas: 2007 – 11 – 15.
132. Гончаров И. В. Защита прав человека в условиях внутренних вооруженных конфликтов.
<http://www.optim.su/bh/2002/2/rgoncharov/rgoncharov.asp>; prisijungimo laikas: 2007 – 10 – 26.
133. Гражданская война и интервенция в Испании. <http://militera.lib.ru/h/shtal/05.html>;
prisijungimo laikas: 2007 – 11 – 14.
134. Гушер А. И. Проблема терроризма на рубеже третьего тысячелетия новой эры человечества. http://www.e-journal.ru/p_euro-st3-3.html; prisijungimo laikas: 2007 – 09 – 17.
135. Дериглазова Л. Парадокс асимметрии в международном конфликте.
<http://www.intertrends.ru/nineth/007.htm>; prisijungimo laikas: 2007 – 10 – 20.
136. Добиваясь более строгого соблюдения международного гуманитарного права.
<http://www.icrc.org/web/rus/siterus0.nsf/iwplList94/16275850B37B6219C3256F4E002F5CDE>;
prisijungimo laikas: 2007 – 11 – 07.

137. Женевские конвенции от 12 августа 1949 г.: от дипломатической конференции 1949 г. к порогу нового тысячелетия. <http://www.justbel.info/1999-3/art26.htm>; prisijungimo laikas: 2007 – 10 – 12.
138. Женщины и вооруженные конфликты. <http://www.un.org/russian/documen/gadocs/23spec/arm.htm>; prisijungimo laikas: 2007 – 10 – 06.
139. Жертвы среди мирного населения при операции НАТО против Югославии. Критерии оценки. <http://www.hrw.org/russian/editorials/kosovo/nato/topic16.htm>; prisijungimo laikas: 2007 – 10 – 17.
140. Защита прав человека в условиях внутренних вооруженных конфликтах. <http://www.optim.su/bh/2002/2/rgoncharov/rgoncharov.asp>; prisijungimo laikas: 2007 – 10 – 15.
141. Захват заложников и использование гражданского населения в качестве “живого щита” федеральными войсками России в ходе вооруженного конфликта в Чечне. http://www.kafkas.org.tr/russian/BGKAFKAS/bukaf_cec_rusesir.html; prisijungimo laikas: 2007 – 10 – 11.
142. Как применяется международное гуманитарное право в контексте терроризма? <http://www.icrc.org/web/rus/siterus0.nsf/html/6ERBD5>; prisijungimo laikas: 2007 – 10 – 13.
143. Международное право до принятия Женевских конвенций. <http://www.redcross.uzhgorod.ua/ukr/page.php?type=clause&id=143>; prisijungimo laikas: 2007 – 11 – 07.
144. Международное гуманитарное право и терроризм. http://www.icrc.org/Web/rus/siterus0.nsf/htmlall/66LHF9?OpenDocument&style=custo_print; prisijungimo laikas: 2007 – 09 – 14.
145. Миклашевская А.А. Международно - правовой статус детей, вовлеченных в вооруженные конфликты. <http://www.espi.ru/Content/Conferences/Papers2006/2006razd3/Miklashevskaya%20A.htm?PHPSESSID=1d442f0c22fdc5cd8334726253178a74>; prisijungimo laikas: 2007 – 10 – 14.
146. ООН и защита гражданских лиц в вооруженном конфликте. <http://www.un.org/russian/hr/civilians/index.htmlж>; prisijungimo laikas: 2007 – 10 – 12.
147. Особенности современных локально-региональных конфликтов. http://militera.lib.ru/research/stepanova_ea/01.html; prisijungimo laikas: 2007 – 11 – 03.
148. Павлова Л. Виды вооруженных конфликтов и статус участников вооруженных конфликтов по международному праву. <http://www.justbel.info/1998-3/art22.htm>; prisijungimo laikas: 2007 – 10 – 13.
149. Плиева Ф. А. Исторические аспекты становления международного гражданского права. <http://www.viu-online.ru/science/publ/bulleten18/page13.html>; prisijungimo laikas: 2007 – 10 – 09.
150. Политика „невмешательства“ демократических правительств Европы (1935—1937 гг.). <http://www.diphis.ru/index.php?option=content&task=view&id=138>; prisijungimo laikas: 2007 – 11 – 14.

151. Полвека Женевским конвенциям.
http://evolutio.info/index.php?option=com_content&task=view&id=335&Itemid=51; prisijungimo laikas: 2007 – 10 – 10.
152. Попов И. Юдифь с головой Олоферна. В ходе асимметричного вооруженного конфликта. <http://www.memo.ru/hr/hotpoints/caucas1/msg/2007/04/m79429.htm>; prisijungimo laikas: 2007 – 10 – 12.
153. Право прав человека и международное гуманитарное право в условиях немеждународного вооруженного конфликта.
http://www.library.cjes.ru/online/?a=con&b_id=750&c_id=10284; prisijungimo laikas: 2007 – 11 – 10.
154. Правовые аспекты чеченского кризиса. Женевские конвенции и Дополнительные протоколы к ним. Ответственность за военные преступления. Международный трибунал.
<http://www.chechen.org/content.php?catID=66&content=372&page=6>; prisijungimo laikas: 2007 – 11 – 12.
155. Практические рекомендации по защите культурных ценностей в случае вооруженного конфликта. (Выдержки из Отчета совещания экспертов, Женева, 5-6 октября 2000 г.)
http://www.sk-news.ru/mgp/doc/doc_05_01.doc; prisijungimo laikas: 2007 – 10 – 17.
156. Проблемы, возникающие при применении права прав человека к вооруженным конфликтам. Международный журнал Красного Креста. Декабрь 2005 г.
http://www.library.cjes.ru/online/?a=con&b_id=750&c_id=10284; prisijungimo laikas: 2007 – 09 – 27.
157. Проблемы защиты гражданского населения в условиях вооруженных конфликтов.
<http://www.kavkazimage.com/modules/news/article.php?storyid=76>; prisijungimo laikas: 2007 – 10 – 12.
158. Пфаннер Т. Асимметричная война с точки зрения гуманитарного права и гуманитарной деятельности. [http://www.icrc.org/web/rus/siterus0.nsf/htmlall/IRRC-detention-03-2005/\\$File/195-228.pdf](http://www.icrc.org/web/rus/siterus0.nsf/htmlall/IRRC-detention-03-2005/$File/195-228.pdf); prisijungimo laikas: 2007 - 11 – 11.
159. Развитие и принципы международного гуманитарного права. (Курс, прочитанный в июле 1982 г. Жаном Пикте в Страсбургском университете в рамках информационной сессии, организованной Международным институтом прав человека). <http://justbel.info/2000-3/art24.htm>; prisijungimo laikas: 2007 – 11 – 03.
160. Режим чрезвычайного положения: опыт правового регулирования и практика применения в зарубежных странах. http://www.svor.ru/live/materials.asp?m_id=6731&r_id=6765; prisijungimo laikas: 2007 – 09 – 20.
161. Рогожин С. Л. Социологический анализ международного гуманитарного права.
<http://auditorium.ru/books/723/20.htm>; prisijungimo laikas: 2007 – 10 – 27.
162. Саунина Е. В. Правовое регулирование вооруженных конфликтов.
<http://www.unn.ru/rus/books/vestnik2/stat4.htm>; prisijungimo laikas: 2007 – 09 – 15.

163. Слипченко В. Асимметричные войны.
http://www.nasledie.ru/terror/25_8/article.php?art=5; prisijungimo laikas: 2007 – 10 – 27.
164. Стюарт Д. Г. К единому определению вооруженного конфликта в международном гуманитарном праве: анализ интернационализированного вооруженного конфликта.
http://www.sk-news.ru/mgp/doc/doc_06_02.pdf; prisijungimo laikas: 2007 – 11 – 23.
165. Учебное пособие по контролю за соблюдением прав человека - Глава XVI, Контроль за соблюдением прав человека во время вооружённых конфликтов.
<http://www1.umn.edu/humanrts/russian/monitoring/Rchapter16.html>; prisijungimo laikas: 2007 – 11 – 11.
166. Хенкергс Ж. – М. Исследование об обычном международном гуманитарном праве: лучше понимать и полнее соблюдать нормы права во время вооруженного конфликта.
[http://www.icrc.org/web/rus/siterus0.nsf/htmlall/6VKKBP/\\$FILE/Offprint_from_IRRC_857.pdf](http://www.icrc.org/web/rus/siterus0.nsf/htmlall/6VKKBP/$FILE/Offprint_from_IRRC_857.pdf); prisijungimo laikas: 2007 – 11 – 01.
167. Четвертая мировая война: изменение в структуре войны.
<http://saintjuste.narod.ru/marcos1.htm>; prisijungimo laikas: 2007 – 11 – 04.
168. И. Яковенко И. ТЕРРОРИЗМ.
<http://www.krugosvet.ru/articles/104/1010495/1010495a1.htm#1010495-A-101>; prisijungimo laikas: 2007 – 09 – 20.

Santrauka

Visus ginkluotus konfliktus tarptautinė humanitarinė teisė skirsto į tarptautinius, t.y. vykstančius tarp dviejų ar daugiau suverenių valstybių, ir netarptautinius, t.y. vykstančius vienos valstybės teritorijoje. Pabrėžtina, kad tarptautinės bendruomenės dėmesys šiems skirtingų rūšių ginkluotiems konfliktams yra skirtingas. Akivaizdu, jog absoliuti dauguma tarptautinės humanitarinės teisės normų buvo skirta tarptautiniams ginkluotiems konfliktams reguliuoti. Toks šių ginkluotų konfliktų teisinis reguliavimas neatitinka šių dienų tendencijų, kadangi būtent netarptautiniai ginkluoti konfliktai tampa pagrindine ginkluotų konfliktų rūšimi.

Toks skirtingas tarptautinės bendruomenės dėmesys skirtingų rūšių ginkluotiems konfliktams, paaiškinamas tuo, kad bet koks tarptautinis dėmesys valstybės viduje vykstantiems procesams iš karto susidurdavo su stipriu valstybių pasipriešinimu, motyvuojant tuo, kad tarptautinis dėmesys ir siekiai sureguliuoti vidaus ginkluotus konfliktus pažeis kiekvienos iš jų suverenitetą, ir, kad vidaus reikalai yra pačių valstybių reikalas, kurie turi būti tvarkomi savarankiškai kiekvienos valstybės.

Tik XX a. viduryje buvo imtasi pirmųjų teisinių priemonių netarptautiniams ginkluotiems konfliktams sureguliuoti. 1949 m. Ženevos konvencijų bendrasis 3 str. bei 1949 m. Ženevos konvencijų 1977 m. Papildomas protokolai dėl netarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos yra laikomi pagrindiniais tarptautinės humanitarinės teisės aktais, skirtais netarptautiniams ginkluotiems konfliktams. Tačiau šių teisės aktų teisinė analizė atskleidė daugybę šių pagrindinių tarptautinės humanitarinės teisės aktų trūkumus, kurie dažnai trukdo pasiekti pagrindinį tarptautinės humanitarinės teisės tikslą - ginkluotų konfliktų humanizavimas bei kuo efektyvenė ginkluotų konfliktų aukų apsauga.

Siekiant išsiaiškinti visus netarptautinių ginkluotų konfliktų teisinio reguliavimo ypatumus darbe yra pateikiamas netarptautinio ginkluoto konflikto apibrėžimas, išskiriami pagrindiniai jo bruožai bei atskleidžiamas jų turinys. Taip pat išskiriamos netarptautinio ginkluoto konflikto rūšys bei nustatoma, kokios tarptautinės humanitarinės teisės normos taikomos skirtingoms netarptautinio ginkluoto konflikto rūšims, taip pat kokios tarptautinės humanitarinės teisės normos taikomos ginkluotiems konfliktams, kurie turi ir tarptautinio, ir netarptautinio ginkluoto konflikto požymių, t.y. internacionalizuotiems ginkluotiems konfliktams.

Darbe autorius pabrėžia, kad netarptautinių ginkluotų konfliktų teisinio reguliavimo trūkumai sukelia tokių ginkluotų konfliktų dalyvių rimtas teisinės padėties problemas, kurios turi būti skubiai sprendžiamos. Palyginus tarptautinių ir netarptautinių ginkluotų konfliktų aukų teisinę padėtį, tenka konstatuoti, kad netarptautinių ginkluotų konfliktų aukų teisinės apsaugos garantijos yra siauresnės bei, kad jų tarptautinė teisinė apsauga yra susiaurinta remiantis vien ginkluoto konflikto rūšimi. Priešingai nei tarptautinio ginkluoto konflikto dalyviai, netarptautiniame ginkluotame konflikte disidentai nėra laikomi nei kombatantais, nei karo belaisviais, o jų veiksmai netarptautinio ginkluoto konflikto metu yra laikomi nusikaltimais pagal valstybės, kurioje vyksta ginkluotas konfliktas, nacionalinę teisę, todėl jie yra teisiami vien už jų dalyvavimą ginkluotame konflikte.

Darbo pabaigoje, atsižvelgdamas į darbe atliktos analizės visumą, autorius apibendrina visas netarptautinių ginkluotų konfliktų teisinio reguliavimo problemas ir pateikia galimus jų sprendimus.

Summary

The international humanitarian law divides all armed conflicts into international, i.e. taking place between two or more sovereign states, and non – international, i.e. taking place on the territory of one country. It should be emphasized that the international community's attention to these armed conflicts of different kind differs. It is obvious that the absolute majority of standards of international humanitarian law were intended for regulation of international armed conflicts. Such legal regulation of armed conflicts is not compatible with today's tendencies as namely non – international armed conflicts become the main type of armed conflicts.

Such varied attention of international community to armed conflicts of different kind can be explained by the fact that any international attention to internal processes of a country immediately collided with strong resistance of the country motivating that international attention and attempts to regulate internal armed conflicts would infringe its sovereignty and that the internal affairs were the matter of the countries themselves and they should be settled by each country independently.

The first legal measures of non – international armed conflicts regulation were taken only in the middle of the 20th century. The Common Article 3 of Geneva Conventions 1949 and 1977 Protocol Additional to Geneva Conventions 1949 Relating to the Protection of Victims of Non – International Armed Conflicts are considered to be the basic international humanitarian law acts designed for non – international armed conflicts. However, the legal analysis of these acts revealed a lot of defects in the basic international humanitarian law acts which often impede achievement of the main aim of international humanitarian law, i.e. humanization of armed conflicts and effective protection of victims of armed conflicts.

For the purpose of ascertaining all peculiarities of legal regulation of non – international armed conflicts the definition of a non – international armed conflict is presented in the project, its basic features are singled out and their contents are revealed. The types of non – international armed conflicts are also described and it is determined what standards of international humanitarian law are applied to the armed conflicts which have signs both of an international and non – international armed conflict, i.e. internationalized armed conflicts.

The author emphasizes in the work that the defects in legal regulation of non – international armed conflicts cause serious problems for the legal status of such armed conflicts' participants and these problems shall be urgently solved. Having compared the legal status of victims of international and non – international armed conflicts, it shall be stated that the quarantees of legal protection of victims of non – international armed conflicts are narrower and that the international legal protection is restrained only due to the type of an armed conflict. Contrary to participants of an international armed conflict, dissidents in the non – international armed conflict are considered neither combatants nor prisoners of war and their actions during the non – international armed conflict are stated as crimes according to the national law of the country in which the armed conflict takes place therefore they are convicted simply of participation in the armed conflict.

At the end of the work the author, by taking into account the entire analysis done in it, gives generalization of all problems of legal regulation of non – international armed conflicts and presents their possible solutions.